

ERIK LÆRUM

Den danske borg i Narva

*Dansk soldat
i krig og fred*

1955

492

B. B. B. B.

KAPTAJN
ERIK LÆRUM

Dansk soldat
i
krig og fred

~

FORLAGET »KULTUR & POLITIK«
KØBENHAVN 1955

COPYRIGHT
ved
ERIK LÆRUM 1955

DITLEV PEDERSENS BOGTRYKKERI
VANLØSE

FORORD

Naar jeg giver Erik Lærum's Skrift venlige Ord med paa Vejen, er det af to Grunde. For det første deltager jeg i hans Fordømmelse af den ministerielle Lynchjustits over nogle Officerselever, der havde suppleret en mere teoretisk Skoleviden ved hos ham at søge Oplysninger fra Felten. Og for det andet mener jeg som han, at ogsaa Østfrontens danske (nordiske) Frivillige som Soldater har Krav paa at regnes blandt de bedste. Undtagelserne er for faa til at tælle med. Vi har hverken Ret eller Raad til at overhøre et Vidnesbyrd som deres Kampfælle Kaptajn Lærums, der grunder sig paa Samliv og Kommando under det haardnakkede Modværge mod Russernes overmægtige Offensiv i Østersøbjørnet. Han nægter paa ingen Maade den sejrige Modstander Honnør, men det er med sine egne, han deler Glæder og Sorger, Knald og Fald.

Lærums Skildring er ikke blot Krig, den er ogsaa Natur, Vejrlig, Mennesker. Den indfattes af en Beretning om hans Livsgang før og efter Afsnittet om Fronten. Dagligdags har den ikke været. I Danmark begyndte den med en smuk Karriere — og saa gik der Udrensning i den. Da den var afviklet, og han officielt havde borgerlig Ligeret, viste det sig, at fem lovende unge Mænd maatte bøde med Officersdistinktionerne for hans Brug af den. Han er en naiv Sjæl og forstaar det ikke. Men han bliver ved sit og tror, at han ikke vover Trøjen forgæves. Jeg har jo om ikke bedre, saa dog andre Tanker om Kommunismen end han. Og jeg kan nok se, at han ikke er den, der stiller sit Lys under en Skæppe. Men der er Skæpper nok i Brug endda.

Anders Vigen.

INDLEDNING

Søndag den 21. november 1954 kunne »Politiken« ene af alle bringe en stort opsat reportage om en »Skandale på Officersskolen«. Den bestod i, at fem officerselever havde taget privat undervisning i moderne krigskunst hos mig, der under den sidste verdenskrig deltog i kampene i Rusland, Baltikum og Pommern som artilleriofficer ved division »Nordland«. Bladet kunne oplyse, at officerseleverne ville blive »udstødt« af hæren uden at få deres udnævnelse, at skolechefen, oberst *Thyge Johansen* ville blive forflyttet, og at generalinspektøren for fodfolket, generalmajor *Nørresø*, ville blive tvunget til at tage sin afsked, da han kendte forholdet, men ikke havde rapporteret det.

Det sidste viste sig ikke at være rigtigt. Generalen havde omgående søgt sin afsked selv, da han ikke ville lade sig sine meninger diktere af forsvarsministeren og ej heller kunne anerkende tilstedeværelsen af en politisk pariakaste her i landet, som man ikke kunne omgå uden ministeriel tilladelse. Efter alt at dømme har hans faste holdning været en så stor overraskelse i forsvarsministeriet, hvor man ikke er forvænt med, at folk sætter deres stillinger ind for deres overbevisning, at sagens glatte forløb blev forhindret og »Politiken« fik en chance for at afgøre den ved standret på åben gade.

Forsvarsministerens endelige afgørelse kom først den 8. december, fulde to uger efter »Politiken«s sensation, og den fulgte i eet og alt bladets anvisninger. »Politiken«s kendskab til sagen kan åbenbart kun skyldes grov indiskretion i forsvarsministerens tjenstlige omgivelser, formodentlig i den hensigt at binde ministeren til den afgørelse, der var truffet omkring den

21. november 1954. Hvem der gjorde bladet denne tjeneste, ved jeg ikke, men enhver kan se, hvem der har haft nytte af den. Det har kommunisterne, der betragter enhver forringelse af den danske hær som en gevinst for deres politik imod NATO.

Jeg selv blev hverken spurgt af »Politiken« eller hærens efterretningstjeneste, der arbejdede med sagen ud fra den forudsætning, at jeg var i færd med at skabe en »neofascistisk fraktion inden for hærens officerskorps«. Hvis man havde spurgt mig, ville man have fået at vide, at det var en forkert teori og en uholdbar beskyldning, og det vidste man i forvejen efter afhøring af eleverne. De havde, som sandt er, fortalt, at undervisningen kun omfattede faglige sager, og at vi endog på forhånd havde truffet aftale om at undgå politiske emner. Man vidste altså nok og havde kun brug for mit navn til eet bestemt formål: *at mistænkeliggøre og skade hæren og komme dens officerer til livs i så stort omfang som muligt.*

At efterretningsvæsenet og forsvarsministeren troede at gavne hæren, går jeg ud fra som givet, men det kan ikke fritage dem for bebrejdelse for at have gået kommunisternes ærinde, og hvad »Politiken« angår, er det ikke første gang, den har været at finde på den kommunistiske linje i spørgsmålet om Danmarks genoprustning. Bladet har ganske vist i sin tid tilsluttet sig Natopolitikken i en bisætning, men i praksis har det lagt genoprustningen, der dog er en forudsætning for denne politik, adskillige hindringer i vejen, og at rejse denne blæst om Officersskolen var noget nær det værste, bladet kunne gøre. Når man afskrækker de unge mennesker fra at gå officersvejen, har man ramt hæren i rygraden, thi uden unge og idealistiske officerer kan man ikke skabe nogen hær fra bunden.

Det var en smertelig overraskelse for mig, at det var muligt at anrette så megen ulykke ved hjælp af mit navn, og jeg beder derfor både generalen, obersten og eleverne tilgive mig, at jeg ikke var bedre i stand til at overse rækkevidden af det, jeg indlod mig på ved at sige ja til denne privatundervisning. Naturligvis bude jeg have afvist, men det har altid været vanskelig for mig at sige nej, når nogen bad mig om en håndsrækning, som jeg vidste kunne være til nogen nytte. Desuden var jeg naiv nok til at tro, at jeg levede i et frit land, hvor jeg kunne omgås, hvem jeg ville uden at bringe dem i ulykke. Heri tog jeg meget fejl.

Som allerede nævnt, deltog jeg i den sidste krig som officer i SS-division »Nordland«. Det var derfor eleverne søgte mig, og det var på grundlag heraf, at der kunne skabes skandale om Officersskolen og laves udrensning i hæren. Jeg forlod i sin tid landet for at bekæmpe kommunismen på Østfronten i tysk uniform og med tyske våben. Det nævnes, som om det var en sød og blød fristelse, jeg faldt for, medens hovedparten af landets befolkning heldigvis havde viljekraft nok til at modstå den og blive hjemme. Jeg kan vanskeligt forestille mig en mere fordrejet fremstilling, men den kan anvendes til sit formål, så længe folk ikke ved bedre.

I denne lille bog har jeg derfor søgt at forklare, *hvorfor* jeg drog i krig på Østfronten, og hvorledes denne krig formede sig. Når jeg fortæller min egen historie, er det ikke, fordi jeg anser den for særlig betydningsfuld eller egentlig typisk, men fordi det er den, jeg kender bedst. Jeg ville hellere havde udsat den til et senere tidspunkt, hvor det ville virke mindre pågående at udsende sine erindringer, men da nu bladene og forsvarsministeren har beskæftiget sig med dem, vil jeg hellere selv være med, for at mine modstandere ikke skal være alene om at skrive min historie.

Jeg har valgt at fortælle hele min historie for ikke at fylde afsnittene om krigen med tilbageblik og forklaringer, men har gjort den første del så kort som det var mig muligt. Også i fortællingen om krigen har jeg måttet være kortfattet for at kunne give et samlet rids af regiment »Danmark«s indsats i den tid, jeg var ved regimentet — fra april 1944, da jeg blev overflyttet fra »Nordland«s divisionsartilleri til marts 1945, da jeg blev såret ved Stargard for fjerde og sidste gang.

Bag i bogen er nogle kortskitser af steder, hvor vi kæmpede.

I.

En nordmand bliver dansker

Jeg er født i Norge af norske forældre, men har noget dansk blod i årerne fra min oldemoder, født Lorch Schive. Det er navnet på byen Skive, der er blevet bevaret på den måde i et norsk familienavn og gået i arv blandt andre til mig. Hun ligger nu begravet på Drammens gamle kirkegård ved siden af sin mand, John Lærum, der var bankchef for Norges Bank

i byen. Der er også noget svensk og fransk blod i mine årer fra det forrige århundrede, men stammen er norske odelsbønder, hvis gamle slægtsgårde endnu ligger vest for byen i et af de skønneste landskaber i Syd-Norge. Mange af de yngre sønner gik over i andre erhverv eller udvandrede, og det faldt også i mine forældres lod at drage vidt omkring indtil de endelig på deres gamle dage har fundet blivende sted i hjemstavnen.

Min fader har været ingeniør ved forskellige større foretagender bl. a. i Norge, i Sverige og Danmark. Det førte med sig, at vi flyttede hyppigt og jeg som dreng kom til at gå i skole i alle tre skandinaviske lande. Om det var særlig godt for undervisningen, skal jeg ikke kunne sige, men det var spændende for en dreng og en let måde at blive skandinav på. Man lærte at holde af alle tre lande for hver sit og at betragte folkenes særegenheder som noget, der hørte stedet til, og som man derfor ikke kunne gøre sig selv til af eller dadle andre for. For mig selv er det sådan, at der ikke er noget, som taler til mit hjerte og sind som Norge og det norske folk. Når jeg sætter foden på norsk grund, stiger det op i mig som en varm understrøm i hjertet, at her hører jeg hjemme. Her kender jeg det altsammen, og her er sproget overalt en hjemlig og fortrolig lyd for mig.

Jeg gik både i norsk og dansk gymnasium og fik studentereksamen fra Odense Katedralskole. Den blev ikke bedre end god! Mine to bedste fag, historie og matematik, havde svigtet mig, og det fik senere ubehagelige følger, ja, var af afgørende betydning for en del af min livsbane. Jeg ville have været sø-officer, men uheldet i de to fag hindrede mig i at blive det. Lige efter studentereksamen satte min far mig i handelslære, hvad ingenlunde passede mig. Jeg forlod handelen og ville være officer, og da vi nu var havnet i Danmark, måtte det blive dansk officer. Mit ønske hvilede ikke på megen omtanke, da nedskæringen af det danske militærvæsen var i fuld gang efter den første verdenskrig, men i den alder tænker man ikke så langt.

Min far var naturligvis mere fornuftig og ville have mig til at genoptage handelen, men jeg var døv herfor. Resultatet blev, at jeg selv skaffede mig midler ved et lån for at kunne gennemgå kursus til adgangseksamen på Officersskolen. En morgen

meddelte jeg min far, at nu rejste jeg. Han var ikke begejstret for tanken, men jeg blev ved mit og gav mig soldaterlivets »storhed og trældom« i vold.

I København hjalp jeg på finanserne ved at give privatundervisning og havde en virkelig travl tid. Dagen begyndte med akademisk skyttetjeneste fra 7 til 8 og derefter slag i slag med kursus og privattimer med mindst et dusin elever. Det er altså en gammel vane hos mig at give privatundervisning, men dengang blev mine elever ikke udsat for overlast. På den måde klarede jeg adgangseksamen med en gæld på kun 800 kr., som jeg tilbagebetalte, da jeg blev officer.

Officersskolen gik meget godt. Jeg blev nr. 4 af klassen med samme pointstal som nummer 3. Søofficer havde jeg altså ikke kunnet blive på grund af den lille studentereksamen, og infanteriet, som jeg derfor begyndte i, kunne ikke rigtigt fange min interesse. Efter afgangseksamen på Frederiksberg gik jeg over i artilleriet og gennemgik artilleriskydeskolen for unge premierløjtnanter. Som våben valgte jeg kystartilleriet, det smagte jo lidt af søen, men det var en usikker våbengren. Nedskæringerne af de militære budgetter syntes at skulle følge hver ny »forsvarsordning«, og kystartilleriet stod for tur til at overgå til marinen uden de tidligere artilleriofficerer.

Det officielle syn på forsvaret var forstemmende. Det blev end ikke betragtet som et nødvendigt onde, men som et unødvendigt.

Da jeg var tjenstgørende ved 6. artilleriafdeling i Avedørelejren fik vi nogle nye franske haubitser af fremragende kvalitet. Det var i det andet Stauning-ministeriums tid, og der skulle være parade for forsvarsminister *Laust Rasmussen*; vi forberedte os ivrigt på at præsentere os fra den bedste side. Laust Rasmussen kom. Hautbitzens fortræffelige egenskaber blev demonstreret på fælleden derude. Det var en virkelig god militær opvisning, for soldaterne kunne deres ting. Det kan den danske soldat altid, når der er noget særligt på færde, men indimellem kan han jo godt sløje lidt af.

Efter paraden gik Laust Rasmussen modstræbende med os ind i officersmessen til en lille frokost. Der blev holdt taler, bl. a. af regimentschefen, der takkede forsvarsministeren for hans tilstedeværelse og udtrykte håbet om, at øvelsen havde været tilfredsstillende. Laust Rasmussen svarede drævende og mod-

stræbende, at det såmænd havde været meget godt alsammen, men stod det til ham, skulle vi da af med det hele. Stemningen blev noget trykket, og kort efter gik han.

I befolkningen stod det ikke bedre til. Vi officerer fra tyverne voksede op i en atmosfære af upopularitet og foragt. Man regnede os ikke som repræsentanter for den danske befolkning. Vi gik som i en besat by, hvor vi mødte den kolde skulder overalt. Fra oven og nedefter fik vi at vide, hvor inderlig overflødige, vi var. I min officersskoletid blev jeg overfuset af en mand på Vesterbro Torv med udtryk som: »Friserede avekat, lystmorder, soldaterplager« og adskilligt andet, der ikke lød bedre. Han sluttede med at spytte efter mig og ramte min uniform. Da jeg vendte mig om og gik hen til en betjent, der stod nærvæd og havde fulgt optrinet, for at få hans assistance til at anholde ham — en fortvivlet opgave på det menneske-myldrende torv, hvor jeg næppe ville finde eet sympatiserende menneske — fik jeg blot det svar, at han ikke havde set noget. I mellemtiden var fyren naturligvis forsvundet.

Dette officershad var ikke af ny dato. Det havde sine rødder langt tilbage i den urolige og respektløse hovedstads historie, men blev af den radikale og socialdemokratiske agitation lagt på vægtskålen sammen med »hvad kan det nytte«-slagordene og de almindelige afrustningsfraser. I den radikal-socialdemokratiske presse vrimlede det med »affærer« inden for militærvæsenet og med beretninger om soldaterplagerier. Det gik folk i blodet, og det er arven fra den tid, kommunisterne og de radikale lever højt på den dag i dag. Jeg betragter det som tvivlsomt, om den danske befolkning nogensinde indtræder i et naturligt forhold til sin forsvarsmagt.

Forsvars»ordningen« af 1932 var en ny rystelse for vort alt for svage værn. Regimenternes antal blev skåret ned, kystartilleriet gik til flåden, der savnede skibe. Det bragte kystværnet i en grænseløs forvirring, der ikke var ophørt 1940, da landet blev besat. Rygterne om våbnets skæbne havde længe været i omløb blandt os, og nu blev der et »redde sig, hvo der kan«. Jeg søgte flyvevåbnet, blev antaget og gav mig det tredje element i vold. Danmark var nu mit blivende sted. Jeg voksede ind i det danske milieu og tænkte ikke på at gøre forandring. Min familie var flyttet til Norge, som jeg altid betragter som mit egentlige hjemland. De norske officerer, som gjorde tjene-

ste i Danmark på dobbeltmonarkiets tid, har vel fordelt deres følelser på samme måde..

II.

John Tranums sidste flyvning

Flyvevåbnet var som alt andet dansk militærvæsen underudviklet og forældet, præget af overdreven fedtethed fra de bevillende myndigheders side og mangel på interesse fra oven. Det gav imidlertid mere frit spillerum for den enkelte officer end de andre våbenarter. Herhjemme var det endnu i pionerstadiet, og man måtte se at få det bedste ud af de fly, der stod til rådighed. Da de var noget primitive, forelå der ingen mulighed for at falde i søvn af kedsomhed. Flyene krævede deres mand, og det var vel grunden til, at Hærens Flyvertropper trods dårligt materiel fik gode piloter, der kunne hævde sig selv i internationale militærflyvekurrencer.

Der var dog en udvikling til det bedre, der kom nye fly, men bare ikke nok. Det fly, jeg lærte at flyve i, gjorde sine 150 km/t, hvad automobilen på landevejen forlængst har passeret, medens det sidste, jeg skulle have haft i min eskadrille, men ikke nåede at få, havde en landingshastighed på 200 km/t og en maximumshastighed på 600 km/t. Det dobbelt er nu daglig kost.

Bortset fra nogle voldsomme nødlandinger og uheld ved natflyvning, hvor flyet brød sammen under mig på grund af materialefejl i understellet, slap jeg fra denne tilværelse i luften uden mén. Ved en international konkurrenceflyvning for militærfly opnåede fire kammerater og jeg førstepremien ved et stævne i Zürich i Schweiz 1932. Det var et stort øjeblik for os fem, da resultatet blev bekendtgjort. Konkurrencen havde været hård, men vi vidste, at vi kunne vore ting. Skolen skal have æren. Vi havde lært, hvad der var at lære om behandlingen af vore fåtallige fly og vidste, hvad vi kunne byde dem.

Også tragedien oplevede jeg i luften, da jeg for 20 år siden fløj for den verdenskendte dansk/engelske faldskærmsudspringer *John Trantum*, da han sidste gang var i luften. Han ville slå sin egen rekord med at falde gennem luften uden at udløse skærmen, før han var tæt nede ved jorden. Han havde udført mindst 2.000 udspring ude i verden, før han drog til sit fædreland for at sætte verdensrekord.

Efter flere forsøg og prøvespring startede vi lige over middag den 7. marts 1935 fra Kastrup Lufthavn, godt indpakket mod kulden i de store højder, der ville blive tale om. Trandum ville forsøge at falde en dansk mil frit, altså 7,5 km, og beregnede sig 1 km til at få skærmen til at virke og nedsætte hastigheden til en tålelig landingshastighed.

Formålet med eksperimentet var at vise, at flyvere, som fik deres fly ødelagt i de luftlag, hvor man ikke kan ånde uden kunstig ilttilførsel, alligevel havde en chance for at bjerge livet, når de bare kom hurtigt nok gennem det iltfattige rum. Inden vi startede, havde han givet mig nogle tips fra sin lange, bevægede tilværelse i luften om den rette anvendelse af iltmasken, som vi havde tilsluttet hver sit iltanlæg.

Det var en frostklar dag med skyfri himmel, og alt syntes at favorisere vort forehavende. Vi medførte radio og gennem en transmission, der var foranstaltet af Statsradiofonien, skulle vi skiftevis tale om vore indtryk i luften. Det var vist nok et første forsøg i sin art, og da det var sat i forbindelse med et sensationelt udspring og muligvis en verdensrekord, havde det på forhånd vakt megen opmærksomhed. Jeg ved, at mange mennesker lyttede i radioen den dag og fik indtryk af, at der var noget galt, inden flyet endnu var nået ned. Stemmerne gik, efter hvad man senere fortalte mig, utydeligt og kvækkende igennem på grund af iltmaskerne, og tilsidst røbede pauser og næsten helt uforståelige udbrud, at der var sket noget uden for programmet. Vi kunne tale indbyrdes, og når han ikke ville sige noget, stillede han blot senderen om til mig.

Ude over Ringsted nåede vi de 8.600 m's højde. Temperaturen var her 50° under frysepunktet, og han havde afbrudt forbindelsen mellem os. Det var aftalt, at når vi befandt os i den højde, hvor han havde tænkt sig at springe, skulle han rulle antennen ind, for at den ikke skulle genere ham i springet, og forberede sig til det store hop. I 8.600 m's højde bankede han mig i ryggen. Det var tegn til, at jeg med armene skulle vise ham antal km og med hånden antal 100 m over kilometertallet. Det gjorde jeg. Kort efter bankede han energisk påny, og jeg forstod det efter aftalen derhen, at han ville springe. Jeg gav flyet den gas, jeg kunne, for at udnytte de sidste minutter til at stige, indtil han var klar, hvad jeg skulle

kunne mærke på, at han begyndte at kravle op bag mig og ned foran mig på underplanet.

Påny bankede han kraftigt på min ryg, og jeg fik nu en anelse om, at der var noget galt, men se ham kunne jeg ikke, før jeg havde fået løst remmene, der bandt mig til flyet og hindrede mig i at vende mig om. Da jeg havde fået gjort det i en fart og vendt mig om, så jeg, at han sad sammensunket bag i flyet. På hans brilleglas var der nogle blodpletter. Jeg forstod straks, at der var noget galt, vendte flyet og styrtede mod jorden.

Først tænkte jeg på Ringsted flyveplads, men blev så enig med mig selv om, at Kastrup var bedre. Den i Ringsted var ikke særlig velegnet og var desuden på det daværende tidspunkt ikke bemanded, så jeg kunne risikere, at den var fyldt med sne og ikke egnet til landing. Havnede vi på denne plads med bunden i vejret på grund af sneen, ville vi være ilde hjulne begge to.

En nødlanding kunne jeg heller ikke tage under disse forhold, hvis Tranum var alvorlig syg og skulle have hurtig lægehjælp. Kastrup måtte være den bedste løsning, og det ville ikke være meget længere at glide til Kastrup end at søge mod Ringsted i spiral. De to ledsagende fly, der var bemanded med pressefotograf og filmsoptager, så pludselig mit fly forsvinde uden varsel.

Da jeg nåede de luftlag, hvor man kan ånde uden ekstra ilt, løste jeg mig helt fra mine bånd og vendte mig mod ham. John Tranum sad helt sammensunket. Jeg rystede lidt med flyet ved at føre pinden frem og tilbage for at vække ham, men han sank blot mere sammen, og nu forstod jeg, at det var et spørgsmål om liv eller død. For at han ikke skulle falde ned over styregrejerne bagi, fortsatte jeg direkte mod Kastrup med motoren for fulde omdrejninger og uden krumspring.

Da jeg nåede Kalvebod Strand, faldt det mig ind, at han måske ikke havde nået at rulle antennen ind. Den var forsynet med tunge blylodder for at holde den godt under flyet i luften, og den ville ikke være god at få i hovedet for dem, jeg fløj hen over, når jeg skulle lande, og ved selve landingen var det heller ikke godt at vide, hvad disse tunge svende kunne finde på at gøre af fortræd. Følgelig styrede jeg flyet hen over vandfladen, hvor der var nogle bundgarnspæle, i håb om, at an-

aktion fik jeg asyl, til jeg kunne regne med, at vejen hjem atter var farbar.

Militærflyvekonkurrencen i Zürich og min flyvning med John Tranum er to yderpunkter fra min flyvertilværelse og et stykke af mig selv. På mit håndled sidder endnu, 23 år efter, det lille guldur, som også jeg fik for flyvningen i Zürich. Det har fulgt mig i tykt og tyndt, også i krigen. Da situationen var kritisk, sendte jeg det hjem med min bedste ven derudefra, da han fik orlov efter den hårde tårn i vinteren 1943/44. I mit eget værelse har jeg et meterbredt billede af en optagelse fra de store højder. Det har jeg fået af »Politiken«s flinke fotograf som et minde om den uforglemmelige tur med Tranum. Det er taget netop i det øjeblik, han døde. Det er de synlige minder, jeg har tilbage om mine år i Hærens Flyvertropper.

Trods alle genvordigheder og de tragiske hændelser, der hører med til flyvertilværelsen, husker jeg den som en lykkelig tid og en herretilværelse.

III.

Den niende april . . .

Tiderne blev alvorlige. Det, man så længe havde frygtet, begyndte at tage form i virkelighedens verden. Den kolde krig blev varm, først i Abessinien og senere i Spanien. Her blandede sig efterhånden mange udenforstående ind i borgerkrigen under påberåbelse af forskellige idéer og ikke-indblanding. Herhjemmefra drog hundreder over Frankrig og England til Spanien for at kæmpe mod Franco. Det var væsentlig kommunister og andre venstreorienterede, der således satte sig ud over loven. De blev imidlertid modtaget som helte, da de kom hjem, og det var sikkert ikke uden grund, thi den spanske borgerkrig var hård og uden skånsel.

I det forsømte danske forsvar begyndte der også at ske noget, men som sædvanlig for sent. Vi fik en ny og noget bedre forsvarsordning i 1937, og noget efter blev et par kammerater og jeg sendt rundt til de store europæiske flyfabriker for at finde et nyt kampfly til det danske luftvåben. Vi var bl. a. på Junckerværkerne i Dessau og havde en interessant rejse og ophold i »det tredie rige«. Det havde ikke nogen god presseherjemme, men vi så et land i rivende fremgang og med travlhed både i det civile og militære byggeri.

aktion fik jeg asyl, til jeg kunne regne med, at vejen hjem atter var farbar.

Militærflyvekonkurrencen i Zürich og min flyvning med John Tranum er to yderpunkter fra min flyvertilværelse og et stykke af mig selv. På mit håndled sidder endnu, 23 år efter, det lille guldur, som også jeg fik for flyvningen i Zürich. Det har fulgt mig i tykt og tyndt, også i krigen. Da situationen var kritisk, sendte jeg det hjem med min bedste ven derudefra, da han fik orlov efter den hårde tørn i vinteren 1943/44. I mit eget værelse har jeg et meterbredt billede af en optagelse fra de store højder. Det har jeg fået af »Politiken«s flinke fotograf som et minde om den uforglemmelige tur med Tranum. Det er taget netop i det øjeblik, han døde. Det er de synlige minder, jeg har tilbage om mine år i Hærens Flyvertropper.

Trods alle genvordigheder og de tragiske hændelser, der hører med til flyvertilværelsen, husker jeg den som en lykkelig tid og en herretilværelse.

III.

Den niende april . . .

Tiderne blev alvorlige. Det, man så længe havde frygtet, begyndte at tage form i virkelighedens verden. Den kolde krig blev varm, først i Abessinien og senere i Spanien. Her blandede sig efterhånden mange udenforstående ind i borgerkrigen under påberåbelse af forskellige idéer og ikke-indblanding. Herhjemme fra drog hundreder over Frankrig og England til Spanien for at kæmpe mod Franco. Det var væsentlig kommunister og andre venstreorienterede, der således satte sig ud over loven. De blev imidlertid modtaget som helte, da de kom hjem, og det var sikkert ikke uden grund, thi den spanske borgerkrig var hård og uden skånsel.

I det forsømte danske forsvar begyndte der også at ske noget, men som sædvanlig for sent. Vi fik en ny og noget bedre forsvarsordning i 1937, og noget efter blev et par kammerater og jeg sendt rundt til de store europæiske flyfabriker for at finde et nyt kampfly til det danske luftvåben. Vi var bl. a. på Junckerværkerne i Dessau og havde en interessant rejse og ophold i »det tredie rige«. Det havde ikke nogen god presse herhjemme, men vi så et land i rivende fremgang og med travlhed både i det civile og militære byggeri.

Før vi skulle prøve den type, som særlig interesserede os, ville vi grundigt sætte os ind i dens indretning, som vi var vant til det hjemmefra, men det fandt tyskerne ganske overflødig. Vi skulle få deres bedste mekanikere med, og så gik det nok af sig selv. Der var altså ikke noget at betænke sig på.

Mekanikeren sprang op bagi og bogstaveligt talt hængte sig om halsen på mig, medens han regerede med arme og ben og råbte fornøjet til mig. Turen gik meget godt, men da jeg kom ned, spurgte jeg, om det var almindeligt her på pladsen at lade vildt fremmede flyvere tage deres nye fly og bedste mekanikere med i luften uden nærmere forklaring om flyene?? Nej, det var det ikke, svarede man. Der kommer undertiden folk fra syd og øst, som vi ikke får vore mekanikere til at gå op med for deres egen vægt i guld, før de fremmede har vist, at de kan flyve, men med skandinaverne er det noget andet. Når de er sendt ud af deres regeringer, så ved vi, at det er folk, som kan deres kram.

Det var en smuk kompliment til det danske flyvevåben og ærlig fortjent. Det arbejdede kun med usselig små midler, som man i andre lande ville regne for en klatskilling i denne forbindelse, men havde alligevel formået at skabe sig en stab af gode piloter, og det er jo det vigtigste. Vi vidste, at der sad mange gode folk derhjemme, som tyskerne kunne have mødt med samme tillid, og da Finlandskrigen kom og nogle af dem gik med på finsk side, viste de også en ualmindelig fin standard.

Det fly, vi prøvede i Dessau, var det senere så berømte Stuka. Det var et fremragende fly, men for langsomt for os. Vi var så i Holland, hvor vi så på en Fokker, som kunne anbefales, men leverancen nåede ikke at blive færdig, før krigen kom.

Jeg skulle på generalstabskursus i efteråret 1939, men så kom krigen, og det blev til beredskab i stedet for. Kursus blev udsat til februar 1940. Da den polske krig var endt og den finske vinterkrig kort efter begyndte, ytrede jeg ønske om at komme med som frivillig, da jeg følte, at krigen gjaldt hele Norden. Men det viste sig at være direkte uønsket og forbudt. Nogle yngre officerer satte sig ud over forbudet og kæmpede tappert i det finske luftvåben. Nogle faldt, og de, der kom hjem, fik en formel arbitrær dom og blev derefter genindsat i deres fulde rettigheder.

Det finske sammenbrud ramte de fleste herhjemme som et chok. Den russiske kæmpeoffensiv over det karelske næs afløste med eet slag sejrsmeldingerne, og folk var ikke indstillet på dette pludselige omslag. Pressen havde i sin sympati for Finland bildt folk alt for meget ind. Nok var finnerne tapre og dygtige soldater, men dog ikke i stand til det umulige, og det var de stillet overfor. Desuden er russerne glimrende soldater, hvad folk i Danmark ikke havde forstået, og de finske sejre i begyndelsen var netop så strålende, fordi deres modstander også var sejr og modig.

Endelig havde russerne overmagten på deres side, både i folketal og materiel. Med blodige strimer over skindet fra talrige hårde nederlag i krigens første to—tre måneder kom den russiske bjørn rasende og frygtelig til syne på det karelske næs og væltede og tumlede al modstand til side, indtil den stod ved Viborgbugten med hele det finske land åbent for sig. Freden i Moskva var hård, men tog dog ikke alt fra det tapre finske folk. At det fik lov til at beholde sin frihed, skyldtes uden tvivl det tyske tryk i Moskva.

De fransk/engelske planer om at komme Finland til hjælp med et ekspeditionskorps over Narvik strandede på Norges og Sveriges nej til frit lejde gennem disse lande, men planerne blev hængende i luften. Det har næppe nogensinde været ærligt ment, og Churchill har da også indrømmet, at foretagendet især var tænkt for at besætte de svenske malmgruber. Efter den finske fred forsøgte man at gennemføre planerne til usigelig ulykke for Danmark og Norge.

Den 8. april 1940 sad jeg ved mit skrivebord hjemme i København og arbejdede med en krigskunstopgave til generalstabskursus. Ud på eftermiddagen ringede telefonen. Det var min næstkommanderende for eskadrillen i Værløse, der havde haft en besværlig dag og nu gerne ville høre min mening. Han havde fået en del modstridende ordrer om alarmeringstilstand, om at trække flyene ud af hangaren, bevæbne dem og forberede afgang til min feltflyveplads i Midtsjælland. Desuden var han blevet sat fra kommandoen nogle gange, men atter genindsat og havde været afløst af een, der tilfældigvis var kommet gående ude på vejen. Det var en af dem, som lige var vendt hjem fra Finlandskrigen og nu blev hevet ind fra gaden for at kommandere min eskadrille. Min næstkommanderende var både op-

bragt og fornærmet, og det skulle der noget til, da han ellers var en rolig og fredelig natur. Han følte sig trådt over tærne og ville nu have at vide, hvad han skulle foretage sig.

Jeg gav ham ordre til at bevæbne flyene så godt, det lod sig gøre, og hvis nogen blandede sig i det, skulle han blot sige, at det var mig, der havde givet ham ordren. Derefter skulle han gøre sig klar til afgang til feltflyvepladsen efter nærmere ordre fra mig, når jeg havde fået talt med mine chefer. Jeg ringede så op til den øverste chef for Hærens Flyvertropper og spurgte ham, om der var ordre til mig. Det var der ikke. Efter megen snak frem og tilbage fik jeg den besked, at hvis jeg sad med noget arbejde for kursus, måtte jeg hellere blive ved det. Jeg skulle blive alarmeret, hvis der var noget.

Det blev jeg ikke, og på den måde oplevede jeg som de fleste af landets indbyggere besættelsen i min seng hjemme hos mig selv. Min kone vækkede mig, da tyskerne kom, og straks efter begyndte telefonen at kime. Det var dog ikke fra Flyvertropperne. I Værløse var katastrofen sket, medens jeg lå og sov. Det var venner og bekendte, der ringede for at høre min mening om det, der var sket. Da jeg ikke vidste noget, kunne jeg ikke berolige dem.

På Officersskolen mødte der mig et billede af fuldkommen forvirring. Nogle af min klasse mødte i civil og kunne fortælle os, at der var tyske tropper i landet, at Kastellet var besat, og at der havde været skydning på Amalienborg, hvor nogle var faldet, men at det hele var blevet indstillet efter ordre fra regeringen.

Derefter begyndte radioen at kværne, og folk fik ordre til at mørklægge. Salget af sort papir steg til det enorme i dagens løb. Inden aften var den store mørkelægning af Danmark gennemført, og helt lyst har det ikke været siden.

Jeg var i uniform, og det bekom mig ikke godt den morgen. Det blev en spidsrod ned ad Frederiksberg Bakke. De fleste af dem, jeg mødte, var på vej til arbejdet og overfusede mig fra cyklen med de groveste udtryk: »Hva' fa'en har vi betalt dig for i alle de år, når du går der og driver, dit møgdyr«, var noget af det elskværdigste, der blev sagt ved denne lejlighed. Folk kunne ikke tro andet, end at de danske officerer havde svigtet deres pligt.

IV.

Hvervet til Østfronten

Jeg har altid betragtet en nations status som noget underordnet, men dens vilje til selvhævdelse, dens mod, dens æresfølelse, dens retsind som det afgørende. Besættelsen gjorde derfor ikke det indtryk på mig som på mange andre. Efter min mening var det vor egen skyld. Når vi, som tilfældet var, med to trediedele af befolkningens tilslutning gennem 25 år havde nedrustet, var der ingen grund til forbavselse. Vore politikere havde udleveret os til verdens foragt, og det stod nu til det danske folk at vise, om den var berettiget eller ej.

De første udslag af den nationale selvhævdelse lod mig ganske kold. Den folkelige samling om algang og alsang, der var lånt fra Sverige, hvor begreberne havde en anden baggrund, var i mine øjne ynkværdig. Vi havde overgivet os æreløst, og der var hverken noget at holde sig i militær træning for, som man gjorde det i Sverige, eller noget at synge om. Jeg fandt, at vi havde gjort os uværdige til at synge de gamle, trofaste fædrelandssange, og at deres bevægede ord vendte sig mod den slægt, der havde kapituleret uden sværds slag, selv om den enkelte soldat, der kom i ilden, hævdede sig godt nok.

Modstandsbevægelsen, der søgte at gøre sig gældende med hviskende rygter fra mand til mand, var mig som soldat imod, og selv om jeg kan se, at der i den var idealister, vedblev den at være mig imod fra begyndelsen til den bitre ende. Jeg fik i 1940 et fortroligt tilbud om at blive skaffet til England, hvor man havde brug for mit kendskab til de danske flyvepladser, efter hvad budbringeren sagde, men afviste det omgående. *Min mening var, at når regeringen havde foretrukket at kapitulere den 9. april fremfor at lade os kæmpe med de stumper, vi havde, så havde vi købt en fred, og dens betingelser stod det nu til os at holde.* At begynde at trække knivene og føre bagholdskrig i ly af den begunstigede stilling, vi vitterligt havde fået, var stimandsfærd. Skulle jeg med i krig, måtte det i hvert fald være på en anden måde.

Vor udmærkede lærer i krigskunst holdt den bedste tale til os, som jeg hørte i besættelsens første tid. Han sagde, at nu skulle vi rigtig kaste os over studierne og ikke betragte det hele som håbløst. Der ville komme bedre tider, hvor landet igen

ville få brug for dygtige officerer til at skabe et nyt værn, som forhåbentlig fik lov til at kæmpe, hvis nødvendigheden bød det, og så ville det være godt, om vi var særlig dygtige og kunne blive bærepiller for en ny ordning.

Sådan havde de prøjsiske officerer efter katastrofen ved Jena 1806 fået afløb for deres energi i den tvungne lediggang, og Scharnhorst, Gneisenau og Clausewitz's navne var en borg for, at man på den måde kunne forvandle nederlaget til en militær genrejsning. Det var store eksempler at have for øje, og jeg gjorde virkelig ved teorien, hvad jeg kunne i den følgende tid.

Den 21. juni 1941 skabtes en ny situation ude i den store verden. Tyskland gik til angreb på Bolsjevikrusland med Rumænien og Ungarn på sin højre flanke og Finland på den venstre. Mange gamle følelser for Finland fra Vinterkrigens tid vågnede op, nogle meldte sig spontant til de finske faner som i Vinterkrigen.

Modstandsbevægelsen og den engelske radio fik en vanskelig tid med at kvæle begejstringen for det tapre finske folk, der uden at blinke stillede op til anden halvleg mod den russiske arvefjende. Der opstod tillige en slags sympati for Tyskland, fordi det stod på Finlands side og virkelig gjorde noget ved sagen i modsætning til Vestmagterne i 1940.

Den danske regering hyldede begejstret den tyske indsats og lovede, at den danske befolkning ikke skulle blive passiv tilskuer til denne kamp mod kommunismen, der ville afgøre Europas skæbne, og den 8. juli 1941 kom der en skrivelse fra Forsvarsministeriet til alle hærens afdelinger, der viste, hvorledes sagen agtedes grebet an. Det hed heri bl. a.:

„Den danske regering har givet tilladelse til, at faste befalingsmænd af linjen og reserven, hjemsendte og værnepligtige befalingsmænd og menige fra den danske hær melder sig til Frikorps „Danmark“. Medlemmer af Frikorpset vil få lønninger i overensstemmelse med de tyske bestemmelser og for deres person og deres familie være underkastet de almindelige forsorgsbestemmelser.

Personel, der får tilladelse til at træde uden for nummer vil kunne forvente at genindtræde i nummer, når tjenesten ved korpset ophører på lovlig vis.“

Der var naturligvis ingen, der troede på regeringens begejstring for tyskernes krigerske bedrifter og ejheller på dens fjendtlige sindelag mod bolsjevismen. Hvis vi virkelig havde så meget at udsætte på den, hvorfor hjalp vi så ikke Finland, da det trængte til hjælp og vi endnu kunne råde over vore egne anliggender? At ile en stormagt til hjælp på et tidspunkt, hvor den sejrede over hele linjen, kunne kun opfattes som en politisk gestus, der intet havde med følelser at gøre. Regeringen var rede til at lade nogle hundrede eller tusinde frivillige ofre sig på Østfronten for at bevare Tysklands good-will. De frivillige var simpelthen garanter for, at regeringen mente, hvad den sagde, når den gav udtryk for sin beundring for de tyske våbens sejre og sin redbonhed til at være med.

Det bedste bevis herpå er den omstændighed, at hvervetilladelserne tilsyneladende ganske unødvendigt blev gentaget den 1. juni 1943, blot med et endnu mere indtrængende tonefald, der stærkt nærmede sig den direkte opfordring. På det tidspunkt var den tyske hær blevet ramt af ulykken ved Stalingrad, USA var gået med i krigen, Afrika tabt, hårde kampe var i gang i Italien, og Mussolini stod for fald. Herhjemme var sabotagerne i fuld gang, og tre måneder efter havde modstandsbevægelsen tvunget regeringen bort og indført »norske tilstande« i Danmark. Det var på den tid ingen større fristelse at gå i krig på tysk side, men alligevel manede *Søren Brorsen* til kamp mod bolsjevismen fra sit sikre tilholdssted for at dæmme op for den stigende tyske misfornøjelse med forholdene i Danmark.

De frivillige danske på Østfronten var blodvidner for den danske regering. Fhv. stats- og udenrigsminister *Erik Scavenius* har da også senere, til almindelig overraskelse for folk, der ikke er forvænt med at høre et ærligt ord fra en politiker, uigen-driveligt fastslået, at regeringen naturligvis havde ment, hvad den skrev, men at løfterne ikke kunne holdes, fordi tyskerne tabte krigen og den danske regering forinden var tvunget bort.

De frivillige på Østfronten afbalancerede de engelske og kommunistiske partigængere på hjemmefronten. Det var ikke nogen hemmelighed i 1941, at der *skulle* opstilles et dansk korps på Østfronten, om ikke på anden måde, da ved udskrivning, og i 1943, da undtagelsestilstanden svævede i luften, var det endnu mere en tvingende nødvendighed for regeringen at vise sin gode vilje.

Jeg var medlem af DNSAP og konstitueret leder af ungdomsorganisationen, men følte til at begynde med ikke nogen udpræget trang til at drage i krig for den danske regerings skyld. Hvis den virkelig mente noget med det, havde den jo endnu sin egen hær at sætte ind, og der var jeg officer. Det tiltalte mig heller ikke at blive brugt som hverver blandt de unge partimedlemmer, og da der blev lagt pres på mig, meldte jeg mig ud af partiet den 8. september 1941. Her var man i den bedste mening bestræbt på at sætte rekord i hvervning, og alle partiets officerer, og det var mange i 1941, blev presset til at drage af sted med Frikorpset. Det fik den dygtige og upolitiske oberstløjtnant *K. P. Kryssing* til chef. Han talte i radioen, og der var til at begynde med god tilslutning fra alle lejre, men efterhånden blev DNSAP's indflydelse den overvejende.

Jeg selv meldte mig til det tyske luftvåben senere hen på året, men først et godt stykke ind i det nye år fik jeg det svar, at Luftwaffe principielt ikke antog fremmede flyvere, men at jeg kunne komme i Waffen-SS. Det tyggede jeg lidt på. Jeg havde været 13 år i det danske luftvåben, og selv om jeg nærmede mig de 40, var jeg i god fysisk form og følte mig ikke aflægs som flyver. Derimod havde jeg ikke haft noget med de andre våbenarter at gøre i lige så lang tid, og selv om jeg ikke ligefrem følte mig fremmed overfor dem, var der dog meget, der skulle genopfriskes og indhentes, og kunne jeg så beholde min grad? Den var lav nok i forhold til min alder, for advancementerne gik langsomt i den danske hær, især inden for de små våben.

Inden jeg sagde ja til Waffen-SS, henvendte jeg mig til Krigsministeriet, hvor en af mine klassekammerater fra Officersskolen residerede på et kontor. Jeg spurgte ham, om ministeriets skrivelse til afdelingerne nu også var ærlig ment, om man virkelig ville have officerer over til Rusland eller det blot var en skrivelse, der var udstedt for tyskernes skyld. Han svarede, at jo flere, der meldte sig, jo bedre efter regeringens opfattelse. Jeg kendte ham som en loyal og oprigtig mand, der mente, hvad han sagde, og det havde desuden været meget let for ham at kalde mig op og give mig rigtig besked, hvis det var sådan, at man ikke ønskede folk til fronten. (Navnet på denne udmærkede officer såvel som på andre, der spillede en rolle for mine dispositioner, har ingen interesse for min fremstilling og er derfor udeladt. Forf. anm.).

Der var så ikke andet tilbage end at meddele tyskerne, at jeg var rede til at gøre tjeneste ved Waffen-SS som artilleriofficer og skrive til Kongen om tilladelse til at træde udenfor nummer. Det hed heri: »Som grund for min ansøgning skal jeg anføre, at jeg agter i overensstemmelse med min overbevisning at deltage som frivillig i kampen mod kommunismen.« Tilladelsen fik jeg telefonisk og i Statstidende samt Kundgørelse for Hæren af 1. marts 1943 blev den bekræftet: »Under den 24. februar: Kaptajn af Hærens Flyvertropper Erik Kristian Schive Lærum, eskadrillechef ved Sjællandske Flyverafdeling, sættes efter egen begæring uden for nummer i Hærens Flyvertropper indtil videre.«

Det var ikke nogen helt let beslutning at sige farvel til Hærens Flyvertropper, hvor jeg havde tjent så længe, og det var strengere at sige farvel til min familie, end jeg havde frygtet. Mine to små drenge, som sov, da jeg tog af sted tidligt om morgenen, kunne jeg ikke få mig selv til at vække.

Hvorfor jeg alligevel rejste? Jeg kunne ikke se rettere, end at kampen mod den russiske bolsjevisme var indtrådt i en afgørende fase, og jeg ville hellere være med til at forsøge at standse den på fronten, end jeg ville slås ihjel af den hjemme sammen med min familie.

I lommen havde jeg et brev fra min gamle far i Norge. Han skrev til mig, at det var ham en stor glæde, at jeg nu tog af sted. To brødre i Norge var allerede rejst, og han havde ventet, at jeg ville have gjort dem følgeskab, men ville ikke sige det til mig for ikke at lægge tryk på mig, da jeg havde familie og derfor efter hans mening måtte råde mig selv. Nu gratulerede han mig til min beslutning og ønskede, at han selv kunne tage med.

Jeg var blevet officer mod hans vilje, men nu fik jeg hans velsignelse til at drage i krig, fordi han betragtede kampen mod den russiske bolsjevisme som et korstog mod djævlens værk.

V.

Bomber over München

Jeg skulle over Berlin for at få ordnet mine papirer og derfra videre til et uddannelsessted. Det blev München. I Berlin havde jeg familie, min onkel Georg Lærum, der var blevet fordrevet fra Riga i 1940, da russerne okkuperede Letland.

På tjenestestedet fik jeg at vide, at jeg skulle overtages med kaptajnsgraden, den samme, jeg havde nået i dansk tjeneste. Jeg lod falde en bemærkning om, at min uddannelse, anciennitet og lange tjenestetid ville have skaffet mig en højere rang i en større hær. De var villige til på stedet at lade mig udnævne til oberst, hvis jeg ville tage tysk borgerskab. Men det ville jeg dog ikke og lod det blive ved kaptajnsgraden.

I München skulle jeg i nogen tid gøre tjeneste ved et artillerireserveregiment, der uddannede mandskab til dette våbens forskellige grene. Her besøgte jeg bl. a. min onkel Georgs broder, Henrik, der som ganske ung var udvandret til Tyskland. Han var jurist og havde ikke megen sympati for regimet, hvilket var ganske almindeligt i intellektuelle kredse.

Allerede aftenen efter min ankomst til München, blev byen udsat for et voldsomt luftangreb. Det var rettet mod B.M.W. (Bayrische Motoren Werke), der på den tid var begyndt at eksperimentere med jet-motorer.

Værkerne tog ikke meget skade, men det gik ud over det store statsbibliotek i nærheden af Feldherrenhalle og en del civile bygninger. Den katolske domkirke St. Maria blev svært beskadiget. Straks efter bombeangrebet måtte artilleriregimentet til undsætning i den hærgede by. Det måtte også reparere skaderne på Maria Domens tag. Det var ikke muligt at få egnet mandskab i byen, men SS var kendt for at kunne alt, hvad det blev sat til, og de ufaglærte folk løste virkelig opgaven udmærket. Tilsidst satte de SS-runerne i nye tagsten, som kunne ses tydeligt nede fra gaden og morede sig selv kosteligt over synet af denne signatur, men der var mange i byen, der fandt, at de havde været lovlige frejdige. Det synes jeg nu ikke. Alle kunstnere signerer deres arbejder. Hvorfor så ikke disse raske unge mennesker, der havde vovet livet for at skaffe den hellige Jomfrus kirkerum tag over hovedet.

Andre slap ikke så godt fra deres spøgefuldheder. På hovedbanegården var propagandaministeriets opråb: »Hjulene må

rulle for sejren« ved en let redaktionel ændring med et stykke blåkridt blevet til: »Hovederne må rulle for sejren«, og på en vægrest i et beboelseshus, hvor der hang en VC-kumme frit svævende i luften, havde en anden spøgefugl skrevet:

Hier hab' ich jahrelang geschissen,
bis der Feind hat Bomben abgeschmissen.
Seitdem ich hier nicht mehr kann scheissen,
dann soll der *Hermann* MEYER heissen.

I andre lande ville man vel nok have taget forholdsvis roligt på den slags, men i Tyskland ikke. Det var forsåvidt naturligt nok, som sådanne morsomheder har en større vægt og virkning i en autoritær stat end i en demokratisk. Der blev iværksat en stor undersøgelse, der endte med rettergang, bortvisning fra universitetet, fængsels- og dødsstraffe. Der blev taget hårdt på folk, der spekulerede i uroen og misfornøjelsen, som havde begyndt at stikke hovedet frem. For en fremmed at se bar befolkningen i sin helhed sin skæbne med beundringsværdigt tålmod.

Livet på kasernen formede sig ikke stort anderledes end livet på alle andre kaserner verden over. Der var strenghed og disciplin, men det hører sig til. Her var folk fra alle europæiske lande forsamlet, og streng disciplin var nødvendig under sådanne forhold.

Det voldte mig mindre besvær end ventet at lære de tyske kommandoord at kende. Skydemetoden var den, bl. a., at den ledende aldrig noterede noget, men var så godt inde i skyde-reglerne, som en pianist i noderne, så han kunne skyde sikkert efter observationerne. Det viste sig at være en ypperlig praksis, som under virkelige forhold svarede regning fuldtud.

Da jeg havde en meget grundig uddannelse, fik jeg snart den betroede opgave at udvælge officersaspiranter og at udarbejde krigsspil. Min danske officersuddannelse klarede sig med glans i disse fremmede omgivelser, og nogle af de andre officerer fandt, at der blev gjort for megen stads af mig og håbede på revanche i praksis.

I slutningen af marts rykkede vi til skydeterrænet for at gennemføre skarpskydninger med rekrutterne og selv vise, hvad vi duede til. Jeg holdt ørerne godt stive, da jeg vidste, det ville glæde nogle af mine gode venner alt for meget, hvis jeg dum-

mede mig i praksis. Opgaven var bl. a. at kortlægge et artilleriregiment ved skydning med høje sprængpunkter efter parallelisering mod solen. Nogle havde allerede gennemført opgaven før mig.

Der var en vis rivalisering og betydelig spænding i luften, da turen kom til mig. Jeg kommanderede dog tilsyneladende lige så hurtigt som de andre, men hvor de havde anvendt 30—40 skud, nøjedes jeg med halvdelen, og mine koordinationer lå med 20 m's nøjagtighed. Mine kollegiale misundere tog nederlaget som mænd, og jeg blev gratuleret overstrømmende fra alle sider. En russer i tysk tjeneste lagde særlig begejstring for dagen. Jeg ved ikke, hvor han nu er, men bliver næsten daglig mindet om hans navn. Han hed Schukau og havde tidligere fortalt mig, at han var broder til den russiske general fra Stalingrad. Han lignede også det billede af den pågældende general, som man så ofte ser i aviserne. Slægten skulle være baltisk med såvel tysk som russisk blod i årene, men jeg kan ikke stå inde for andet, end hvad han fortalte mig.

Regimentschefen kom hen og trykkede min hånd varmt og gjorde honnør. Jeg sendte en taknemmelig tanke til artilleriskydeskolen derhjemme. Selv om det var 13 år siden jeg forlod den, sad dens lærdom endnu fast. Vore gamle, dygtige lærere, som med fattige midler, der skulle omgås med den største sparsommelighed, uddannede det ene kuld artillerister efter det andet så godt, at de kunne stå mål med dem fra verdens største militærstater, kan man kun beundre. Jeg håber, at deres ånd stadig svæver over det danske artilleri, der nu er langt rigere og mægtigere, end det var i min tid.

Efter nogle måneders forløb blev regimentet forsat til Prag, og efter et ophold her kom jeg til Kroatien, hvor man var i færd med at opstille en ny SS-afdeling, det III. germanske Panzerkorps. Jeg kom til artilleriregiment 11, hvor jeg skulle opstille et 15 cm's haubitzbatteri. Mandskabet bestod af frivillige fra Siebenbürgen, Rumænien, Banatet (landsdel mellem Siebenbürgen og Serbien, begrænset af Donau og Theiss), nogle rigstyskere og nogle danske. Af materiel fandtes overhovedet intet, da jeg kom, og først efter mange bryderier lykkedes det mig at skaffe det allermest nødvendige. Til at begynde med nøjedes jeg med at tage mig af folkene, men også dette var en betydelig opgave. Disse frivillige var efterkommere af tyske udvandrere

fra det 17. og 18. århundrede, som havde slået sig ned ved det habsburgske riges grænser. De havde ikke stort andet fællesskab med Tyskland end en gammel, forglemt tysk dialekt, og de led af mindreværdskomplekser.

De havde meldt sig til SS-fanerne af mange forskellige grunde og ikke alle lige frivilligt. Min oppasser Rudolf var løbet hjemmefra for at komme til at kæmpe mod bolsjevismen, men han havde kun vage begreber om, hvad kommunisme og for den sags skyld også nationalsocialisme var for noget. Han var kun en 16-års knægt, men så lang og opløben, at han nok kunne gå for en soldat, og dertil kom, at han var utrolig lærenem og videbegærlig.

Andre var gået med, fordi de boede i egne med kompakt tyskhed og risikerede at få huset smadret, hvis de ikke fulgte trop med de andre. Det var i Siebenbürgen og Banatet lige så livsfarligt at stå uden for det folkelige fællesskab som andre steder.

Man skulle ikke tro, at der kunne fås brugbare soldater ud af dette forskellige og ofte noget uvillige materiale. Men disse sortehavsbønder, som de kaldtes i slump, kunne virkelig forvandles til endog gode frontsoldater, når man blot tog dem på den rette måde. Og det var ganske enkelt at regne dem for noget og interessere sig for deres ve og vel. Så kunne man få dem til, hvad det skulle være, og så mobilisere de en dygtighed, som man slet ikke skulle have tiltroet dem. De skandinaviske officerer havde lettere ved at vinde de sky udlandstyskeres tillid og hengivenhed end de tyske, fordi nordboerne er vant til at behandle deres folk individuelt, mens tyskerne først og fremmest tilstræber et samlet resultat og derfor ikke tog sig så meget af den enkelte. Hvad disse sortehavsbønder ønskede, var simpelthen et godt, gammeldags patriarkalsk enevælde, hvor chefen var som en fader for hele bundtet, og det fik de mange steder hos de skandinaviske officerer.

Deres almindelige skolekundskaber var kummerlige, men de ville gerne lære. Jeg begyndte med at undervise Rudolf i lidt geografi og almindelig historie, men efterhånden trak han så mange med sig, at jeg fik en hel klasse i de to fag. Denne hang til at give undervisning har åbenbart forfulgt mig hele livet, men heldigvis blev mine elever her ikke fortrædiget for deres videbegærligheds skyld.

VI.

Opbrud til Østfronten

Den 30. november 1943 fik vi ordre til at gøre klar til opbrud, men det var lettere sagt end gjort. Vi havde på det tidspunkt kun to haubitzer i batteriet og hverken vogne eller telefonmateriel. Under øvelserne havde jeg måttet låne mig frem, skønt jeg forlængst havde indgivet rekvisition på det savnede materiel. Nu måtte jeg skyndsomst gøre forestillinger i division »Nordland«, som jeg var underlagt, men der svarede man kort og godt, at jeg selv måtte se at skaffe mig, hvad jeg savnede!

Manglerne var begyndt at gøre sig gældende i den tyske hær. Der var slagsmål om det sparsomme materiel, når der skulle opstilles nye formationer, og de frivillige fra andre lande kom for sent, fordi de ikke kendte knebene så godt, som de tyske officerer. Det gav en del spekulationer, søvnløse nætter og andre genvordigheder, inden man blev lige så klog som de andre!

Der blev sat et tog sammen, som skulle transportere afdelingens tre 15 cm's haubitzbatterier, og et 10,5 cm's kanonbatteri til Østfronten, og med det rullede vi gennem Østrig, det udstrakte polske land, gennem Lithauen, Letland og Estland og videre hen over Narvafloden gennem den gamle svenske provins Ingermanland, hvor Leningrad er bygget, og som er en del af det egentlige Rusland.

Vi gjorde holdt nogle få timer i Riga, hvor der blev udleveret vinterudstyr til os, og holdt også et øjeblik i Narva, inden vi passerede grænsefloden af samme navn over en jernbanebro, der var ca. 100 m høj. Jeg nåede her at komme til vinduet og i det klare måneskin at se Narvas vartegn, den gamle danske grænseborg, Hermannsfeste og Iwan den III's russiske fæstning, Iwangorod, på den anden side.

Vi standsede først ved den lille station ca. 100 km øst for Narva efter en togrejse, der havde varet 8 dage. Herfra gik det videre på egne hjul til vort første indkvarteringsområde, en lille landsby, hvor det hed sig, at vi skulle blive en månedstid for at træne mandskabet og få kompletteret vort udstyr. Vi havde stadig kun to haubitzer og skulle i det mindste have to til. Vi kom den 8. december, men først den 15. fik vi de to nye stykker skyts og andet nødvendigt materiel, bl. a. vogne. Der blev dog ikke lang tid til at træne mandskabet i, for vi fik samtidig ordre til at gå i stilling ved fronten inden 17. de-

cember kl. 24,00. Vi skulle til et afsnit, som tyskerne kaldte »Oranienbaumkessel« efter byen Oranienbaum, der ligger lige over for Kronstadt.

Jeg boede i denne uge i en lille bondegård, befolket med en mand og en kone og to døtre, hvoraf den ene var gift og havde mand og barn boende hos sig, medens den anden var ugift og havde noget kontorarbejde ved den tyske kommandantur. Hun hed Katja, var omkring 20 år og fungerede som tolk mellem mig og familien. Hvad disse mennesker levede af, var ikke let at forstå, for de havde kun een ko og to geder og et meget beskedent stykke jord. De holdt sig til at begynde med lidt på afstand, da de troede, jeg var tysker, men da de hørte, jeg var fra Danmark, som de iøvrigt kun havde vage begreber om, blev de mere åbne og venlige.

Med Katja som tolk fik vi en aften en samtale igang. Manden var et halvt hundrede år og havde oplevet czartiden. Da kunne det være strengt nok, sagde han, men folk fik dog lov til at beholde afgrøden, men til Stalin måtte de aflevere det hele, og Gud nåde den, der forsøgte at snyde! Bagefter måtte de stå i kø for at få udleveret en beskedent ration af det, de selv havde afleveret. Det var den almindelige mening blandt bønderne der på egnen, at livet var ikke værd at leve.

I hjørnet af hver af de to stuer, som huset bestod af, var anbragt en ikon, et russisk helgenbillede. Jeg spurgte, om det var tilladt? Det var det. Præsten gik fra hus til hus og forrettede gudstjeneste, for kirken var taget i brug til kommunekontor, efter at dens fordums pragt var fjernet. Dagen efter, at vi havde talt om det, kom popen på besøg som en vandrende apostel, en høj, smuk mand med langt, bølget gråt hår og skæg, iført sin smukke præstelige dragt og med røgelseskarret i hånden. Da han var kommet ind og gudstjenesten begyndt, fik jeg øje på Katja, der gik frem og tilbage uden for vinduerne med et gravalvorligt ansigt.

Jeg vinkede hende ind til mig og spurgte, om hun ikke skulle være med til gudstjenesten? Hun rystede benægtende på hovedet. Om hun ikke kendte noget til de hellige ting? Hun rystede endnu engang på hovedet, satte sig tavst ned og stirrede frem for sig. Stødvis slap det ud at hende, at det var så underligt for hende, når popen kom, for hun stod så langt uden for det hele. I skolen havde hun intet lært om kristendommen, og hjemme

måtte de ikke fortælle noget om det. Hendes generation var med vold og magt sat uden for alt det, som tidligere slægtled havde levet på, og som hendes forældre endnu kunne søge trøst i.

»Det er så underligt for os unge, at vi ikke har noget, som vi kan tro på,« sagde hun.

Jeg spurgte, om hun da ikke troede på kommunisternes evangelium, på Stalin og Lenin, men nej, »Stalin ni dobre«, hun rystede energisk på hovedet, og ingen misforståelse var mulig.

Det er svært for mig at glemme den unge pige i det fremmede Ingermanland, der savnede noget at tro på. Som hun er de fleste unge i Sovjetunionen blevet systematisk holdt uden for den religion, deres forældre levede på . . .

De sidste dage, den 15. og 16. december og om formiddagen den 17., da vi havde allermost travlt, gjorde den venlige bondefamilie sig store anstrengelser for at gøre opholdet så behageligt som muligt for mig. Katja kom med en ret af gedemælk, sukker og andet stads, som rent ud smagte forbandet, men som jeg alligevel labbede i mig med alle tegn på henrykkelse, fordi pigebarnet stod og så til og glædede sig over, at hendes kogekunst blev vurderet efter fortjeneste. Det var en russisk eller måske en lokal ingermanlandsk ret, i hvert fald var det en frygtelig spise!

Om aftenen var jeg inde hos familien og snakkede med den om forholdene i Danmark, som de ikke kendte ret meget til. Jeg viste dem billeder fra mit hjem og andre fotografier, som de stirrede på som på et eventyr, og kvinderne slog hænderne sammen. At der fandtes et sådant land og ikke længere fra dem! Næste morgen havde Katja varmet badstuen til mig, så jeg kunne få et godt finsk bad, inden jeg drog af sted.

Alle deres venlige opmuntringer i disse dage kom på et tørt sted, for jeg oplevede den ene skuffelse efter den anden under udrustningen af min afdeling. Da vi havde fået haubitzer, motorkøretøjer, kabler, telefoner, radio, og hvad der ellers hører til, den 15. december, gik det til min rædsel op for mig, at der ikke fulgte chauffører med. Sammen med min danske batteriofficer måtte jeg støve hele landsbyen igennem for at finde nogle folk, der blot havde været i nærheden af et rat. Resultatet var sørgeligt. Kun vi to danske og kommandounderofficeren foruden nogle teknikere havde kørekort. De andres

køreprøve kom til at forme sig som en forenklet, men såre mangelfuld køreundervisning, så alle vognene hen under aftenen ganske vist var blevet bemanded, men ikke med det, man i daglig tale forstår ved chauffører. Jeg så fremtidens kørsel imøde uden ringeste optimisme.

Den 17. december 1943 oprandt med isslag, der gjorde de i forvejen elendige veje til spejlblanke isflader. Men afsted skulle vi, og at lade sin krigsstyrke rykke frem i hold, kunne der absolut ikke være tale om. Alt måtte i drift samlet, og det var noget af en kunstpræstation, at vi med mangelfuldt uddannede chauffører nåede stillingerne med udfald af kun een traktor, som jeg selv måtte hente om natten, da ingen af de uøvede chauffører turde påtage sig opgaven. Min batteriofficer og jeg bemandede i forvejen hver sin traktor med en haubitz bagefter sig, de to andre haubitzer førtes af to, som vi fik presset til det i sidste øjeblik, fordi de påstod at have kørt traktor på Miusfronten. Vi kørte de 100 km i det Herrens vejr og føre, i tilgift blev det også snesjap.

Det lykkedes at få det hele anbragt i nattens løb i de godt udbyggede stillinger. Den værnemagtsofficer, vi afløste, havde i hvert fald vidst at gøre sig livet behageligt.

Jeg var nu kommet rigtig i krig.

Næste gang haubitzerne skulle skyde, var det mod mennesker, der boede i skyttegrave og befæstede stillinger ligesom vore, men nogle km mod nord. Krigen ville vel ikke lige med det samme komme ned i batteriet til os. Vi ville først skyde mod de opgivne eller opdukkende mål, men hvad ville der ske, hvis de kom os på nært hold? Hverken mandskabet eller jeg selv var krigsvante, materiellet var kun delvis i orden og ammunitionen sparsom. Hvis Iwan vidste, hvad det var for en billig division, han havde over for sig, kunne han have splittet vor front som ingenting og sparet sig for megen ulejlighed senere hen. Men heldigvis er ukendskab til fjendens virkelige styrke og hensigter ret almindelige i krig, og vi fik lejlighed til at indrette os i de nye stillinger uden at blive forstyrret. Måske var fjendens forhold også dikteret af et ønske om at bie, til han følte sig fuldkommen sikker på et godt resultat, og da han sikkert har været vidende om tilførsel af forstærkninger, har han først ville finde ud af, hvilke nye tropper han havde over for sig, inden han satte sit længe planlagte angreb ind.

VII.

Foran Czarens sommerslotte

Da solen stod op efter vor første hvileløse nat i de nye stillinger, så vi os om i et storslået og vidunderligt smukt landskab, bakket og bølget som i Danmark og dækket med store og små skovpartier af nåletræer, løvtræer, gran og fyr, lærk, birk, el og røn. De mægtige nåletræers svære grene var tynget mod jorden af sne, som var blevet liggende på dem, fordi der ikke rørte sig et vindpust. Det var midt i den russiske vinter. Alt var blændende hvidt, og det var en glædelig overraskelse for os alle sammen efter den brydsomme nat på de spejlblanke veje at se ud over det skønne og uberørte vinterlandskab.

I det område, jeg var kommet til, forløb hovedkamplinjen (HKL) langs randen af en skov og midt igennem en anden. Fjenden lå mindst 3—4 km borte med sin kompakte masse, og man skød åbenbart ikke på hinanden, når man kunne blive fri.

Af og til kunne vi høre russerne fælde træer i den del af skoven, der var dækket for os af en bakke, og de kunne ligeledes høre, når vi skovede, hvad vi straks gik i gang med for at skaffe brænde til bunkerovnene. Jeg lod bygge en observationspost fremme i HKL og havde en anden observatør siddende i toppen af et højt træ og godt skjult for fjenden.

Haubitzerne var skjult så godt det lod sig gøre og så langt fremme, som jeg fandt det forsvarligt for at kunne udnytte deres rækkevidde fuldt ud. Endnu var jeg ikke kommet så vidt, at jeg placerede dem tæt bag HKL, hvad jeg ofte brugte senere med stor fordel, da det tillod os at gribe hurtigt ind og ofte skånede os for fjendens ild, fordi han ikke troede os så langt fremme, men vi lå temmelig nær ved infanteriet. Vi fik ingen ulemper af det, fordi vort frontafsnit var roligt og blev ved at være det, men kunne unægtelig have fået det ubehageligt ved et resolut angreb.

Det var forøvrigt en almindelig tendens hos tyskerne at anbringe selv det tungeste artilleri længere fremme end taktikken på alverdens artilleriskoler havde doceret.

Om selve stillingsområdet må der siges lidt. Czar Peter lagde sin nye hovedstad i en sump, der kun kan passeres, hvor det lave land nogle få steder brydes af højereliggende morænedannelser. Herfra løber vejene ud i det åbne land, og forsvaret af byen kan indskrænkes til disse få veje, der ligger på tørt land.

Her blev tyskerne standset i sommeren 1941 og kom aldrig videre. Russerne improviserede brohovedstillinger foran vejpassene med ryggen fri til Leningrad og flankerne dækket af sum-pene. Herved opstod Oranienbaumkedlen.

Den omfattede et af de smukkeste og mest kendte landskaber i det gamle Ingermanland, og inden for vor belejringsring lå czarens sommerslot, Czarskoje Sselo sammen med talrige andre landslotte, jagtslotte og palæer, bl. a. i Krasnoje Sselo med Kejserhøjen, hvor czarerne plejede at overvære de store parader efter manøvrerne. Talrige adelige villaer og sommerboliger og byer, der næsten udelukkende var beboet af Peterburgere om sommeren, fandtes i Oranienbaum-kedlen tillige med kaserner, staldbygninger og vagtbygninger, der må have lettet indkvarteringen af de store styrker, som bolsjevikkerne samlede sammen til dødsstødet mod Wolchowfrontens tyske armeer.

Omgivelserne var så smukke, vejret så behageligt og fronten så stille, at man var nær ved at glemme krigen og følte sig hensat til en nybyggertilværelse i en jomfruelig skov. Jeg gjorde mig bekendt med stillingen, lod folkene udbygge opholdsrummene med træ fra de under kamp og storm fældede træer.

Den 22. december 1943 fik alle chefer ordre til at tage fast ophold i HKL, og så kunne de mere erfarne betro mig, at nu var der ved at komme ugle i mosen. Foreløbig skete der dog ikke noget.

Min bunker var lun og dyb, og lige foran den havde min for-gænger ladet opføre en finsk badstue, som vi med velbehag benyttede os af. Nogle timer om dagen tilbragte jeg med at hugge brænde til badstuen og den murede pejs, vi havde fået opstillet i bunkeren. Andreas Konnerth fra det siebenbürgske Banat var Ofenbauer (ovnbygger) og til alt held artillerist ved mit batteri. Han havde sat ovnen op i bunkeren, og satte senere mange andre ovne op på min vej i Baltikum. Han lavede dem af ler, som der var nok af i det morænelandskab, vi lå i, af mursten, han fandt i ruiner og hvad han ellers kunne få fingre i, og han lavede dem beundringsværdig godt. Vi havde megen nytte af de almuehåndværkere, der fandtes i afdelingerne fra grænsedistrikterne i Rumænien og Jugoslavien. Næverne sad bedre på dem end på tyskere og danskere, der forlængst er vænnet af med at leve af og i naturen. Vi havde folk, der var hestespecialister og andre, der kunne rejse en hytte eller bün-

ker med det enkleste værktøj, de kunne reparere almindelige vogne og hjul med en utrolig opfindsomhed, og nogle af dem kunne endda bygge violiner selv herude. Af den sidste ko, vi slagtede i Narva, garvede en rumæner skindet og forærede mig en lædermappe af noget af det. Den har jeg endnu. Disse sortehavsbønder var alt andet end dumme.

Min første frontjul fejrede jeg på denne stille front, og russerne forstyrrede os ikke. Jeg havde nogle gæster hjemme i bunkeren, en norsk kaptajn, der var til uddannelse hos mig, to tyske underofficerer og nogle menige fra Tyskland og Siebenbürgen, Konnerth, Drotleff, Brosch o. fl. Den ene underofficer var en lystig fyr fra Wien og den anden en lang, tavs hamburger. Han ejede ikke andet end den uniform, han gik og stod i. Et terrorbombardement havde udslettet hele hans familie og afbrændt hans hjem. Han sagde ikke meget siden den dag, han fik meddelelse herom. Men han var en modig og dygtig mand i kamp. To andre menige var en purung fyr fra Elsass og en anden fra Dresden. Elsasseren var en naturbegavelse. På en månedstid lærte jeg ham så meget matematik, at han på kort tid kunne beregne skydninger. Den anden var knap så intelligent, men alligevel en hurtig fyr. Han kom senere til at opleve det samme som hamburgeren: hele hans familie blev udslettet af et terrorangreb fra luften i foråret 1945.

I dagene efter jul begyndte russerne en livlig patrouillegang mod vor front. Det tydede på, at der var forandring i luften. Jeg blev ringet op fra infanteriet, at russerne havde gravet en observationspost ned lige foran stillingen, som de ikke kunne komme til livs med infanterivåben. Om jeg ikke ville gøre dem den tjeneste at genne dem væk med haubitzerne?

4—500 m ude til siden for min egen standplads og fremme i et hjørne af frontlinjen kunne der observeres godt mod den fjendtlige observatørpost, og jeg trak en telefonlinje derud. Russerne havde spændt et hvidt lagen ud som skærmbredt for at skjule deres gravearbejder. Jeg lod haubitzerne skyde, og stillingen blev ødelagt. Det var de første skarpe skud, vi af-fyrede.

Da opgaven var løst, indbød infanteriofficeren mig til en glad aften, men jeg var gået hjemmefra uden pelsfrakke og ville derfor ikke gerne blive. Det blev min redning ved denne lejlighed. Om natten trængte en russisk patrouille over palisaderne

ind i infanteriofficerens bunker, dræbte en mand og sårede en anden hårdt. Officeren blev bortført og blev, efter hvad en udsendt snigpatrouille senere observerede, pint ihjel af russerne, formentlig fordi han ikke ville give oplysninger om vore styrker. Denne uhyggelige oplevelse bevirkede, at vi sikrede min bunker, der jo også var kommandostation, med håndgranater, som kunne bringes til eksplosion ved at trække i en snor inde fra bunkeren.

Russernes nytårsaften den 14. januar begyndte storangrebet på stillingerne mod øst, men der var stadig stille foran os. Et par dage efter blev en af regiment »Danmark«s batailloner trukket ud og sendt til et truet frontafsnit, og dermed var vor frontstyrke halveret.

Den 17. januar 1944 meldte en general sig i felttelefonen og gav mig ordre til øjeblikkelig at åbne ild i en retning, der afveg ca. 100° fra grundstillingen og på en afstand af ca. 13 km! Det var vor yderste skudvidde. Jeg meldte, at haubitzerne sad fast, og at det ikke kunne gøres under ¾ time. Stemmen blev ophidset og råbte, at ilden skulle åbnes »sofort« og ligge »genaustens!«, da jeg ellers ville blive spærret inde. Der var altså ikke noget at betænke sig på, og jeg meldte tjenstligt, at jeg skulle skyde, så snart jeg kunne. Det var nogle pansere, der var trængt ind i generalens stillinger — men, hvor var hans eget artilleri, siden han krævede hjælp fra et helt fremmed batteri 13 km borte?

Jeg ringede til batteriofficeren og bad ham svinge haubitzerne 100° mod øst. Såvidt jeg kunne forstå, havde han nær tabt hørerøret af overraskelse og forargelse. At dreje en 5—6 tons haubitzer ud af frossen jord og være skudklar i samme øjeblik er ingen spas og det var mere end han kunne tage i een mundfuld. Han bandede og svor på klingende fynsk, at »noe så tovli hae han da aldri hørt«. Jeg betroede ham, at det havde jeg heller ikke, men at de naturligvis sendte bud til os, fordi vi var de eneste, der kunne klare den. Jeg kunne næsten høre, hvorledes hans fynske nationalstolthed rejste sig ved disse ord, og han gik straks igang med sit som jeg med mit. Jeg skulle beregne skydningen, der forekom mig mere end tvivlsom m. h. t. resultatet. Vor længste skudvidde var 13.325 m, og generalens opgave lå efter kortet at dømme på 12.900 m. Der var ikke meget at forære bort. Vi regnede som vilde, og medens de to bereg-

nerne svedte over tabellerne, etablerede jeg på kryds og tværs gennem en mængde centraler forbindelse med et menneske i den betrængte divisionsstab og fik ham til at observere nedslagene for mig. Panserne stod der endnu, fortalte han, og det var omtrent lige foran divisionsstabens dør. Her var hurtig hjælp dobbelt hjælp, og jeg forstod, hvorfor generalen havde været så kort for hovedet.

På mindre end 20 minutter var vi klar. Min fynbo, der nu atter var blevet gal i hovedet, meldte uden glæde batteriet klar til skud med en tilføjelse af, »a' de' ku' da kuns bli noet møj og skye på den austann — og så skye ba-u — hen over ho-erne på os sæl!« Det blev nu ikke sidste og eneste gang, vi drejede vort skyts i de mest mærkelige retninger for at bekæmpe fjenden. 180° drejning blev senere almindeligt.

Gennem telefonen gjorde jeg den ukendte, fjerne observatør bekendt med, at nu kom der tre skud.

Kort efter lød der dumpe brag fra batteriet, som fortalte, at min fynbo havde åbnet ilden. Det var noget af et kunststykke, hvis vi ramte, fordi afstanden var meget nær det, haubitzerne kunne række, men til held for generalen der borte havde vi god medvind. Alligevel var jeg både overrasket og glad, da observatørens henrykte stemme lød i telefonen: »Skuddene ligger prima lige omkring målet«. Jeg gav fynboen ordre til at brænde løs, foreløbig 5 lag.

Batteriet drøned og ringede og buldrede for første gang med fuld styrke og største ladning, for at granaterne kunne nå til vejs ende. Det lød, som om jorden skulle forgå, og jeg kunne ligesom fornemme fynboens raseri blandet i larmen. Haubitzerne bragede løs, og genlyden i skoven var øresønderrivende. Da de 20 skud var buldret af, meldte den fjerne observatør med stille henførelse i stemmen, at nu var det nok. To af panserne var skudt i brand, to andre kunne ikke komme ud af stedet, og resten var stukket af. Skuddene havde ramt lige midt i flokken. Kort efter kom generalen til telefonen igen og spurgte med en smørblid stemme, hvem der egentlig havde leveret denne skydning. Jeg fortalte ham det, og det forekom mig, at det virkede noget afkølede. Han hørte åbenbart til den slags tyskere, der helst vil nøjes med at rose sine egne. Der var naturligvis nogle af den slags imellem, og de huskes bedst, fordi de var undtagelser. Generalen hørte til en luftvåbenenhed, som vi ikke stod

os særlig godt med. En anden undtagelse havde jeg desværre inde på livet. Det var min regimentskommandør, som bliver omtalt i det følgende. Det var en yngre mand, der ikke uden grund frygtede for at blive afløst og derfor fra den første dag betragtede mig som en rival. Ellers var de højere kommandostillinger inden for SS-afdelingerne, som jeg kom i berøring med, i almindelighed besat med prægtige soldater, som gav enhver sit, og som netop dannede en befriende modsætning til de gamle propagandaløgne om den tyske officer — løgne, der vist har deres udspring helt tilbage i den fransk/tyske krig 1870/71. En af dem, jeg kendte, tog sit liv af sorg over tilbagetoget til Narva, efter at han havde gennemført den vanskelige opgave, en anden så jeg falde i spidsen for nogle forsprængte infanterister, som han førte frem til modangreb med samme elan som en ung løjtnant.

Vor egen generalinspektør kom dog senere til batteriet og udtalte sin anerkendelse af den fine skydning. Fynboen fik det hele, da jeg ikke var til stede, og han havde ærlig fortjent det. Uden en dygtig batteriofficer er selv de bedste beregninger intet værd. Han selv slog det hen og betragtede det som et svineheld, at vi i det hele taget havde ramt noget, han var ganske uimponeret, og nogen ret må jeg give ham. Havde vi ikke haft medvind den dag, havde skytset næppe rakt så langt.

VIII.

Tilbagetoget til Narva

Offensiven varede 12 dage, men var hovedsagelig rettet mod det østlige frontafsnit. Vi hørte en ustandselig dundren, men hos os skete der ikke andet, end at der kom bud efter stadig mere infanteri, så vi efterhånden stod næsten alene med artilleriet på vort frontafsnit. Engang imellem kom der nogen forstyrrelsesild fra de russiske batterier, som vi som oftest besvarede, så de kunne se, vi var hjemme. Mod øst brød russerne igennem flere steder og omringede større og mindre afdelinger, som ikke i tide havde formået at frigøre sig fra dem. Andre brød op med en sådan hast, at meget kostbart materiel gik tabt. I nogle af værnemagtsafdelingerne stak de af under råbet »Til Berlin!« Troppemorale var for nedadgående, og mange chefer var ved at opgive det hele.

Vi fik den ene ordre efter den anden til at holde stillingen til sidste mand, og sandt at sige havde vi heller ikke ret meget infanteri tilbage, da der kom ordre til retræte den 26. januar 1944. Det skyldtes dog ikke tabene i vor stilling, men i det truede afsnit. Nu løsnede enhed efter enhed sig ud fra afsnittet og samledes i en mere end 20 km lang kolonne på landevejene fra Leningrad mod Narva. Det var det sidste sted på østfronten, der havde været holdt besat af tyskerne siden 1941, det endelige punktum for sejrsoffensiven i krigens første år.

Alle mulige slags køretøjer med hjul og larvefodder malede sig vej gennem sneen, der dækkede den bundfrosne chaussee og væltede snemasserne ud over grøfterne, så man ikke kunne se, hvad der var vej og grøft. Det var imidlertid ikke godt at tage fejl og komme ud over vejkanten med det tunge skyts og de svære traktorer, for de russiske grøfter er brede som åer og tilsvarende dybe. Havnede man først i dem med tungt materiel, var det meget tvivlsomt, om man kom op igen. Adskilligt strandede den dag og den følgende i grøfterne og kunne ikke hjælpes op.

Da det blev lyst, gik russiske observationsfly i lav højde over os, men angreb ikke, ligesom de heller ikke tilkaldte deres bombefly. Bedre mål kunne de ellers ikke få. Vi var så sammenpakket, at vi hverken kunne komme frem eller tilbage. Efter en utrolig langsom kørsel gjorde vi holdt i en ny forsvarslinje, og jeg anbragte skytset godt skjult i en landsby. Regimentschefen, der kom forbi, kunne ikke se skytset, og troede, vi havde sat det hele til. Han måtte føres fra skyts til skyts for selv at overbevise sig om, at de var der allesammen. Stillingen kunne ikke holdes. Kanontordenen trak øst om os og hørtes snart lige bagved. Vi måtte afsted igen for ikke at blive afskåret.

Tilbageetoget fortsattes den følgende dag. Vi gjorde holdt ved en landsby, Ratschino, der lå foran en farlig vejstrækning, med skov på begge sider. Jeg havde nu fået hele afdelingen under mig, da chefen var forsvundet. Om natten mellem den 27. og 28. var jeg til befalingsudgivelse hos den general, der for tiden førte kommandoen over os. Det skiftede stadig under tilbageetoget. Her fik vi at vide, at stillingen var uholdbar, da man ikke stolede på det underlagte infanteri. Derfor beordredes alt

tungt materiel hurtigst muligt til et vejknudepunkt 30 km mod sv ved Alexejewo, dersom det ikke kunne virke fra de nuværende stillinger. Jeg gjorde generalen opmærksom på, at mine svære batterier stod uden virkemuligheder, da vi kun havde 20 skud pr. piece og ikke kunne få radioforbindelse i stand med divisionen på grund af en mellemliggende skov. Generalen beordrede mig derfor til straks at gå tilbage.

Med denne ordre kørte jeg tilbage til stamdivisionens kommandostation, som jeg orienterede om min ordre, ligesom jeg gjorde gældende, at det sikkert var bedst at rykke tilbage til Alexejewo straks. Af en eller anden grund førte generalen ikke kommandoen over min division den dag, men pålagde mig alligevel at komme afsted. Jeg rullede videre til regimentkommandørens kommandostation og afgav melding om mine ordrer, men til min store forbavselse beordrede han mig til at blive. Jeg indvendte, at det var til ingen verdens nytte, da jeg var næsten udgået for ammunition, men han svarede, at det i hvert fald kunne nytte ham!

Jeg kørte så til Ratschino, hvor de tre batterier stod natten over, og var den næste dag i en meget ubehagelig situation. Det var mig ikke muligt at komme i forbindelse med det infanteri, der skulle ligge foran os, og jeg måtte efter flere forgæves forsøg på at få føling med det gå ud fra, at det var kørt sin vej. Bagtil havde vi kun radioforbindelse med regimentet, der stadig gav ordre til at vente. Det var åbenbart regimentskommandørens mening at holde os på en uriaspost, og det kunne jeg sætte mig ind i, hvis det kun drejede sig om mig selv, da vi ikke var gode venner, men at sætte 3 batterier med fint skyts på spil, fordi man ikke kan lide en mand, synes jeg dog var at gå for vidt.

Vi sad som rotter i en fælde, og jeg besluttede derfor at handle på egen hånd, hvis det ikke blev bedre. Jeg sendte en vogn efter benzin, da vi kun havde til nogle få km's kørsel, og lod skytset protse på undtagen en kanon pr. batteri.

Efter middag var der ingen forbindelse med regimentet længere, og jeg sendte derfor en batterichef afsted til dets kommandostation for at få nærmere ordre. Han kom tilbage ved 14-tiden og meldte, at regimentskommandøren var kørt og adjudanten ved at pakke sammen og ingen ordre havde til mig. Han kunne endvidere meddele, at korpsgeneralen var forbav-

set over, at vi holdt der endnu. Fjenden havde nået chausséen bag vore linjer, og den befalede tilbagetogsvej ville sikkert blive spærret i løbet af en halv time. Da benzinvognen kom og vi havde fyldt tankene, protsede vi de sidste kanoner og haubitzer på og kørte.

Efter 4—5 km's kørsel begyndte det at sne, og jeg gjorde holdt for at samle op. Det viste sig, at de to bageste haubitzer var gledet ud. Motorordonnansen, som skulle give mig melding om mulige uheld, havde åbenbart gjort dem følgeskab.

Jeg gav ordre til de andre batterichefer, at jeg tog tilbage efter det halve batteri og at de måtte vente så længe, men så begyndte de at påberåbe sig særlige ordrer fra regimentskommandøren, og skønt jeg syntes, det var noget sent, de var kommet i tanker om det, lod jeg dem køre med ordre til at melde tilbage til mig, hvis den befalede tilbagetogsvej skulle vise sig at være spærret.

Jeg susede herefter tilbage. Det var halvdelen af mit batteri, der var kørt fast. Fynboen og hans folk stod lige uden for Ratschino omkring en traktor, der havde lidt skibbrud. Denne gang var det et af larvetrækkene, der var sprængt. De arme traktorer blev kørt så hårdt og med så ringe sagkundskab på de tunge veje, at selv det sværeste gods sprængtes. Mekanikeren stod og rev afvekslende i det ødelagte larvetræk og i sin egen hårvækst, medens mandskabet stod omkring ham og gav gode råd. Blandt de forsamlede stod også den forsvundne motorordonnans, der var blevet så optaget af det interessante uheld, at han glemte at køre frem til mig med melding. Omkring kirkepladsen ved Ratschino begyndte russerne at vise sig og skyde mod os med infanterivåben. Der var ikke andet at gøre end at skyde igen og så iøvrigt se, hvad mekanikeren kunne få ud af det.

Han havde hverken værktøj eller reservedele, men mente, at hvis han kunne klare det, ville han bruge 20 minutter. Da denne tid var gået og der efterhånden var kommet god gang i skydningen mellem russerne og os, erklærede han, at det alligevel ikke lod sig gøre.

Vi måtte lade traktor og haubitze tilbage efter at have fjernet sigtemidlerne. At sprænge lod sig ikke gøre, da vi ingen sprængpatron havde. Det ganske unyttige ophold i Ratschino havde kostet os en god haubitze, og der var ikke stor udsigt til

at redde den anden. Sneen faldt nu tæt, og russerne kunne heller ikke se at skyde mere. Jeg gav fynboen ordre til at føre batteriet, der nu kun bestod af en haubitz og en snes vogne, medens jeg selv kørte i forvejen sammen med mine to beregnere for at rekognoscere.

Da vi nærmede os det sted, hvor vejen forsvandt ind i skoven, holdt snevejret pludselig op, og jeg blev varskoet af to lavtliggende lygter i stor afstand fra hinanden. Det kunne ikke være tyskere, der kom fra den side, og et øjeblik efter blinkede det da også mellem lygterne, og vi fik en maskingeværssalve lige i hovedet. Projektilerne smældede om ørerne på os, men som ved et mirakel rantes kun min kikkert af et strejfskud.

Ud! råbte jeg til mine to ledsagere, og med lynets fart fik jeg vogn døren op og gled tungt ned i den dybe sne. De andre måtte enten være dræbt eller ude af vognen til modsat side. Jeg råbte gentagne gange på dem, men da de ikke svarede, gik jeg ud fra, at de var blevet dræbt af den første salve, og jeg nu kun havde mig selv at tænke på. Det var dog også rigeligt. Russerne blev ved at skyde og ville naturligvis snart komme nærmere for at holde ligsyn. Jeg brød mig ikke om at være med til det, men det var på den anden side ikke let at finde ud af, hvordan jeg skulle blive fri. De holdt stadig bilen og vejen under beskydning, og det gik langsomt med at kravle tilbage.

Jeg måtte op og løbe. Vejen var næsten lige så ufarbar som grøften, og maskingeværkuglerne peb om ørerne på mig, da jeg begyndte mit ilsomme tilbagetog ad landevejen. Det var imidlertid ikke det værste, så længe de ikke ramte, men sneen! Det var et mareridt, det værste løb i mit liv. Vandet drev af mig, og jeg dampede som et lokomotiv, da jeg endelig kastede mig ned efter nogle hundrede m's løbetur. I en pause kunne jeg høre batteriet rumle frem lige mod mig og lige i løvens gab. Der var ikke andet at gøre end at komme op og fortsætte løbet, og sådan gik det fremad i stadig mindre etaper, indtil jeg segnefærdig løb ind i batteriet og beordrede det at protse om. Det skete hurtigt nok, men uheldet var ude. Traktor og haubitz skred over grøftekanten ned i en lavning, hvor haubitz'en slog en kolbøtte og lagde sig på ryggen i sneen, træt af dagens møje og besvær. At få den op var umuligt, og som den lå, kunne vi ikke engang slå sigtegrejerne af den. Samtidig be-

gyndte gevær- og maskingeværkugler at slå ned omkring, og så var der ikke andet at gøre end at komme afsted. Vi fik resten af vognene vendt uden uheld, og jeg gav folkene ordre til at holde sig parat med håndvåbnene og at køre gennem alt, der forsøgte at spærre os vejen. Der var en lille chance, sagde jeg, men troede ikke selv på den, og jeg havde det indtryk, at de heller ikke gjorde det.

Jeg vidste, at der et stykke tilbage gik en vej mod sydvest, sandsynligvis mod Narva, men helt sikker var jeg ikke, da kortene lå i den ødelagte vogn. Det var imidlertid en chance, der måtte benyttes. Vi nåede den uden at blive standset og kørte ind på den gennem to brændende landsbyer videre frem mod den tredie. Ikke et menneske havde forsøgt på at genere os, siden vi mistede den sidste haubitz. Uheldene var holdt op, og heldet begyndt.

Foran den tredie landsby skimtede vi infanteri, og jeg lod standse op og gav folkene ordre til at besvare enhver ild det bedste de kunne og sætte fuld fart på. Det viste sig at være det infanteri, der skulle have ligget foran os i Ratschino, og kort efter nåede vi Alexejewo. Nu blev vi i hast indsat til sikring af resterne af regimentet, der havde mistet adskillige rør på tilbagetoget.

Da det lysnede, så vi to mand komme vadende gennem sneen med en hvid klud på en kæp. Det var elsasseren og sachseren, som jeg troede døde. De fortalte, at de var sprunget ud til den anden side og straks havde søgt mod skoven, da de mente, den gav bedst skjul og hurtigst førte til målet. Undervejs havde de haft sammenstød med partisaner, men havde klaret sig med de håndgranater, som de havde ført med sig.

Om natten fortsatte kolonnen tilbagetoget mod Narva. Det blæste hårdt og var bitterlig koldt. Vi nåede Narva kort før midnat den 29. januar, og vor tilsynekomst fyldte den fredelige lille by med bange anelser om kommende ulykker, der da heller ikke udeblev.

IX.

Narvas sidste brand

I Narva fik jeg logi hos en gammel estisk bonde, der boede i vestudkanten af byen. Han var, som de fleste estere, ingen

ven af tyskerne, men da han hørte, jeg var fra Danmark, var han venlig og tjenstvillig.

Jeg måtte lægge mig til sengs og blive liggende nogen tid, da jeg havde pådraget mig influenza, sandsynligvis fra det overanstrengende løb. Her fik jeg at vide, at jeg indtil videre var sat fra bestillingen som batterichef på grund af tabet af haubitzerne, og da jeg undersøgte sagen nærmere, kom der en køn historie for dagen. Regimentskommandøren var blevet gjort ansvarlig for tabet, men havde lagt skylden på sine underordnede, mig og fynboen, og da den sidste havde haft kommandoen ved haubitzerne, da uheldet skete, var han foreløbig sat fra bestillingen og indstævnet for krigsret.

Jeg skrev i den anledning, så snart jeg kunne holde mig oven senge, en indberetning, der lagde skylden tilbage på regimentschefen, der havde påtaget sig ansvaret for, at vi blev stående for længe i Ratschino, men det var brud på god tone i hæren at lægge ansvaret opefter, og nu blev jeg også stævnet for krigsret, men det havde lange udsigter, og den første tid, jeg opholdt mig i Narva, var jeg officer uden portefølje, og havde tiden for mig.

Der var gået ca. 100 stk. svært skyts tabt under tilbagetoget, og krigsretterne arbejdede for højtryk med at lægge sagerne til rette. Min skulle først for i slutningen af februar eller begyndelsen af marts, men så skete der en del, som udsatte det endnu en tid.

Da jeg var blevet rask og rørig igen havde jeg rig lejlighed til at vandre omkring i den smukke by og lære den godt at kende. Undertiden var jeg nede hos mine gamle folk og ledede nogle skydninger, men mest gik jeg omkring og rekreerede mig efter sygdommen.

Vi var de sidste, der så Narva i den skikkelse, som den fik på svensketiden, og som Karl XII og hans mænd må have set den i efter deres strålende sejre over russerne i november 1700. Efter hvad jeg læste mig til, nedbrændte det gamle, træbyggede Narva i 1610 og blev opført i den følgende menneskealder i en ensartet, meget smuk stil. Hele den gamle bykerne bestod gade op og gade ned af 300-årige barokhuse fra den første halvdel af det 17. århundrede, hvoriblandt rådhuset og det gamle apotek var nogle af de smukkeste. Nu er

det lidt ud i befolkningen, da de okkuperede byen i 1940. 3.000 mænd af den intellektuelle klasse var blevet ført til forhør, og man havde ikke set noget til dem siden. Det var 10 procent af byens 30.000 indbyggere. Resten drog afsted i marts 1944 og genså aldrig deres gamle by mere. De kørte ud af byen i alle slags køretøjer med deres ejendele stuvet sammen og ofte med små børn puttet ind i flyttelæsset, omhyggeligt omgærdet af stoleben og andet rækværk, for at de ikke skulle falde ud. Det var hårdt at se på for den, der selv havde børn hjemme.

Den estiske bonde, jeg boede hos, måtte også rejse sammen med sin kone, begge aldrende og nedbrudte. De sendte deres hjem et sidste vemodigt blik, da de tog afsked og bad mig passe godt på deres hus. Det gjorde jeg også, så længe jeg kunne men 14 dage efter deres afrejse blev det ramt af en russisk bombe, der ødelagde det næsten helt.

Omkring den 1. marts fløj russerne over byen og nedkastede pas, som vi kunne bruge, hvis vi ville løbe over til dem. Alle var velkomne, stod der på dem. Da det ikke gav noget videre resultat, tog de fat med store højttalere ude ved fronten og fortalte, at der i Leningrad stod så og så mange tusinde opredte senge og ventede på os, og skønne kvinder til ligemed, bare vi ville komme og opgive slaveriet i den tyske hær! Senere blev vi erindret om, at vi endelig måtte huske at tage koge kedlerne med, da generalen havde bestemt, at alle, der løb over, straks skulle have varm middagsmad. Nogle forfrosne sjæle i forreste linje hoppede virkelig på limpinden, men om de fik varm middagsmad, vides ikke.

Da tilstrømningen til det røde paradis ikke var efter ønske, blev det meddelt gennem højttaleren, at hvis byen ikke var blevet rømmet inden 24 timer, ville den blive jævnet med jorden. Den 4. marts satte højttalerne fristen til den 5., men der skete stadig ikke noget og heller ikke den følgende dag. Vi begyndte så småt at regne med, at det var bluff, men hen under aften blev vi revet ud af vildfarelsen ved et voldsomt luftangreb, der blev fortsat med bølge efter bølge indtil kl. 7 om morgenen. Jeg tilbragte aftenen iført alt, hvad jeg ejede af pelsværk og tæpper i en hundekold beskyttelseskælder med en bog til at forslå tiden med i skæret fra en rød petroleumslampe, jeg havde fået hjemmefra. Min trofaste følgesvend, fynboen, fik

det lidt ud i befolkningen, da de okkuperede byen i 1940. 3.000 mænd af den intellektuelle klasse var blevet ført til forhør, og man havde ikke set noget til dem siden. Det var 10 procent af byens 30.000 indbyggere. Resten drog afsted i marts 1944 og genså aldrig deres gamle by mere. De kørte ud af byen i alle slags køretøjer med deres ejendele stuvet sammen og ofte med små børn puttet ind i flyttelæset, omhyggeligt omgærdet af stoleben og andet rækværk, for at de ikke skulle falde ud. Det var hårdt at se på for den, der selv havde børn hjemme.

Den estiske bonde, jeg boede hos, måtte også rejse sammen med sin kone, begge aldrende og nedbrudte. De sendte deres hjem et sidste vemodigt blik, da de tog afsked og bad mig passe godt på deres hus. Det gjorde jeg også, så længe jeg kunne men 14 dage efter deres afrejse blev det ramt af en russisk bombe, der ødelagde det næsten helt.

Omkring den 1. marts fløj russerne over byen og nedkastede pas, som vi kunne bruge, hvis vi ville løbe over til dem. Alle var velkomne, stod der på dem. Da det ikke gav noget videre resultat, tog de fat med store højttalere ude ved fronten og fortalte, at der i Leningrad stod så og så mange tusinde opredte senge og ventede på os, og skønne kvinder til- ligemed, bare vi ville komme og opgive slaveriet i den tyske hær! Senere blev vi erindret om, at vi endelig måtte huske at tage koge kedlerne med, da generalen havde bestemt, at alle, der løb over, straks skulle have varm middagsmad. Nogle forfrosne sjæle i forreste linje hoppede virkelig på limpinden, men om de fik varm middagsmad, vides ikke.

Da tilstrømningen til det røde paradys ikke var efter ønske, blev det meddelt gennem højttaleren, at hvis byen ikke var blevet rømmet inden 24 timer, ville den blive jævnet med jorden. Den 4. marts satte højttalerne fristen til den 5., men der skete stadig ikke noget og heller ikke den følgende dag. Vi begyndte så småt at regne med, at det var bluff, men hen under aften blev vi revet ud af vildfarelsen ved et voldsomt luftangreb, der blev fortsat med bølge efter bølge indtil kl. 7 om morgenen. Jeg tilbragte aftenen iført alt, hvad jeg ejede af pelsværk og tæpper i en hundekold beskyttelseskælder med en bog til at forslå tiden med i skæret fra en rød petroleumslampe, jeg havde fået hjemmefra. Min trofaste følgesvend, fynboen, fik

tiden til at gå med at nynne »Der er ingen ting i verden så stille, som sne«, indtil en bombe slog ned lige uden for vort rum og fyldte luften med kvælende svovlrøg.

Da bombardementet var forbi, brændte Narva undtagen den bydel, hvor jeg boede. Gaderne var de fleste steder spærret af ild og røg, og hvor man kunne komme frem, flød det med dræbte dyr og mennesker. Dagen blev benyttet til af os at udbedre de militære skader, der var forvoldt, og skønt jeg ikke havde nogen fast stilling, kom jeg dog i fuldt sving. Den brændende by var der intet at stille op med. Der fulgte ikke noget infanteriangreb efter bombardementet, men vi var alligevel ikke trygge, da vi gik til køjs om aftenen. Freden varede da også kun et par timer, så kom de første bølger af bombefly væltende med deres tunge last over byen, og siden gik det slag i slag.

Hele Narva blev taget med denne gang, og der faldt en ny bombe klods op ad rummet, hvor vi lå. Det sang for ørerne, og fynboen bandede og svor, for den aften havde han taget en bog med for at læse. Nu sved det i øjnene, og da bomberne også haglede ned over vor bydel, var der intet andet at gøre, end at blive derinde.

Da vi kom ud, så vi, at bombekrateret lå næppe 2 m fra os. Denne gang fulgte der trommeild efter mod vore yderste linjer og til sidst et infanteriangreb. Jeg var løbet ned til floden med en maskinpistol for at være med, hvis der skulle ske noget, og så en russisk troppestykke på en 1.500 mand løbe ud af skoven og ned mod floden, hvor mindesmærket for Narvaslaget stod. Så snart de kom inden for artilleriets rækkevidde, blev de modtaget af spærreild, og de, der var kommet ud på isen, blev fejret ned af infanteriets tunge våben. Det varede kun en lille halv times tid. Af fangerne fik vi at vide, at de slet ikke havde ventet modstand, da de mente, at vi var jaget bort af bombardementet, og i hvert fald af trommeilden.

Et andet sted var nogle afdelinger trængt over floden og var på vej mod hovedlandevejen mod vest, men der blev sat et kraftigt modstød ind, og efter forbitrede angreb måtte de overlevende afsted mod øst. Den dag var der sat angreb ind over hele Narvafronten, idag skulle det ske ... men det blev slået tilbage overalt, og nu var der ro i lang tid. Forsvarerne havde genvundet noget af deres gamle fortrøstning, men vor tilværelse i

Narvastillingen var kun galgenfrist, fordi russerne var ved at omgå os på den anden side af Peipussøen.

I den rolige periode blev krigsrettens virksomhed genoptaget for at højne troppernes moral. Retten var sat i en gammel fabriksbygning i et lokale, der havde tjent som soldaterhjem, og proceduren fik sin særlige tone derved, at fabriksbygningen pludselig kom ud for et russisk ildoverfald, da min fynbos sag kom for. De russiske granater slog hylende og bragende ned i fabriksbygningen, splinterne knaldede mod murene, vinduerne blæste ind og retslokalet fyldtes med røg og støv. Den høje ret søgte dækning, hvor den var at finde, og jeg, som netop stod under afhøring, befandt mig pludselig muttersalene midt på gulvet og i færd med at gnide gruset af øjnene.

Selv om situationen var farlig, faldt det mig svært at bevare alvoren, da bombardementet holdt op og rettens medlemmer indfandt sig påny fra forskellige skjul og dækninger mer eller mindre beskidte på tøjet og i ansigterne af det uvejr, der havde været over dem. Måske klarede dette interemezzo skærene for os. I hvert fald blev proceduren meget kort. Fynboen blev frifundet med glans, da han havde gjort, hvad der stod i et menneskes magt for at redde sine piecer, og i min sag indstillede retten, at den bortfaldt, da den ikke fandt noget grundlag for sag overhovedet. Jeg holdt imidlertid fast på, at ansvaret lå hos regimentschefen, der havde holdt mine batterier tilbage halvanden dag på en udsat post, hvor de ingen nytte kunne gøre og insisterede på, at han blev taget med i sagen, og det var netop, fordi jeg havde holdt så fast på mit, at hele historien var trukket i langdrag.

Jeg havde haft uheld med haubitzerne, men jeg havde det i endnu højere grad med vidnerne. Korpsgeneralen, der først og mest kategorisk havde givet mig ordre til at komme i sikkerhed med det værdifulde skyts, fandt døden for egen hånd kort efter vor ankomst til Narva, fodfolksregimentschefen, jeg skulle have støttet med min ild, var faldet under bombardementet af Narva, og divisionsgeneralen havde netop den dag ikke haft kommandoen over sit eget artilleriregiment. Tilbage var kun artilleriregimentskommandøren, der gjorde gældende, at jeg havde misforstået hans ordre og selv var skyld i, at vi kom for sent af sted. Der forelå ikke noget skriftligt, og jeg skulle være glad til, at retten lod min sag falde, men den måde, den var

grebet an på og trukket i langdrag pinte og irriterede mig, så jeg var mest indstillet på at søge hjem, da jeg fandt behandlingen glubende uretfærdig.

I den stemning havde jeg efter sagen en alvorlig samtale med divisionsgeneralen om forholdet til regimentskommandøren, der nu var så tilspidset, at jeg fandt det umuligt at samarbejde med ham. Generalen foreslog så, at jeg lod mig forflytte til en anden enhed, men det fandt jeg ingen anledning til i betragtning af den måde, det hele var sket på. Derimod fandt jeg, at det ville være passende, om regimentschefen søgte bort, da det var ham og ikke mig, der havde forsinket batterierne ved Ratschino. Jeg ville helst blive, hvor jeg var, men hvis det skulle gå på den måde, at jeg blev udsat for forskelsbehandling, fordi jeg ikke var tysker, ville jeg hellere søge hjem.

— De må huske på, sagde jeg, at mit land er besat af tyskerne, og at såvel jeg som mine kammerater havde de bedste grunde til at blive hjemme, men når vi alligevel er gået med i krigen, er det fordi vi betragter den som en overnational krig, en krig, der står over de daglige vilkår i Europa. Hvis det imidlertid ikke er det, hvis det blot er en krig for Tyskland, vi er blevet hjælpetropper i, og hvor vi tilmed bliver behandlet som tyskernes underordnede, så er det ikke noget for mig og sikkert heller ikke for mine kammerater. —

Generalen tyggede lidt på dette, for jeg havde været noget hidsig, men indrømmede så, at jeg havde i »uhyggeelig grad ret«, som han udtrykte sig, og hentede derefter cigarkassen og vinflasken frem, og vi fik en længere snak om, hvordan min stilling skulle ordnes. Jeg havde hverken tænkt på at tage hjem, i hvert tilfælde ikke i fuldt alvor, og ej heller på at lade mig forflytte, da jeg fandt, at al skylden lå hos regimentschefen, og enden blev, at divisionsgeneralen foreslog, at han talte med korpsgeneralen om, at jeg kom til regiment »Danmark«s artilleri.

Det sorterede ikke under divisionsartilleriet, men under fodfolket, og en sådan stilling ville bringe mig uden for regimentskommandørens selskab og give mig frie hænder. Ordningen gik igennem, og jeg drog afsted til regiment »Danmark« som artillerisagkyndig med den opgave at indøve artilleriteknik og taktik for regimentets svære våben, der var samlet i fire kom-

pagnier med henholdsvis 15 cm's hautbitzer, 12 og 8 cm's granatkastere, 7,5 cm's fodfolkskanoner og panserskyts foruden 2 cm's luftskyts, der blev brugt mere mod mål på jorden end dem i luften.

X.

Hos regiment »Danmark«

Sådan kom jeg til »regimentet«, som de danske frivillige kaldte det, og havde ikke flere vanskeligheder med mine tyske overordnede, og jeg blev der, til krigen var forbi for mit vedkommende. Jeg har heller aldrig fortrudt det, for det var et sted, hvor danske følte sig godt hjemme, og det var et tappert og udholdende regiment, som aldrig skulle nyopstilles eller endevendes på anden måde, fordi det holdt sammen og var, hvad det var lige til den bitre ende. Stammen var danskere fra Fri-korpset, som næsten havde blødt sig ihjel ved Ilmensøen og Welikji Lukij i sommeren 1942 og begyndelsen af 1943, men også en del nyankomne hjemmefra. Resten var sortehavstyskere, rigstyskere samt nogle få svenskere og finner. Dansk tunge lød overalt i mange dialekter, og nogle af de fremmede lagde sig også efter en slags dansk.

Jeg var kommet tilbage til krigen og til en opgave, der optog mig helt og fuldt, fordi mulighederne var så mange, og fordi man ikke hidtil havde prøvet at sætte en fuldt uddannet artillerist til at lede infanteriskytsset. Officererne var infanteriofficerer med en smule supplerende artilleriuddannelse, og de anvendte i almindelighed ikke deres artilleri på en effektiv måde. De skød, når de skulle og kunne fra hver sit sted og lod i øvrigt divisionsartilleriet om den egentlige spærreild, men dette artilleri var mere beregnet til brug under storangreb end til småtterier. Det var infanteriskytssets opgave, men her var den hidtil anvendte praksis til liden nytte.

Jeg koordinerede fra første færd den broget sammensatte artilleripark, så ilden kunne samles om fodfolkets udsatte stillinger og ikke mindst om de fremskudte positioner, der var særlig udsat for overraskende angreb. Det blev gjort sådan, at en enkelt kommando var i stand til med kortest mulige varsel at udløse spærreild over et hvilket som helst truet punkt om natten og om dagen og lige så godt i tåge og usigtbart vejr som på en solskinsdag. Det krævede for det første, at jeg selv var fuld-

stændig indlevet i skytsets placering, at der var indskudt på de forskellige truede steder, at der var hurtige, pålidelige og intelligente observatører ude i terrænet og indøvet med artilleriet til punkt og prikke.

Efter den lange og irriterende lediggang, medens jeg ventede på krigsretten, fik jeg nu arbejde op over begge ørene og måtte være på færde både nat og dag og både her og der for at få det hele til at klappe. I det sydvestlige hjørne af regiment »Danmark«s HKL lå en fremskudt forpost i ingenmandsland i resterne af en lille sønderskudt landsby, Dolgaja Niva. Det var et vigtigt sted. Hvis russerne kom i besiddelse heraf, kunne de få indblik i hele vor stilling og dirigere deres artilleriild over alle vore forbindelseslinjer og forsvarspositioner.

Jeg indskød næsten hele min artilleripark til dækning af det truede punkt, og en nat gik jeg selv derud for at prøve indskydningen den næste morgen. Det var en vidunderlig lys, nordisk forårsnat, og i den udsatte forpost var der ganske roligt. Der var kun 35 mand derude under en delingsfører, og han og jeg gik rundt og så på nogle passende steder til de svære maskingeværer. Folkene var ved godt mod.

Vi gik til ro i delingsføreren bunker efter at have aftalt med hinanden, at vi ville prøve indskydningen af batterierne næste morgen. Han fortalte, at russerne havde været noget urolige i de sidste dage, og at vi sikkert kunne vente et af deres sædvanlige overfald hvert øjeblik, så det ville være godt, hvis batterierne kunne give en hjælpende hånd.

Kort før daggry vågnede vi ved et øresønderrivende brag af granater, der eksploderede lige uden for vor bunker og flere andre, der slog ned i nærheden. Lyset gik ud, vinduet kom susende ind i rummet i tusinde stumper med en regn af grus og småsten efter sig. Delingsføreren greb telefonen, men ledningen var revet over. Jeg jog over til radiotelegrafisten, men hans bunker havde fået en fuldræffer, og han selv lå såret oven på sit ødelagte apparat med en væmmelig lang granatsplint stikkende ud af ryggen. Jeg rev den ud med et snuptag, medens han endnu var halvt bevidstløs, og efter denne operation kunne sanitetssoldaten tage sig af ham.

Jeg skød nu signalpistolen af som et SOS til batterierne, da al anden forbindelse svigtede og løb ned i bunkeren efter en maskinpistol og nogle håndgranater, da jeg kunne se, at der

snart ville blive brug for begge dele. Fjenden var ikke at se og vor forreste linje ejheller, da russerne havde skudt tågegranater mellem os og vor basis. Havde batterierne mon set lyskuglen? Ellers sad vi kønt i det med 35 mand over for et kompakt angreb!

Jo, de havde ...

Efter nogle minutters ventetid udløstes et infernalsk nyt spektakel. Det var vore egne kanoner, store som små, der åbnede ilden. Den lå godt og tæt omkring vor isolerede stilling. Fjenden havde ikke skudt i nogen tid, et sikkert tegn på, at hans infanteri var på vej mod os. Nu begyndte også vore maskingeværer at knitre, og jeg hørte brag af håndgranater omkring stillingen. En melder kom hæsblæsende ind fra venstre: »Iwan er der!« Jeg råbte et par mand an og skulle til at fare afsted med dem, da der kom et nedslag på brystværnet lige ved siden af mig, og jeg fik en hel masse i ansigtet. Det susede for ørerne, og det var mørkt for mig et øjeblik, men så sprang jeg af sted til de to mænd, der lå og ventede på mig ved en drejning i skyttegraven.

— De er såret, kaptajn! råbte den ene af dem.

Jeg kunne ikke mærke noget og råbte blot, at vi skulle se at komme afsted. Han blev imidlertid ved sit, og jeg forsøgte nu at føre venstre hånd til hovedet, hvor jeg havde på fornemmelsen, at jeg var blevet ramt af et eller andet — — men jeg kunne ikke røre armen. Med den anden hånd kunne jeg imidlertid mærke, at blodet drev, og det følte som en varm strøm ned ad halsen.

Der var ikke noget at gøre ved det. Russerne var inde på livet af os, og jeg kunne måske komme til at bløde endnu mere, hvis vi ikke fik dem fra hånden.

Jeg kikkede op over brystværnet. Der dukkede et par skævejede mongolske ansigter op. De to soldater skød, før russerne fik sendt os de håndgranater, som de var i færd med at lave klar til os. Der var flere end dem. Jeg gjorde en håndgranat klar ved hjælp af tænderne, talte 21, 22, 23, så den ville gå af med det samme og sendte den mod en mand, der var ved at svinge armen tilbage til kast. Til held for mig ramte jeg først. Man skal aldrig give en fjendtlig håndgranatkaster en chance, hvis man kan undgå det. Det lykkedes os at genne dem bort med håndgranater og maskinpistoler, og de andre

steder må det også være lykkedes, thi russerne forsvandt, og vi fik standset spærreilden.

Een mand af vore var dræbt og to sårede, telegrafisten og jeg. Fjendens faldne lå rundt omkring stillingen, hvor spærreilden havde dræbt dem. Kun ganske få var sluppet ind og sandsynligvis slet ingen ud.

Vi sendte radiotelegrafisten afsted, fordi han havde fået mest og derefter nogle maskingeværfolk, der skulle hente nye geværer, da de gamle var blevet ødelagt af det russiske ildoverfald. Jeg fik en snaps til at stramme mig op på, og da sanitetssoldaten kom tilbage, fulgtes han med mig til HKL, hvor jeg fik en ny forfriskning og et måltid mad.

Da jeg senere kom hjem til min egen kommandostation, havde jeg feber og måtte til køjs, men mødte alligevel den næste dag hos regimentschefen og fortalte ham gårdsdagens hændelser, som optog ham meget. Jeg havde det ikke særlig godt efter det svære blodtab, men var alligevel sluppet forholdsvis heldigt fra foretagendet; værst var det med armen, som jeg måtte gå i bind med 6 uger efter, fordi den venstre hånd svulmede stærkt op. Splinterne i hovedet og ansigtet kom ud gennem betændelse næsten allesammen, og efterhånden lignede jeg mig selv igen.

Det var første gang, jeg prøvede mit nye system, der i virkeligheden blot bestod i at overføre de artilleristiske principper til infantriets skyts, og det havde vist sig så effektivt, at det også vakte opmærksomhed i de højere sfærer og blev befalet indført overalt på frontafsnittet. Infanteriet svandt ind, og forsvaret kom i stigende grad til at hvile på artilleriet. For mig selv blev der så meget at gøre, at jeg ikke havde tid til at være syg. Medens jeg plejede mine sår, underviste jeg regimentets artillerister i artilleriteknik og taktik, og vi fik så meget ud af det, at der virkelig kom til at stå respekt om regimentets artilleri både foran og bag fronten.

Da jeg var blevet helt rask, kom regimentschefen og spurgte mig, om jeg kunne tænke mig at tage kommandoen over 13. kompagni, som havde seks 15 cm's haubitzer og seks 12 cm's granatskaster, samt overtage den taktiske ledelse af alle fire tunge batteriers ild. Jeg sagde ja med den største glæde. Alene 13. kp. var mere end jeg tidligere havde haft, og dertil kom de andre tre kompagnier, som jeg blev faktisk leder af i alt, hvad

der var af taktisk og artilleristisk betydning. Det var en noget broget park, det drejede sig om, og den var ikke altid lige let at kombinere, men det var en taknemmelig opgave, fordi den tog stødet af for vore infanterister, der trængte til al assistance, der kunne ydes dem.

XI.

Narvas nøgle

I Narva blev jeg endnu i to måneder efter at have fået alt det artilleri at tumle med, og denne tid blev for mig den bedste under hele krigen, skønt der var megen død og elendighed omkring os, og vi måtte stede mangan god kammerat til hvile i den jord, som fredede om de jordiske rester af Karl XII's faldne soldater. Jeg glædede mig over, at jeg nu som regimentskommandør havde en god kammerat, der så på regimentets vel, før han tænkte på sin egen berømmelse, og over at have fået så meget at bestille efter lang tids irriterende lediggang.

Den 1. juni overtog jeg kommandoen over hele foretagendet. Vore stillinger lå i hovedsagen midt bag regimentet i den sydlige del af den ødelagte by. Kommandostationen lå i en fabrikskælder nede ved floden ved et af dens mange vandfald, som havde forsynet byen med elektricitet. Værket var ikke blevet helt ødelagt, og vi nød nu godt deraf til vort elektriske udstyr og belysning.

Det var nu min opgave at sørge for ledelsen af ilden omkring de vigtigste punkter i vort stillingsanlæg og at understøtte nabodivisionen med ild, så langt, vi kunne række. Jeg slog mig ned i et af tårnene på Kreenholm fabriken, der lå i en ø i floden og fik kraft fra vandfaldet. Det var et uhyre bygningskompleks, der havde rummet Øst-Europas største spinderi, men nu var fuldstændig ødelagt, og kun skelettet af den enorme bygning stod tilbage med en mængde tårne. Herfra var en udmærket udsigt, og i to måneder ledede jeg batteriernes ild fra tårnet.

Ved en enkelt lejlighed måtte de dog klare sig selv til at begynde med. Jeg var ovre ved naboregimentet for at indskyde mig mod nyopdukkede mål, da der rejste sig en voldsom skydning fra mit eget stillingsområde. Der var ikke andet gøre end at se og komme hjem i en fart, men da vi skulle passere et batteri, der lå under stærk ild, dukkede min stakkels chauffør, en tysker fra Rumænien, hovedet og lukkede øjnene med det resultat, at

den begyndte med sin artilleriild. Russerne var utrolig opfindsomme i deres krigsførelse.

Da de ikke kunne storme vor stilling, begyndte det at brænde rundt omkring i vort område. Det brændte på de mest mærkværdige steder. Der var ingen tvivl om, at det var sabotører, der var sluppet gennem vor tynde linje og nu gjorde, hvad de kunne for at gøre stillingen ubehagelig for os. Undertiden var det tysktalende folk i tyske uniformer, der var på spil. Vi fangede desertører, som tog del i krigen på russisk side på denne måde. Brandene gav anledning til skarp kontrol på vejene, hvor enhver straks måtte legitimere sig overfor patruillerne, og det gav ro i nogen tid.

Ud på sommeren ventede vi storangreb, da der gik rygter om, at russerne havde koncentreret 4.000 fly mod os. Vi gravede vore vogne ned, og denne foranstaltning frelste i den følgende tid størstedelen af vor vognpark. Storangrebet fulgte dog ikke. De vældige troppestykker, som vi troede samlet mod os, sendtes til centralfronten, og vi måtte nøjes med de modstandere, vi havde i forvejen. Det var også rigeligt. De var os langt overlegne i mandskab og havde et mægtigt og glimrende artilleri.

De foretog stadig fremstød i vor sydlige flanke, således at »brohovedet Narva«, som det kaldtes, efterhånden blev ca. 50 km langt. Forsvarslinjen blev stadig tyndere, thi forstærkninger kom der ingen af, og tabene var betydelige. I forreste linje lå kun ganske små besætninger. I mange regimenter var den egentlige infanteristyrke svundet ind til 300 mand, altså ikke mere end et par kompagnier. Ved regiment »Danmark« så det ikke stort bedre ud, og det skulle tilsidst dække en frontbredde på 7—8 km. Forsvaret hvilede på maskingeværerne og artilleriet, men trods denne beskyttelse var HKL et svajende siv under angrebene, for folkene kunne ikke være allevegne på een gang og ikke overkomme det umulige.

Alligevel holdt de ud den ene uge efter den anden. »Brohovedet Narva«s kamp for livet hører hjemme i krigshistorien. Jeg har lov til at sige det, skønt jeg selv var med, for det var mest som tilskuer fra tårnet på Kreenholm fabriken. Herfra dirigerede jeg de mange forskellige kalibre, som jeg havde til rådighed og lagde spærreild ind over vor front og et godt stykke ind over nabodivisionen. Ligeledes kunne jeg i kikkerten følge infanteriets heltemodige forsvar i de usseligt tyndt besatte forsvars-

den begyndte med sin artilleriild. Russerne var utrolig opfindsomme i deres krigsførelse.

Da de ikke kunne storme vor stilling, begyndte det at brænde rundt omkring i vort område. Det brændte på de mest mærkværdige steder. Der var ingen tvivl om, at det var sabotører, der var sluppet gennem vor tynde linje og nu gjorde, hvad de kunne for at gøre stillingen ubehagelig for os. Undertiden var det tysktalende folk i tyske uniformer, der var på spil. Vi fangede desertører, som tog del i krigen på russisk side på denne måde. Brandene gav anledning til skarp kontrol på vejene, hvor enhver straks måtte legitimere sig overfor patruillerne, og det gav ro i nogen tid.

Ud på sommeren ventede vi storangreb, da der gik rygter om, at russerne havde koncentreret 4.000 fly mod os. Vi gravede vore vogne ned, og denne foranstaltning frelste i den følgende tid størstedelen af vor vognpark. Storangrebet fulgte dog ikke. De vældige troppestyrker, som vi troede samlet mod os, sendtes til centralfronten, og vi måtte nøjes med de modstandere, vi havde i forvejen. Det var også rigeligt. De var os langt overlegne i mandskab og havde et mægtigt og glimrende artilleri.

De foretog stadig fremstød i vor sydlige flanke, således at »brohovedet Narva«, som det kaldtes, efterhånden blev ca. 50 km langt. Forsvarslinjen blev stadig tyndere, thi forstærkninger kom der ingen af, og tabene var betydelige. I forreste linje lå kun ganske små besætninger. I mange regiment var den egentlige infanteristyrke svundet ind til 300 mand, altså ikke mere end et par kompagnier. Ved regiment »Danmark« så det ikke stort bedre ud, og det skulle tilsidst dække en frontbredde på 7—8 km. Forsvaret hvilede på maskingeværerne og artilleriet, men trods denne beskyttelse var HKL et svajende siv under angrebene, for folkene kunne ikke være allevegne på een gang og ikke overkomme det umulige.

Alligevel holdt de ud den ene uge efter den anden. »Brohovedet Narva«s kamp for livet hører hjemme i krigshistorien. Jeg har lov til at sige det, skønt jeg selv var med, for det var mest som tilskuer fra tårnet på Kreenholm fabriken. Herfra dirigerede jeg de mange forskellige kalibre, som jeg havde til rådighed og lagde spærreild ind over vor front og et godt stykke ind over nabodivisionen. Ligeledes kunne jeg i kikkerten følge infanteriets heltedige forsvar i de usseligt tyndt besatte forsvars-

linjer og de sammenskrabede reserves modangreb, der så helt håbløse ud, fordi de var så få, men som alligevel på en eller anden måde fik drevet modstanderen ud og lukket for den bresche, som han havde slået.

Når roen havde sænket sig over landskabet undtagen der, hvor russerne var løbet gennem vor spærreild, mødtes vi ofte ved nyopkastede grave, der skulle modtage kammerater, som vi måske havde talt med få timer i forvejen. Det blev stedse tungere at være med til disse begravelser, fordi vi var blevet så få og følte os nærmere knyttet til hverandre, end da vi var mange. Der blev de så sænket ned, blodige og snavsede, som de var faldne. Der ligger mange landsmænd ved Narva. De døde Karolinere har nu fået godt selskab i Narvas jord.

At lede artilleriilden over en valplads, som man selv kan overskue fra et højt tårn, er en inciterende oplevelse, som ikke kan sammenlignes med noget andet, jeg kender. Man føler sig nærmest som dirigent for et orkester, der lader instrumenterne falde ind og ud på det mindste vink, og her er også vidt forskellige klange fra de store haubitizers drønende bas til panserkanonernes klingende diskant og de små firlingekanoners klaprende kastagnetter, men ligheden holder desværre snart op, når telefonledningerne begynder at springe og observatørerne at falde og man skal til at improvisere og må søge de mærkeligste udveje for at holde skydningen i gang.

I begyndelsen af juli hed det sig, at Narva skulle rømmes for at forkorte fronten, hvad der nok kunne siges at være tiltrængt.

På centralfronten og sydfronten var tilbagetoget i fuld gang med det samme formål. Odessa, Krim, Kiew, Smolensk, Wittebsk var rømmet, og russerne var trængt ind i den østlige del af Polen. Vi kunne nu snart regne ud, hvornår vi var K.i.K., som det hed i et af datidens soldaterudtryk — Kamerad im Kessel. Vi foretog rekognosceringer i terrænet vest for Narva, hvor der efter sigende skulle stå fuldt forberedte og færdige stillinger til os — men det viste sig kun at være nogle få, dårligt udbyggede skyttegrave. Narva havde vi gjort til en næsten uindtagelig fæstning, men de vestlige stillinger ud til havet var noget af en katastrofe.

Der kom ordre til at rømme byen den 12. juli, og samme

dag begyndte man at sende det svære træen mod vest. Vejret var strålende, og russerne sendte lænkeballoner op, det sikre tegn på angrebsforberedelse. Foran vor front var der konstateret store styrker, og andre kompakte masser var samlet sydvest for vor stilling. Vi ville ikke komme til at drage afsted alene. Tilbagetogsdatoen blev udskudt til den 18., og stillingerne blev udbygget for at kunne opholde den forfølgende fjende. Vognene blev holdt klar for at kunne flyttes med et ryk, når ordren kom.

Om eftermiddagen den 17. juli begyndte russerne et voldsomt artillerioverfald mod vore forreste linjer og byen. Granaternes byger fejede som en stormvind over marker og ruiner, og det så ud til at skulle blive en større affære. Vi svarede straks igen og kom i en hård artilleriduel med de fjendtlige batterier. Det var det største artillerislag, der endnu var leveret på denne front.

I min ildlederstation gik det ikke bedre end godt. Den ene telefonforbindelse efter den anden gik sig en tur, og hvor meget vi end reparerede, kunne vi ikke følge med ødelæggelserne. Til sidst havde jeg kun en eneste ledning tilbage, og den gik til en observatør i det nordlige afsnit, som ikke blev beskudt, hvorfra han havde en udmærket udsigt langs hele frontlinjen mod syd og opnåede fortrinlige skyderesultater i dagens løb. Med batterierne havde jeg kun radioforbindelse og ligeledes med observatøren ved Dolgaja Niva, der som sædvanlig lå i stridens midte. Under kampen foretog denne mand sig noget usædvanligt. Han bestilte artilleribombardement over sig selv.

— Skyd på mig, jeg sidder godt dækket og holder forbindelsen, men Iwan står lige udenfor, sagde han nok så roligt i radioen.

Der var temmelig støvet og tåget ude på valpladsen, og man kunne kun skimte Dolgaja Nivas omrids i en dis. Et øjeblik efter tordnede alligevel alle piecer mod den udsatte post, og russerne måtte afsted. Den snarrådige observatør, der havde benyttet de fjerne piecer som nærkampvåben i sin lille private stillingskrig, slap levende fra det, men havde haft nogle bevægede øjeblikke, medens den ildregn, han selv havde bestilt, fejede ind over højen og drev russerne bort.

Som følge af, at vi straks med fuld kraft havde besvaret fjendens batterier og derefter trak spærreilden tæt ned foran vore egne stillinger, blev der ikke noget af det infanteriangreb,

de ellers havde stillet an til. Kun nogle få hundrede slap levende gennem ilden og nåede aldrig tilbage. Der blev fanget en løjtnant, som også havde været der den 12. juni, og han fortalte, at det var samme slags mandskab fra straffeafdelingerne, der blev anvendt ved angrebene. De havde ligesom den 12. juni været flere dage under fremrykning, men angrebet var blevet standset ved at vi lagde ilden så tæt tilbage. Han sagde for øvrigt, at angrebet nok ville blive gentaget, da russerne havde hørt, at der var blevet trukket folk ud af vore stillinger og sendt til den sydlige front, og det var rigtigt nok. Der var trukket styrker ud til ny opstilling af regimentets 1. bataillon, og jeg havde afgivet to haubitzer til forsvar af divisionens kommandostation, men vi havde fået erstatning i hjemvendte sårede og rekrutter, så styrken i virkeligheden kun var to haubitzer svagere. Det kreperede os, at russerne vidste så god besked selv med små forflytninger, men var tilfredse med at have bidt så godt fra os, at de kunne mærke, vi var hjemme.

Nu skulle vi først forlade Narva den 24. juli, men jeg rejste allerede den 18. til Wesenberg for at få fjernet en granatsplint, der arbejdede sig ud ved det ene øje, som blev blodrødt og vædskede. Wesenberg var en etapestation ca. 100 km fra Narva. Den var fuldstændig uberørt af krigen, og der rørte sig et værre leben på gaderne og i restaurationerne. Store luksusbogvogne strøg gennem gaderne med mænd og unge kvinder i civil eller uniform, og det så ikke ud til, at nogen generede sig for at bruge benzin til overflødig kørsel, skønt det var en vare, vi mere og mere kom til at savne ved fronten og ikke kunne få nok af til traktorer, lastvogne og pansere. Skønt jeg havde fået lov til at blive i Wesenberg syv dage, rejste jeg hjem til Narva samme aften. Selvom byen lå i ruiner og ofte blev beskydt var den mere tiltalende. Vi følte os efterhånden stærkt knyttet til den lille ruinhob og fandt, at vi lige så godt kunne lade os omringe der som noget andet sted i Baltikum. Den var blevet et fortroligt navn for os, og vi færdedes hjemmevante i dens ruingader. Soldaterne tog sig af de mange hjemløse hunde og katte og af haverne, der blomstrede yppigt mellem ruinerne. Selskabeligheden trivedes, og vi holdt fester for hinanden ved fødselsdage og andre mærkedage. Den sidste, vi fejrede i Narva, var regimentslægen, der holdt fødselsdag og blev vækket med optog og hornmusik.

Natten mellem den 24. og 25. juli begyndte tilbagemetningen. Jeg fulgte det fra ildledertårnet på Kreenholm. Lige neden for tårnet gik infanteriet over den slingrende hængebro, medens jeg af og til dirigerede et par skud over mod russerne for at de kunne se, at vi stadig var hjemme. Midt under det hele slog ilden ud fra kommandostationen på den østlige bred, medens broen endnu var fyldt af soldater, og kort efter begyndte regimentets kommandostation også at brænde, skønt det var udtrykkelig påbudt, at der ikke måtte sættes ild på, før alle var ude. Sandsynligvis har der været sabotører i virksomhed. Brandene tog sig pragtfuldt ud og lyste viden om i landskabet. Det ville have været en katastrofe, hvis russerne havde skudt efter dem og havde ramt den overfyldte bro, men de løsnede ikke et skud.

Ved 22-tiden lød der et øresønderrivende brag ved siden af mit tårn, der begyndte at vakle under mig samtidig med at en regn af sten plaskede ned over hele fabrikskomplekset. Det var pionererne, der skulle lægge tårnene for at de ikke skulle komme russerne til nytte som observationssteder, men de var for tidligt på færde. De trøstede mig bagefter med, at det kunne være gået værre, for det var mit tårn, der først skulle være sprængt, men der var sket en fejltagelse!

For at undgå flere af den slags, der måske ikke ville være så heldige for mig, kravlede jeg kort efter ned fra tårnet og gik over broen til mine folk inde i byen. De stod parat til at køre.

Da vi var kommet et stykke uden for Narva og gjorde holdt for at samle efternølerne op, så vi byen brænde. Det var de sidste rester af beboelseshuse, der blev brændt af for ikke at være fjenden til nytte. Efter disse brande var der ikke mere af det gamle Narva tilbage.

Som et historisk minde tog jeg da stadens store nøgle med og opbevarer den endnu som et klenodie. Mange har budt på den, men jeg skiller mig ikke af med den, da det er mit retmæssige krigsbytte. Jeg fandt den en af de sidste dage i det søndersprængte rådhus og prøvede den i resterne af den smukke hovedportal for at overbevise mig om, at det var den rigtige nøgle. Det er en stor, solid jernnøgle, godt 19 cm lang. Jeg mener, at da det var os danske, der i sin tid anlagde byen og siden var rigeligt med i dens forsvar, hører den til her i Danmark.

XII.

Vest for Narva

Rømningen af Narva kostede et nederlandsk regiment livet. Det skulle dække tilbagetoget, men blev omringet og tilintetgjort. Nogle enkelte slog sig igennem og dukkede op i vore stillinger et par uger efter i en sørgelig tilstand. To danske officerer gik tabt ved denne lejlighed. Vi satte os fast vest for Narva i en forsvarsstilling, der vel var god fra naturens hånd, men som organisation Todt ikke havde gjort meget for at indrette til kampstilling. Vi måtte derfor igang med at grave forsvarsstillinger og bygge bunkere til infanteri og artilleri, men vi havde næsten ingen tid dertil, da russerne i raseri over vort godt gennemførte tilbagetog, angreb så snart, de kom på højde med os.

Stillingen lå omkring nogle fremtrædende højedrag, Waiwara, Auiäri, Kirikukülä, som for en nemheds skyld omdøbtes til børnehjemshøjen, fordi der lå et børnesanatorium på den, grenaderhøjen og højde 69,9. Hele stillingen blev kaldt for Tannenbergstillingen, efter nogle smukke granskove, især ved Waiwara.

Det var i det hele taget et dejligt landskab, smukt bølget og med mange yndige skovpartier, som desværre var totalt ødelagte, da kampen var forbi. Sanatoriet og børnehjemmet, der naturligtvis forlængst var rømmet for patienter og børn, var kønne, lyse bygninger, der bar vidnesbyrd om, hvor smukt og godt den unge estiske stat søgte at løse sine humanitære og sociale opgaver. Noget lignende havde vi ikke set i Rusland.

Til venstre havde vi forbindelse med værnemagten, der forsvarede en 5—6 km lav, sumpet kyst ud til den finske bugt. De havde det fugtigt, men jeg ville gerne have byttet med dem, thi moserne hindrede russerne i at føre pansere frem mod dem. I stedet for angreb de os, som havde vort på det tørre. Den første nat sov jeg i ligkapellet til Waiwara kirke og havde det meget godt, men besluttede alligevel at flytte om morgenen, ikke på grund af stedets dystre karakter, men fordi det i dagens lys var alt for synligt. Hvide bygninger på en skrænt over samme tiltrækning på fjendtligt artilleri som »blikfanget« i et udstillingsvindue på de forbipasserende. Man kan roligt gå ud fra, at de vil blive beskydt. Bagved kapellet fandt jeg imid-

lertid nogle ruiner i Kirikukülä med tre gode bunkere og var ikke længe om at sætte mit visitkort på dem. Inden en time var jeg installeret, og her boede jeg i næsten to måneder og så kuppet blive splintret ved det første angreb.

I Værnemagtsberetninger hed vor nye stilling »Narva Landenge«, snævringen ved Narva. Det er Nord-Estlands flaskehals og havde været en svensk forsvarsstilling efter russernes erobring af Narva i 1704. Der lå endnu velbevarede skanser fra svenskernes kamp for Estland i vort stillingsafsnit. De blev anvendt som opfangstillinger og direkte til forsvar.

Vort bakkeland var en morænedannelse mellem den lave, sumpede kyst på venstre hånd og et lavt og sumpet område, der gik over til Peipussøen og kunne forsvares af forholdsvis svage styrker, men hos os var der »ikke noget at spille om«, som vore danskere udtrykte sig. Imellem vore idylliske bakker og skovpartier gik vejene og jernbanen mellem Narva og Reval, og her ville russerne også møde frem før eller senere.

De kom næsten lige med det samme. Allerede dagen efter rømningen af Narva var de foran os og satte et storangreb ind. Havde de været klar over, hvor svag vor stilling var med de få hundrede mand infanteri i forreste linje på hele divisionsfronten, kunne de let have væltet os overende, men den hårde modstand fik dem åbenbart til at tro, at vi var langt stærkere i tal. Forsvaret var faktisk baseret på artilleristyrker med infanteriet som en art post for gevær.

Angrebet begyndte med et stort anlagt luft- og artilleriangreb. Lige ved mine stillinger eksploderede nogle bomber ved at slå mod trætoppene i en lille skov. Sprængstykkerne hvinede om ørerne på os og dræbte to mand og sårede to andre, som stod lige ved siden af mig, og som jeg netop havde talt med. Samtidig begyndte det russiske artilleri en granatild med høje sprængpunkter. Det var til at begynde med kun indskydning, men senere voksede det til en orkan af eksplosioner, som jeg aldrig har oplevet magen til. Inde i min bunker sad et par gamle soldater fra den forrige verdenskrig, som var ved at ordne et eller andet. De sagde, at det var værre end Verdun. Russerne har et glimrende svært artilleri, og når de samler ilden, som de gjorde det her, er det ikke godt at være skydeskive. Granatbygerne slog ned som plejle over hele terrænet.

Telefonforbindelsen blev hurtigt skudt over, og al direktion skete pr. radio og fodmelder. I batterierne kunne man til at begynde med ikke komme til kanonerne for længere tid ad gangen, men senere vænnede man sig også til denne form for krig og holdt ilden vedlige.

Efter et par timers heftig artilleriskydning, der blev støttet af flere store luftangreb, stormede det fjendtlige fodfolk frem i tætte kolonner og kastede vort infanteri tilbage fra Børnehjemshøjen, der lå mest udsat. Derfra gik de frem mod os over den udækkede side af højdedraget, men her løb de lige ind i mine og divisionsbatteriernes spærreild og kunne ikke komme videre.

Forsvarets tyngde lå ved artilleriet, og vi havde fordelene ved god observation. Observatørerne havde glimrende udsigt og kunne dirigere ilden derhen, hvor den var mest nødvendig, og på kommandostationen var der desuden god oversigt over det meste af forterrænet i regiment »Danmark«s område. Fra batterierne haglede spærreilden ned over de store sammenhobninger, der søgte frem mod artilleristillingerne uden dækning. Alle kalibre og typer var i brug fra de svære 15 cm's haubitser til de 75 mm's infanteri- og panserkanoner og de lette og svære granatkastere og firlingeskytset foruden de to estiske batterier, der var indgået i vort artilleriforsvar under mig. De kunne ikke komme igennem.

Ud på eftermiddagen, da ilden var løjet lidt af fra fjendens side, kom en hæsblæsende melder og forkyndte, at russerne var trængt frem norden om højde 69,9 ind i vore stillinger. Jeg måtte afsted for at se, hvad der var på færde, og det viste sig at være blålys. Batterierne skød godt nok og var ikke truet i ryggen. Derimod mødte jeg nogle flygtende rester af 12. kp., som ikke havde forbindelse med deres bataillon, og dem koblede jeg direkte til mit eget artilleri.

Hen under aftenen døde kampene hen, og vi kunne overskue resultaterne. Børnehjemshøjen var gået tabt, men ellers var russerne kastet tilbage til de steder, de kom fra. Vi havde kun haft en håndfuld folk derude, men de blev hurtigt løbet over ende. Russerne fik dog ingen glæde af erobringen, da de ikke kunne bruge bakken til artilleriobservation. Den lå for nær vor stilling og vore observatører. Der kunne ikke vise sig bare en hare på Børnehjemshøjen uden at blive observeret fra

vore batterier. I taktisk henseende skyggede den for vor nye stilling, der lå ca. 1200 m bagved og opad Grenaderhøjen. Foran og omkring de to bageste høje var der et stort tomrum, d. v. s. uden dækning.

Vi havde terrænet med os. Derfor var vor stilling så stærk, og det var naturligvis derfor, den var blevet lagt netop her. Karl XII's skanser, som vi kaldte dem, lå længere tilbage i stillingsområdet, og dette har selvfølgelig haft sin velbegrundede mening i sin tid og røbede et og andet om Karolinernes taktiske blik. Russerne var blinde bag deres bakker, medens vi så alt, hvad de foretog sig. De lå dog ikke på den lade side. Allerede morgenen efter erobringen af Børnehjemshøjen knejsede et observationstårn deroppe. Vi skød det omgående ned.

Det afskrækkede dem imidlertid ikke. De kom igen næste nat, og om morgenen skød mine batterier deres anlæg ned. Det blev ved på den måde nogen tid. Russerne prøvede med alt muligt for at få indblik i vort område, men lige så regelmæssigt ødelagde vore kanoner det. Engang drev de det så vidt, at de monterede et pansret tårn oppe på toppen af Børnehjemshøjen, men heller ikke dette kunne stå for vort artilleri.

Det var en kamp på liv og død. Så længe russerne ikke havde observation, måtte de skyde og angribe omtrent i blinde, og de vidste aldrig, hvad vi havde stillet op til forsvar den næste dag. Der var ikke noget i vejen for, at de kunne ramme vor forsvarslinje med deres stærke artilleri, men når de ikke havde observationer som vi, vidste de ikke, hvornår de ramte, og det profiterede vi af. Selv om vore batterier lå temmelig tæt i det snævre forsvarsområde, var der alligevel mest plads udenom, og en direkte træffer i en bunker eller batteristilling var en sjældenhed.

Terrænet omkring batterierne og bunkerne var snart præget af artillerinedslag. Det ene krater åbnede sig ved siden af det andet. På Børnehjemshøjen så det ikke bedre ud, og mandskabet sang sidenhen:

O, Tannenberg, O Tannenberg,
mit deinen vielen Löchern!

I stillingsafsnittet lå en estisk division, hvis svære infanterivåben blev underlagt mig natten til den 27. juli, og ligeledes fik jeg ordre til at samarbejde ilden fra alle de tunge våben som

i Narva, så jeg næste morgen rådede over 40 stk. skyts. Med den estiske officer, der kommanderede de tre 15 cm's haubitzer og seks 75 mm's kanoner for mig, var jeg ofte sammen. Han var en god officer og som alle estere ulykkelig over sit lands skæbne, da han kunne se, det snart ville blive rømmet. Han græmmede sig daglig over, at vi havde rømmet Narva, der betød så meget i Estlands historie.

Kl. 8 næste morgen begyndte det russiske artilleri sin langvarige indskydning, og kort efter fulgte infanteriangrebet. Ude fra den finske bugt kom en sværm af bombefly på langs ad vor artilleristilling, og vi havde ikke en jager til at standse dem.

Fra min bunker kunne jeg se, at de begyndte at »lægge æg« og råbte til de andre om at smide sig ned på gulvet. Jeg var erfaren nok i det fag til at se, at de havde retning lige mod os, og det så ud til at være nogle ordentlige krabater, de hev ud. Den hvinende lyd forstærkedes til et hyl, og netop som vi havde kastet os ned på gulvet, genlød rummet af et forfærdeligt brag. Døre og ruder blev blæst ind sammen med jord og skærver. Vi så alle noget mærkelige ud i ansigterne og kunne til at begynde med ikke høre en lyd. Man så de andre gå og åbne munden, men ikke et ord kunne man høre, og de andre heller ikke det, jeg sagde. Vi havde kun hørt den ene af eksplosionerne, men der var mange. Vor lille bunkerlandsby i ruinerne af Kirikuküla havde fået en hel byge af svære russiske bomber, der ved et rent vidunder ikke havde gjort synderlig fortræd.

To—tre m foran døren var der et 8-tal dannet af to overgribende sprængkratere, der hver var ca. 4 m i diameter. Den lille lund, som lå lige ved bunkeren, og hvor jeg havde været i de tidlige morgentimer for at nyde freden, var borte — blæst væk til alle sider. En halv snes m længere henne var et mægtigt krater, ca. 12 m i diameter og på den anden side et lignende kæmpehul. I umiddelbar nærhed af vor bunker var der faldet to 100 kg's bomber og to 500 kg's. Vi havde det mægtige held, at de to største faldt længst borte. Hvis de var gået ned ved døren, var der ikke blevet en splint tilbage af bunkeren.

Da fjendens artilleri pludselig holdt op over hele linjen, kom dagens overraskelse: en russisk panserformation på et par hundrede vogne, der stiledede lige ned mod vore batterier. Man skal have set sådan et panserangreb for at fatte virkningen. Vort mandskab var imidlertid gammelt i gårde. Infanteriet i forreste

række lod dem rulle over sig og skød deres panserfaust mod det svagt afdækkede agterparti, og vi sendte spærreild mod dem. Det varede i fem timer, og ved 14-tiden om eftermiddagen så det truende ud, men alt disponibelt mandskab blev samlet til et modstød mod det russiske infanteri, der var sluppet frem med panserne, og ved 16-tiden trak russerne sig tilbage. De efterlod sig 72 pansere. Jeg havde stået ved kirkegårdsmuren og fulgt kampen, og det undrede mig ikke, at deres tab var stå store, for spærreilden var meget kompakt.

Regimentets batterier var sluppet nådigt fra slaget. Ikke en kanon var ødelagt og tabet af mennesker var kun seks mand døde og tyve sårede. Vi gik straks i gang med at udbedre stillingerne, flytte om på batterierne og reparere telefonnettet. Batterierne blev anbragt efter princippet: »Hvor venter fjenden ikke at finde et batteri«. Nogle stod lige bag hovedkamplinjen. Det var ganske umuligt for fjenden at lytte sig til, hvor batterierne stod på grund af ekkoet, der skraldede frem og tilbage mellem bakkerne og skovene som et uvejr.

Angrebet blev gentaget den næste dag og hver dag til den 4. august, indtil russerne havde slidt deres panserkorps og de seks skyttedivisioner, som de satte ind mod vort afsnit, i stykker. Om natten hentede de deres beskadigede pansere og reparerede dem, hvis de endnu kunne flikkes sammen, og lod dem genopstå i næste dags panserstorm, men de helt udbrændte og sprængte kunne de naturligvis ikke anvende. Derfor blev der stående flere og flere døde pansere foran vore stillinger.

Vi kendte dem efterhånden og havde tal på dem, og da det var den samme afdeling, som angreb os hele tiden, kunne vi om morgenen regne ud, hvor mange der kunne komme i løbet af dagen. Vi selv halede forstærkninger til os fra baglandet fra opløste afdelinger, polititropper og etapefolk, estiske afdelinger og tilbagevendte sårede. Tabene var nogenlunde erstattet på den måde, men afdelingerne blev stadig mere brogede.

XIII.

Finnerne slutter af

En af kampdagene kom divisionsgeneralen ud i stillingerne, som han plejede, når det gik hårdt til. Han traf mig i færd med at samle nogle forsprængte fodfolksafdelinger og sætte dem ind umiddelbart foran batterierne, der var udækkede.

Da jeg kom tilbage til min bunker, sad generalen og gjorde sig til gode med et glas vin. Her fik vi nu en halv times samtale, medens telefon og radio summede omkap og meddelelserne flød i jævn strøm fra de fremskudte observatører. Hele systemet var prøvet og nøje indarbejdet og gik af sig selv. Kun når der var noget særligt på færde, måtte man gribe ind. Generalen fortalte mig, hvad han tidligere havde været inde på i Narva, at han snart skulle overtage korpset og gerne ville have mig med som artillerifører i staben.

Da han kørte bort, så jeg fra bunkerdøren, at han mødte nogle forsprængte infanterister på vejen og gav sig til at regere med dem. Jeg kunne ikke høre, hvad han sagde, men kendte ham godt nok til at vide, at det ikke var blide ord, han havde på læberne. Divisionsgeneralen var tidligere officer i den kejserlige og kongelige østrigske armé og soldat til fingerspidserne, jævn og hjertelig overfor folk, der gjorde deres pligt, men ingen blid herre, når han mødte soldater, som ikke var på deres plads i slaget. Den dag var fjenden trængt tæt på os med svage styrker, og generalen satte infanteristerne ind til et modangreb.

Selv gik han i spidsen. Jeg lod kanonerne buldre foran den lille skare for at rydde vejen for dem, og de vandt godt frem, fordi artilleriilden gennede russerne bort, men de kom ind i en svær russisk granatkasterbyge. Generalen fik et sprængstykke i hovedet og døde kort efter. Han døde, som han havde levet, foretagsom og frygtløs, og blev således skånet for at opleve Tysklands andet nederlag og al den elendighed, der fulgte efter.

Kampene lignede hinanden fra dag til dag. De blev forbedret på samme måde af artilleri og flyvere, og så kom panserne rullende fra det samme sted i den samme retning med infanteri hængende på siderne eller halsende bagefter. Vi skød efter vor skydeplan, der var ophængt i batterierne. Terrænet var inddelt i kvadrater. Et A betød, at ilden skulle samles om det bestemte kvadrat, d. v. s. med den og den opsats og sidevinkel, et B svarede til et andet kvadrat, o. s. v. Det var som en større fabriksvirksomhed, men hver dag bød alligevel på farlige styrkeprøver, hvor det ofte stod lige på nippet. Tab var der hver dag, og erstatningsmandskab måtte trækkes ind ved hårene. Nye ansigter dukkede op, og de gamle og velkendte blev stadig færre.

Også fra søen forsøgte russerne at få ram på vore batteristillinger. Den finske bugt lå kun 5—6 km borte, og man kunne skimte den fra toppen af min bunker. Over højde 69,9 kom en skønne dag svære granater hylende i samlede salver og eksploderede i jorden omkring os efterladende dybe kratere. Skibene kunne vi ikke se og var glade for, at de ikke kunne se os, for det var 15 cm's og 17 cm's skyts, de anvendte. De kan dirigeres meget nøjagtigt mod synlige mål, men her måtte de nøjes med at skyde efter kendemærker i land, og det gav ikke nogen stor træfsikkerhed. Alligevel var det en meget ubehagelig oplevelse, fordi de skød lige ind i vor flanke og på så lang afstand, at projektilerne slog næsten lodret ned, så man næppe kunne dække sig mod dem. Skibsskytsets granater er tungere og mere sprængladte end feltskytsets af samme kaliber.

En aften hørte vi rumlen af panserkæder bag vor stilling. Det var 10 tigerpansere. De kørte gennem stillingerne med et øredøvende spektakel og tog stilling på det lille bakkedrag foran med den lange kanon lige over bakkekammen. Chefen holdt et værre hus med sin radio, medens han kørte i stilling og kort efter indfandt han sig i min bunker. Det var en tyk bayersk Oberleutnant, som fortalte, at han tillod sig at tage stilling her, fordi det var det eneste sted på fronten, hvor der var noget at gøre, og hvor han kunne få en fin udgangsstilling.

— Men hvad er der egentlig at lave her, buldrede han, batterierne ligger jo udmærket?

— Vi har heller ikke sendt bud efter Dem, Oberleutnant, og navnlig ikke efter Deres radio. De kan jo vække døde med den, og nu kan russerne da ikke tage fejl længere.

— Så går jeg bare ind i panseren, svarede den brave mand med et hjertevindende smil.

Om morgenen dængede russerne os eftertrykkeligt til og gik derefter over til angreb med ca. 100 pansere overhængt med fodfolk og andet fodfolk bagefter i store sværme. Det blev en ulykkelig dag for dem. Kanonerne fra tigerpanserne blandede deres skingrende, nerveoprivende skrald med vore haubitizers tunge drøn og de lette kanoners bjæffen, og genlyden mellem bakkerne og skovene mangedoblede larmen, så man tilsidst ikke kunne råbe hinanden op og var ved at blive tosset af det frygtelige spektakel. Værre var det dog for russerne, som mistede mange vogne og måtte trække sig tilbage.

Bayreren slog sig ned i min bunker. Han var en hyggelig fyr og beklagede bare, at han ikke var kommet noget tidligere.

— Det gør jeg også, svarede jeg, for til at begynde med var her mindst dobbelt så mange.

— Måske kommer der flere i morgen, sagde han forhåbningsfuldt.

Det gjorde der ikke. De brugte af den samme enhed hele tiden, og den blev mindre og mindre for hver dag, der gik. Panserne blev hos os i tre dage og var engang imellem uden for stillingen for at få ram på nogle T 34-ere, der havde skjult sig. Alle 10 tigre var hele, da de forlod os. De var deres modstandere totalt overlegne i taktik.

Den anden dag tigerpanserne var hos os, blev jeg for første og sikkert også sidste gang i min tilværelse panserkommandant. Det gik til på den måde, at vi havde et gilde i min kommandobunker efter at have afslået fjendens angreb. Flere var med, og der blev drukket bravt. Det var det almindelige i Waiwarastillingen. Mellem vore stillinger og de bakker og skove, russerne kom fra, lå faldne russere i dynger og gik i opløsning, og mellem vore bakker og skovene i syd lå andre hekatomber fra kampe om vinteren, da russerne søgte at afskære os i ryggen af Narvastillingerne. Enten vinden kom fra syd eller øst lå ligstanken tyk og frygtelig over vore stillinger. Manden vendte sig i munden på os og måtte skylles ned med spiritus, det var det eneste, der kunne holde kvalmen i ave.

Oberleutnanten gik under bordet eller rettere til køjs, og der lå han, da en melder stak hovedet ind ad døren og råbte hæsbæsende:

— Iwan kommt wieder!

Mod sædvane prøvede russerne et seneftermiddagangreb. Jeg tog i Oberleutnanten for at få ham på højkant, men han var meget uvillig: — Ah, det er ikke noget at snakke om — det ordner De selv! —

Det var umuligt at få ham op. Batterierne skød allerede, men tigerne var tavse. Der var ikke andet at gøre. Jeg måtte tage kommandoen. Altså lod jeg Oberleutnanten ligge, hvor han lå, og vandrede af sted til hans tigervogne, mens de få af mine folk, som ikke havde hænderne fulde, fulgte mine skridt med stigende undren. Ankommet til panserne steg jeg op i førervognen og meddelte de undrende panserfolk, at nu skulle

der angribes. Vi kørte frem og angreb efter sigende i smuk stil. Russerne blev kastet tilbage, og der sænkede sig atter ro over landskabet.

Jeg var en smule krænket over, at Oberleutnanten, da han endelig vågnede, ikke var det mindste imponeret af min indsats som panserfører:

— Tigern ordner det jo selv, sagde han, den er jo lige som en cirkushest!

Medens vi lå her, blev Siebenbürgerne og Rumænerne kaldt til os chefer og gjort bekendt med, at deres land var blevet besat af russerne og derefter havde sluttet sig til sejrherrene. De blev spurgt, om de ville fortsætte kampen i den tyske hær eller træde tilbage. Alle blev.

Da Finland senere trak sig ud af kampen, blev også de finske frivillige spurgt, om de ville hjem eller fortsætte. Da jeg senere kom hjem til Danmark og i retssalen fik at vide, at Danmark havde været i krig med Tyskland, i hvert fald siden 29. august 1943, undrede det mig, at danskerne på Østfronten ikke blev spurgt på samme måde. Man må have glemt at fortælle tyskerne om krigserklæringen.

Den 4. august kulminerede og sluttede russernes angreb i en rasende kamp, der varede det meste af dagen. De havde en snes pansere med, som tilsidst angreb os i lige linje og for fuldt drøn. Virkningen af vore våben var frygtelig. De trufne vogne lå brændende og eksploderende i en lang kølvandsstribe, og infanteriet blev fejlet ned af tagene på dem, der endnu kunne køre. Tilsidst stak de hvide flag ud og standsede næsten inde i vore stillinger. Føreren forklarede, at nogle af de tidligere chefer var blevet henrettet for ikke at have ført angrebene igennem, og det ville han ikke udsætte sig for.

Det var de politiske kommissærer, der stod bag disse henrettelser, sagde han. Det var det system, vi kæmpede mod, ikke det russiske menneske, der vel er lige så godt som andre nationers. En hjemvendt kammerat har som modtræk fortalt mig om en episode, han efter krigen oplevede i fangelejren i Estland. En dag kom chefen for de hærstyrker, der havde kæmpet mod os ved Narva Landenge, til lejren. Han efterlyste folk fra division »Nordland«. Danskerne skottede til hverandre og spurgte med øjnene, om de skulle melde sig, for de ventede sig ikke noget godt. Ofte havde de talt om, at de vel aldrig kom hjem, og så

kunne de lige så godt dø her som at slides op i slavelejrene. De trådte frem i den sikre forvisning at skulle ombringes på stedet.

Generalen holdt imidlertid en kort tale, hvori han roste division »Nordland«s gamle soldater og udtrykte sin glæde over at kunne hilse på rester af denne tapre division, der havde voldt ham så mange kvaler. Sådanne tapre soldater fortjente at komme hjem, sagde han, trykkede hver enkelt i hånden og lovede at gøre, hvad han kunne.

Det var et uventet udslag af en ridderlig soldaterånd, som danner et smukt modstykke til politikernes holdning i begge lejre.

— Infanteriet kom heller ikke ud af stedet. Efter den tid havde vi kun nogle mindre fægtninger i vort afsnit og den fortsatte duel om Børnehjemshøjen. Ved batterierne åndede folkene lettet op og betragtede sig med rette som sejrherre i den ulige dyst, og min artillerigruppe tillagde sig rigeligt af æren, som det fremgik af indskriften på et billede af stillingen, artilleristerne gav mig til jul nede i Kurland:

*... der Iwan rannte recht viel an
mit seinen Waffenbeeren,
doch, die Nordland, die hielt Stand
durch ihren Kaptajn Lærum.*

Det var nok noget overdrevet, for vi var ikke alene om det, men sandt er det, at vi stod lige der, hvor de russiske pansere satte ind 8 dage i træk, indtil der ikke var flere tilbage. Det var regiment »Danmark«, de først mødte, når de kom kørende frem mellem Børnehjemshøjen og jernbanelinjen, og det var os, de fik de sidste hilsener fra, inden de kravlede tilbage, hvor de var kommet fra, efterladende hundreder af faldne og sne af ødelagte vogne på sletten foran os.

En dag ringede regimentsadjudanten til mig, at jeg skulle passe på. Aflytningspatrouiller havde fået fat på en meddelelse om, at der om aftenen skulle sættes en stødtrop ind mod min kommandostation, som de havde pejlet sig til, fordi vi så ofte måtte bruge radioen. Jeg mente ikke, det kunne være rigtigt, men han lod mig vide, at det var ramme alvor, og at jeg måtte træffe de fornødne anstalter til at afværge angrebet.

Bunkerne blev så bevogtet af mig selv og andre bevæbnede mænd, og der blev sendt en observatør frem på russernes formodede rute. Ved 2-tiden begyndte det at pusle forude, og vi

lagde nogle salver ud i ingenmandsland, hvor lyden kom fra. Samtidig begyndte et maskingevær at skralde syd for os. Patrouillen, som ganske rigtigt var på vej, var blevet tvunget af ved artilleriilden og løb ind i vore infanterilinjer, hvor den blev standset og revet op. Det gav anledning til at flytte min radio-station og iøvrigt benytte den mindst muligt, men når telefonlinjerne var sønderskudte, måtte den alligevel i brug.

Der havde nogen tid været tale om, at vi skulle føres til det karelske næs, hvor russerne samlede sig til det afgørende angreb på de finske stillinger, og det var derfor, russerne ofrede så mange tusind mand og panservogne på at holde os fast, men om det er rigtigt, er ikke let at afgøre. Det var dog klart nok, at angrebene på begge sider af den finske bugt var samarbejdende som en pendulbevægelse. Når der var ro hos finnerne på næsset, blev vi angrebet, og når man lod os i fred, var det finnerne, der stod for tur. Da angrebene på os holdt op den 4. august, begyndte kampene på næsset.

I begyndelsen af september nåede efterretningen om Wiborgs fald og den russiske fremrykning nord Ladoga os sammen med meddelelsen om, at finnerne havde afslået det sidste tyske tilbud om hjælp. Trætte og forblødte af to hårde krige mod den knusende overmagt sænkede finnerne deres blodige våben og gik ind på at forhandle, og roligt og koldblodigt førte de deres forhandlinger til ende med fjenden stående i porten til det egentlige Finland. De havde til det sidste opretholdt den fredelige forbindelse med USA, havde gode kort på hånden i England og vidste meget vel, hvad de gjorde, da de sagde nej til hjælpen fra det halvt nedkæmpede Tyskland.

Disse realpolitikere af Guds nåde fastholdt til det sidste, at de ikke var allieret med tyskerne, at deres land var blevet misbragt i Hitlers krigsproklamation og at de først var gået ind i krigen, da russerne havde bombet deres byer flere gange. Hvad de tyske tropper i landet angik, så drejede det sig om hjælpetropper, som ethvert land vel må have lov til at sikre sig, hvis der ellers er nogen at få. De må åbenbart have ført deres standpunkt igennem, siden de beholdt deres frihed og kun blev delvis flået af fredsbetingelserne.

En nat i begyndelsen af september, da der var helt stille på vor front, blev jeg vækket af underjordiske rystelser og lyden af fjerne, mægtige eksplosioner. Da jeg kom ud, så jeg den

mørke septemberhimmel blive flænget af kunstige lyn ude fra den finske bugt, jorden skælvede, og luften sitrede af mægtige sprængninger ude over bugten. Fra alle bunkere og forskansninger var folkene kommet ud og fulgte tavse det vældige og betagende skuespil. Det var finnerne, der sprængte deres fæstningsværker, ammunitionslagre og depoter i luften på Hogland for ikke at lade dem falde i russernes hænder.

XIV.

Brovedet Kurland

Der gik ikke 24 timer efter de finske sprængninger, før vi fik Hitlers dagsbefaling, at han på grund af Finlands forræderi og frafald så sig nødsaget til at rømme Baltikum. Det var meningsløst hårde ord. Havde alle Tysklands forbundsfæller kæmpet som finnerne, var det ikke gået så galt på Østfronten. Hvad Baltikum angår, var det meste af Estland og en god part af Letland allerede faldet på det tidspunkt. Dorpat var faldet, det meste af Dünalinen besat, og når russerne brød igennem stillingen ved Rouge, var vi afskåret fra at trække os tilbage til Riga og Kurland.

Den 15. september kom der ordre til, at vi skulle rømme den 18. og være klar til at rulle ved mørkets frembrud. Om dagen havde der været eftersyn af alle vogne, og det hele var ordnet så godt, vi kunne, men vi kom først afsted ved 21-tiden. Vejene var blokeret, og mens vi ventede, begyndte russerne at forstyrre os med deres granatkastere. Det var vist nærmest indskydning, men den gjorde fortræd nok, fordi ingen var i dækning. Hos mig blev to mand sårede, og jeg måtte sende dem afsted i min folkevogn for at de hurtigt kunne komme under lægebehandling.

Kl. 21,15 rullede vi ud fra den sidste forsvarsstilling i Estland. Vi kørte den 550 km lange strækning til Riga med kun eet hvil på 12 timer. Tilbagetoget var velordnet, men humøret desperat. Alle susede afsted for at komme bort, og langs vejene lå havarerede biler i snesevis. Andre steder sad man fast i trafikpropper timer ad gangen. Refrænet var: »Vorwärtz Kameraden, jetzt geht's zurück«! — Fremad kammerater, nu går det tilbage. Det var Østfrontens flossede galgenhumor i 1944. De heroiske talemåder var vendt om til deres karrikatur, men det stak endnu ikke så dybt på vor front.

Ved den lettiske grænse havde vi den sørgelige oplevelse, at de estiske tropper skød på os, fordi de følte sig forrådt og prisgivet og måske fordi de mente at kunne sikre sig russernes bevågenhed ved at vende deres våben mod os. Deres skæbne var beklagelsesværdig. Da tyskerne rykkede ind i 1941, havde de hilst dem som befriere, men snart var det gamle modsætningsforhold mellem de to folk genopstået. Tyskerne så på dem med samme øjne som de tysk-baltiske baroner — som en underlegen race — og tillod dem til at begynde med ikke at opstille egne afdelinger til kamp mod bolsjevismen. Da de endelig gav dem lov til at slås for deres eget land, var det for sent. Kun nogle få estiske formationer blev opstillet, men selv om de kæmpede udmærket, kunne de ikke hindre nederlaget og rømningen. Bag os strømmede de russiske masser ind over det ulykkelige Estland fra Narvapasset i nord og stillingerne ved Walk og Rouge i øst.

Efter 4 dages køretur lykkedes det os at samle divisionen i en mægtig troppelejre i et skovområde nord for Riga. Her skulle vi hvile ud og reparere det rullende materiel, som ikke havde haft godt af den forcerede køretur. Det gik imidlertid, som det oftest gik i denne fase af krigen, helt anderledes. Ikke 12 timer efter blev divisionen taget ud af lejren og beordret til landsbyen Kekawa sydøst for Riga. Her var et russisk angreb i gang, og det skulle standses. En værnemagtsdivision var omtrent blevet slået i stykker, og vi blev efter en nats halsbrækkende kørsel sat ind for at hindre russerne i at drage alt for stor fordel af deres held.

De truede hovedlandevejen til Riga. Værnemagtsdivisionens front var i opløsning, og vi stod ansigt til ansigt med russerne, så snart vi havde protset af. De angreb, men vi havde været med til det, der var værre, og angrebet strandede i artilleriets ild. Derefter gik vort fåtallige infanteri til angreb støttet på det bedste af vore kanoner, og russerne var åbenbart ikke vant til så hård behandling. De blev drevet ud af deres angrebsstillinger og over i forsvar og tilsidst tilbage, hvor de kom fra. Det varede tre dage. Derefter blev vi afløst af to—tre blandede og brogede enheder, der vistnok hver skulle gå for en division eller brigade.

Under disse kampe stod mit artilleri så tæt op ad HKL, at det faktisk var i forreste linje og kun med svag infanteridæk-

elle meldinger som »Brohovedet Kurland«. Der gik rygter om, at alle ss-enheder skulle samles i en stødarmé, der skulle bryde gennem de russiske linjer ved Memel, men det måtte blive ved den gode hensigt, da de tyske tropper stadig blev trængt mod nord fra den østprøjsiske grænse.

Vi var nu »Kamerad im Kessel« og afskåret fra Tyskland over land, men der opretholdtes stadig forbindelse ad søvejen over Libau og Windau. Efter den finske våbenstilstand begyndte russiske u-både imidlertid atter at røre på sig og senere vor etapelinje over Østersøen, og da vore jagere var optaget i Frankrig, gik deres bombefly dristigt til værks mod vore skibe. Endelig var de nærmeste havne i Tyskland: Königsberg, Elbing, Danzig og Stettin faste mål for de engelske og amerikanske bombetogter.

Tilførslerne svandt ind, og der begyndte snart at blive knaphed med alt, hvad vi havde brug for i krigen: ammunition, reservedele, lægemidler, uniformer, fodtøj og benzin. Der måtte spares, og vor vognpark kom i en miserabel forfatning. Også påklædningen begyndte at se noget broget ud. Af disse mangler og af vor isolerede stilling til kampene i Kurland deres præg. De var desperate. Vi kæmpede uden håb om sejr, blot for at holde vore stillinger, og de blev holdt, hvor vi var, for at sinke den russiske fremmarch langs Østersøkysten.

Kurlandbrohovedet bandt store russiske troppstyrker og hindrede en sorgløs russisk fremmarch i Vestprøjsen, da de stadig måtte regne med et udfald af de indelukkede styrker lige i ryggen på deres østlige flankekorps. På denne måde fik kampene i Kurlands landsbyer og skove sin historiske betydning, idet de forsinkede den russiske fremmarch i Pommern og hindrede dem i at komme til Hamburg — og dermed til Danmark — før englænderne.

Vi fik ordre til at besætte byen Prekuliin, ca. 100 km øst for Libau og drog afsted i øsende regn, der næsten opløste de dårlige veje, som i forvejen var opkørt af den svære trafik. Efter et par dages kørsel og to dages ro blev vi kastet ind i nogle hårde kampe, der bragte os følelige tab. Jeg havde her en god kommandostation i kælderen til en tidligere skolebygning, der kun havde den fejl, at den var for iøjnefaldende. Dens sikkerhed var afhængig af, om vi kunne holde et højdedrag, der løb nogle hundrede meter foran, men det kunne vi ikke. Russerne

elle meldinger som »Brohovedet Kurland«. Der gik rygter om, at alle ss-enheder skulle samles i en stødarmé, der skulle bryde gennem de russiske linjer ved Memel, men det måtte blive ved den gode hensigt, da de tyske tropper stadig blev trængt mod nord fra den østprøjsiske grænse.

Vi var nu »Kamerad im Kessel« og afskåret fra Tyskland over land, men der opretholdtes stadig forbindelse ad søvejen over Libau og Windau. Efter den finske våbenstilstand begyndte russiske u-både imidlertid atter at røre på sig og senere vor etapelinje over Østersøen, og da vore jagere var optaget i Frankrig, gik deres bombefly dristigt til værks mod vore skibe. Endelig var de nærmeste havne i Tyskland: Königsberg, Elbing, Danzig og Stettin faste mål for de engelske og amerikanske bombetogter.

Tilførslerne svandt ind, og der begyndte snart at blive knaphed med alt, hvad vi havde brug for i krigen: ammunition, reservedele, lægemidler, uniformer, fodtøj og benzin. Der måtte spares, og vor vognpark kom i en miserabel forfatning. Også påklædningen begyndte at se noget broget ud. Af disse mangler og af vor isolerede stilling til kampene i Kurland deres præg. De var desperate. Vi kæmpede uden håb om sejr, blot for at holde vore stillinger, og de blev holdt, hvor vi var, for at sinke den russiske fremmarch langs Østersøkysten.

Kurlandbrohovedet bandt store russiske troppstyrker og hindrede en sorgløs russisk fremmarch i Vestprøjsen, da de stadig måtte regne med et udfald af de indelukkede styrker lige i ryggen på deres østlige flankekorps. På denne måde fik kampene i Kurlands landsbyer og skove sin historiske betydning, idet de forsinkede den russiske fremmarch i Pommern og hindrede dem i at komme til Hamburg — og dermed til Danmark — før englænderne.

Vi fik ordre til at besætte byen Prekuliin, ca. 100 km øst for Libau og drog afsted i øsende regn, der næsten opløste de dårlige veje, som i forvejen var opkørt af den svære trafik. Efter et par dages kørsel og to dages ro blev vi kastet ind i nogle hårde kampe, der bragte os følelige tab. Jeg havde her en god kommandostation i kælderen til en tidligere skolebygning, der kun havde den fejl, at den var for iøjnefaldende. Dens sikkerhed var afhængig af, om vi kunne holde et højdedrag, der løb nogle hundrede meter foran, men det kunne vi ikke. Russerne

pressede fronten tilbage og fik observation fra højdedraget, således at min kommandostation blev indskydningsmål for deres artilleri. De angreb uden ophør med panser og infanteri, og vort fåtallige fodfolk blev næsten slidt op, men også fjenden havde store tab, der tilsidst tvang ham til at holde op.

Uden hvil eller ro blev vi sendt mod nord, hvor russerne søgte at komme igennem ved godset Purmsati, og hvor kampene bølgede frem og tilbage i to uger. I løbet af fem dage trængte russerne tre gange gennem vore forreste linjer og helt ind i artilleriets ildlinje, hvor de viste sig udenfor bunkerne. Jeg blev ringet op af en ung fyrstelig løjtnant, arvestorhertugen af Mecklenburg-Schwerin, der var kommet til mig i de sidste dage i Waiwarastillingen for at lære artilleriteknik og taktik i praksis og allerede nu kunne så meget, at han satte et eksperiment i gang, som ikke var helt almindeligt. Han oplyste ganske roligt, at russerne stod foran hans bunker og bad mig om at skyde lidt med artilleriet på dem, inden han gik til modangreb. Hans kommandostation lå knap 200 m fra min og kun 300 m fra batterierne, der skulle skyde, og mellem ham og batteriet stod russerne. Seks svære haubitzer skulle drejes næsten 100°. Jeg bad ham om at dukke hovedet sammen med sine folk, og så tog skytset fat med den mindste ladning mod russerne, der stod næsten foran mundingerne. Sprængstykkerne sang om ørerne på os allesammen og arvestorhertugen og hans folk, men russerne fik det meste. De råbte og skreg og forsvandt.

Den 26. oktober var jeg ude for at inspicere observationsposterne, der lå tæt ved fjenden. En af observatørene lå så nær ved dem, at han kunne høre dem tale og var overbevist om, at de talte tysk. Jeg kravlede ud gennem en kartoffelmark, lå musestille og ventede på, at en eller anden skulle tage ordet. Det skete også. Der blev kommanderet på uforfalsket berlinertysk. Da jeg kom tilbage til regimentet, ville man til at begynde med ikke tro på, hvad jeg sagde, men blev senere overbevist ved meldinger fra andre kommandoposter og fra fanger. Det var overløbere og fanger fra den tyske hær, som man førte imod os. De kæmpede meget hårdt og overgav sig sjældent. Heller ikke fra vor side blev der lagt fingre imellem. Sådan går det jo i borgerkrig.

Kampene endte med, at vi måtte tilbage til nye stillinger, hvor artilleriet var anbragt dækket af en skov. Her lå vi en uges-

tid og blev så sat ind 6 km sydvest for Prekuliin ved en lille samling huse, der bar navnet Trigoli. Det var vort blivende sted resten af tiden i Kurland, og vi havde det til at begynde med forholdsvis roligt. Vi gravede os ned og indrettede os med vinteren for øje og fik i den rolige periode tid til at se os lidt omkring.

Landskabet var det sædvanlige, et smukt, kuperet og temmelig skovrigt terræn. Sådanne steder samlede krigen sig i Baltikum, fordi forholdsvis små styrker ved at placere sig rigtigt har større chancer end på det åbne land. — Forsvareren må navnlig sikre sig den fordel at kunne overskue sin modstander, skriver Clausewitz, og vi levede op til hans gode råd, fordi vi var så svage, at vi ikke havde råd til at give en eneste fordel fra os.

De få indbyggere, som ikke havde ladet sig evakuere, levede en skræmt og sørgelig tilværelse og frygtede for at blive sendt tilbage. Engang stødte jeg i en skov på en gammel kone, som sad på en træstub og spiste et stykke brød. Hun så forkommen ud, og jeg ville gerne have taget hende med tilbage til stillingen, hvor hun kunne få lidt varm mad og derefter med en eller anden vogn blive sendt tilbage mod vest, hvor de andre flygtninge opholdt sig. Jeg forsøgte at forklare hende det, så godt jeg kunne, men hun ville blive på den egn, som hun kendte, skønt den med pludselig voldsomhed var blevet krigsskueplads. Hun lagde sig grædende ned på siden under et grantræ og svøbte den gamle kåbe om sig, medens hun hulkede så hjerteskerende, at jeg var ganske rådvild. Jeg var på vej ud til posterne og håbede at kunne finde hende igen, når jeg kom tilbage, men da var hun forsvundet.

En anden dag kom jeg til et hus, hvor en rasende terrier gøende fo'r ud mod mig og nær havde ædt mig. En lang mager bonde lukkede op ved støjen og spurgte venligt: »Russki«? Jeg havde kamouflagedragt på, så han ikke kunne se min nationalitet. Jeg svarede i samme tone »Germanski« med det resultat, at han smækkede døren i for næsen af mig. De troede åbenbart ikke på nogen tysk sejr, men ventede på, at russerne skulle komme tilbage.

XV.

Julegæsten

Den 12. november blev der sat et stærkt angreb ind på vort afsnit efter en voldsom beskydning. Lige udenfor det hus, hvor jeg havde indrettet min kommandostation, slog en svær granat ned og sugede den ene langvæg ud af sin ramme, så vi måtte flytte ned i en kælder, der var af beton.

Angrebet den 12. november førte ikke til noget. Artilleriet var indstillet på brændpunkterne, og fjenden havde store tab. Den 26. november angreb russerne igen, men med samme negative resultat. Vi havde vore forposter og observatører langt ude i terrænet, så vi stadig havde overblik over fjendens bevægelser og kunne dirigere en stærk artilleriild mod de punkter, hvor han ville frem. Isolerede angreb var der ikke så få af i den følgende tid, men de førte ikke til noget.

Her blev vi for første gang angrebet af et russisk kvinde-regiment. De var berygtede over hele fronten for deres dyriske mishandling af fanger og sårede, navnlig af SS-folk. Man havde fundet soldater fra vore afdelinger, der var mishandlet til døde på den mest perverse måde af kvinder, og vore folk hadede og afskyede dem som pesten. De angreb os frontalt og måtte naturligvis bøde derfor til spærreilden og maskingeværerne, og resterne blev fejet ud i modangreb.

Infanteristerne fra HKL kom drivende med nogle håndfulde fanger. Det var klodsede, undersætsige skabninger i mandfolketøj med brede, plumpe ansigter. Mændene, der bevogtede dem, gik langt fra dem for ikke at røre ved dem, og hvor de kom frem, bredte tavsheden sig, og lede og afsky afspejlede sig i artilleristernes grimede og beskidte fjæs ved synet af disse ækle skabninger ...

Jeg plejede hver dag at tage en rundtur til observatøerne, og en morgenstund, da jeg var på vej til den yderste, vinkede han mig ivrigt til sig.

— Hauptsturmführer! Se her, hurtigt! De er ved at afløse!

Ganske rigtigt; russerne kom ud af en skov og gik over den åbne mark frem mod forreste linje for at afløse besætningen ved højlys dag og uden den fjerneste dækning.

— Får jeg 5 skud, Hauptsturmführer?

— Du kan få 25 — bare los!

Han til telefonen og et øjeblik efter buldrede de 15 cm's haubitser i stillingen, og de tunge granater kom hylende ned over de frimodige russere og eksploderede med rungende drøn såvel i forreste linje som i afløsningen. De overlevende kilede tilbage mod skoven.

Observatøren lå med hovedet inde i det eneste glughul og oplevede noget interessant, som han forsøgte at gøre mig begribeligt. Der var en kommissær et sted, som havde standset flygtningene foran skoven. Langt om længe fik jeg da også lov til at kikke med, og ganske rigtigt. En kommissær i fuld uniform — som vi kendte så godt — havde standset en sølle fyr, som kom humpende tilbage og åbenbart også var såret i skulderen, som han holdt på med den raske arm. I kikkerten kunne vi følge det hele. Manden ville tilbage, men kommissæren pegede frem, og da den sårede stadig argumenterede, sandsynligvis ude af sig selv af smerte, gjorde kommissæren en bevægelse til hoften og skød manden ned på stedet.

— Får jeg 20 skud til, Hauptsturmführer? bad observatøren.

— Tag så mange, du vil!

De fleste af russerne faldt i spærreilden, og mellem dem var kommissæren. Jeg havde ham i kikkerten hele tiden og så ham falde. Der er ikke noget at sige til, at en officer genner forsprængte tropper frem og heller ikke, at han truer med pistolen, men at skyde en såret mand ned, når han søger tilbage, er råt og umenneskeligt.

Lidt før jul fik arvestorhertugen af Mecklenburg-Schwerin tilsendt sin afsked fra udenrigstjenesten på gråt papir. Den hårde kurs over for de gamle fyrstehuse var begyndt i Tyskland. Han betragtede det som glubende uretfærdigt, at han skulle afskediges fra sin civile stilling som fordægtig, når han dog vitterligt satte livet ind hver dag i Kurland. Det lykkedes mig at skaffe ham orlov, så han kunne komme hjem og tale sin sag. Til afsked gav han mig en lille pakke, som skulle åbnes juleaften. Den indeholdt foruden hans fotografi, som jeg endnu opbevarer, en pakke ægte the og en pakke Philip Morris cigaretter, fine sager, der ikke var daglig kost på fronterne. Denne juleaften blev uforglemmelig for mig, men på en anden måde, end jeg havde ventet det. Der var ro ude på fronten, og vi fejrede aftenen således, at vi de tre første aftener

var henne. Han svarede, at han lå hjemme i sin bunker, helt ude af sig selv.

De to unge officerer var kommet kørende til batteriet og havde begivet sig til bunkeren leende og spøgende, rigtig i julestemning. Pludselig faldt L., og kammeraten, som troede, han var gledet på den glatte sti, bøjede sig leende ned over ham for at række ham en hjælpende hånd, men veg tilbage skrækslagen. L. var død. Hans hoved blødte lidt af et skud, der var gået ind gennem baghovedet og ud ved tindingen. Han var blevet ramt af et vildskud fra lang afstand. Dem faldt der mange af, enten af våde eller når russiske forposter skød efter et eller andet på klods hold og kuglen gik over målet ud i verdensrummet. Selv på den roligste front høres disse spredte plaf ude i terrænet så ofte, at ingen tænker over det. Disse kugler skal dog ned et sted og kan volde fortræd, hvor de træffer.

Også ved denne lejlighed havde man hørt et fjernt smæld, men ingen havde fæstnet sig ved det. Russerne lå så langt borte, at projektilet må have været et par km undervejs, inden det ramte ham. Vi bar ham ind i huset og redte et leje af granris til ham.

Ingen af de andre officerer havde ventet ham eller set ham komme, og jeg bad folkene om at lade være at omtale hændelsen for ikke at ødelægge vor julefest, som alle havde glædet sig meget til. Vi fik også en god aften ud af det. Der indfandt sig en deputation fra mandskabet med en gave til mig. Det var en tegning fra Tannenbergstillingen ved »Narva Landenge«, hvor Børnehjemshøjen dominerede med det ene granathul ved siden af det andet, og hvor nogle ledsagende vers, som jeg allerede har citeret brudstykker af, fortalte, at det var »arbejde af enhed Lærum«. Folkenes gave glædede mig meget, men mine tanker var alligevel hele aftenen hos den døde i stuen ovenover os.

Næste dag tømrede vi en kiste sammen og forede den indvendig og udvendig med gran. Ovenpå lagde jeg et dannebrogssflag af hvidt og rødt papir, der lyste gennem de mørke gran-grene, vi smykkede kisten med. L. blev begravet den 27. december på Paplaken kirkegård, en lille by 12 km vest for Prekuliin. Vi kørte kisten til graven i en åben, gransmykket vogn trukket af to hvide heste og ledsaget af et æreskompagni af danskere. Jeg talte ved graven/over vor døde julegæst, og

var henne. Han svarede, at han lå hjemme i sin bunker, helt ude af sig selv.

De to unge officerer var kommet kørende til batteriet og havde begivet sig til bunkeren leende og spøgende, rigtig i julestemning. Pludselig faldt L., og kammeraten, som troede, han var gledet på den glatte sti, bøjede sig leende ned over ham for at række ham en hjælpende hånd, men veg tilbage skrækslagen. L. var død. Hans hoved blødte lidt af et skud, der var gået ind gennem baghovedet og ud ved tindingen. Han var blevet ramt af et vildskud fra lang afstand. Dem faldt der mange af, enten af våde eller når russiske forposter skød efter et eller andet på klods hold og kuglen gik over målet ud i verdensrummet. Selv på den roligste front høres disse spredte plaf ude i terrænet så ofte, at ingen tænker over det. Disse kugler skal dog ned et sted og kan volde fortræd, hvor de træffer.

Også ved denne lejlighed havde man hørt et fjernt smæld, men ingen havde fæstnet sig ved det. Russerne lå så langt borte, at projektilet må have været et par km undervejs, inden det ramte ham. Vi bar ham ind i huset og redte et leje af granris til ham.

Ingen af de andre officerer havde ventet ham eller set ham komme, og jeg bad folkene om at lade være at omtale hændelsen for ikke at ødelægge vor julefest, som alle havde glædet sig meget til. Vi fik også en god aften ud af det. Der indfandt sig en deputation fra mandskabet med en gave til mig. Det var en tegning fra Tannenbergstillingen ved »Narva Landenge«, hvor Børnehjemshøjen dominerede med det ene granathul ved siden af det andet, og hvor nogle ledsagende vers, som jeg allerede har citeret brudstykker af, fortalte, at det var »arbejde af enhed Laerum«. Folkenes gave glædede mig meget, men mine tanker var alligevel hele aftenen hos den døde i stuen ovenover os.

Næste dag tømrede vi en kiste sammen og forede den indvendig og udvendig med gran. Ovenpå lagde jeg et dannebrogflag af hvidt og rødt papir, der lyste gennem de mørke grangrene, vi smykkede kisten med. L. blev begravet den 27. december på Paplaken kirkegård, en lille by 12 km vest for Prekuliin. Vi kørte kisten til graven i en åben, gransmykket vogn trukket af to hvide heste og ledsaget af et æreskompagni af danskere. Jeg talte ved graven over vor døde julegæst, og

æresvagten affyrede salver over ham. Jeg tog et fotografi af kisten, da den sænkedes i graven.

Bagefter havde jeg den sørgelige pligt at skrive til hans mor, som jeg også kendte. Brevet fik hun aldrig, men sidst i april, da jeg var kommet tilbage til Danmark, opsøgte jeg hende, så hurtigt jeg kunne og gav hende nye fotografier og fortalte hende om sønnens død. Hun var syg og overlevede ham ikke længe. Nogle få dage efter, den 5. maj, blev hun slået bort af frihedskæmpere, der troede, at hun skjulte sønnen. Den rå behandling og borttransporten i åben lastvogn forværrede hendes sygdom. Hun døde kort efter.

XVI.

Regimentets hårde kærne

Efterhånden som krigen led mod enden blev det danske element i regiment »Danmark« mindre. Tabene tyndede ud i rækkerne, og vi fik ikke meget erstatning hjemmefra. I stedet for kom folk fra forsprængte enheder, tilbagevendende sårede og nogle få ganske unge rekrutter. Den lille flok danske officerer, underofficerer og menige prægede dog regimentet til det sidste og var dets hårde kærne. Som soldat er danskeren lærenem og hurtig og finder snart ud af, hvad det gælder. Desuden bryder den ene sig ikke om at stå tilbage for den anden. Han har ikke let til begejstring og ejheller til nogen større iver, men han holder godt ud i forsvaret og angriber dristigt og dygtigt. Danske soldater gribes ikke let af panik eller bringes ud af fatning. De generer sig for at vise svaghed og er hellere dumdristige end tilbageholdende. Om de er modigere end andre soldater, skal jeg ikke kunne sige, men når det gælder, er de ligevægtige og yderst effektive.

Når man sender dem ud på en patrouille, skal de ikke have nogen længere forklaring med mange enkeltheder, men blot i store træk besked om, hvad man ønsker sig af dem. De har selv dannet sig et billede af, hvorledes det står til forude og mener ikke, at officeren ved stort mere. De har ingen tro på autoriteterne eller nogen større tillid til deres oplysninger, stik modsat tyskerne, der arbejder bedst, når de får ordrer i massevis, og man hører som regel ikke fra dem, før de er kommet tilbage efter fuldført hverv.

Tyskeren er en god kasernesoldat, og danskeren er en dårlig. Når han kommer til fronten, forfalder han yderligere. Den militære anstand forsvinder så at sige sporløst, og uniformstvangen ophæves gradvis. Hvad den personlige hygiejne angår, er han næppe mere beskidt end andre nationers soldater, men det så ofte sådan ud. Vorherre har nu engang skabt danskerne meget formløse. For de højere officerer uden for fronttjenesten var det en helt chokerende oplevelse at passere danske afsnit på inspektion eller tilfældigt besøg og møde de æventyrligt påklædte skikkelser, der i ro og mag forrettede deres daglige dont uden større hensyn til de fornemme besøgende. Vi fik hver gang de fremmedes indtryk at vide i utilslørede vendinger med pålæg om at få denne formløshed ændret til det bedre, men vidste bedst selv, hvor håbløst det var.

Oversergent *Jørgensen*, populært kaldet »Jørgen Sutsko«, blev en af de rolige dage i Trigoliafsnittet hevet ned i min bunker af en af disse indignerede inspektioner:

- Om det skulle forestille en soldat?
- Joh — det var da en soldat.
- Om jeg ikke kunne se, at det var en skandale?
- Jo-oh - - -
- Om det ikke kunne blive ændret — sofort!

»Jørgen Sutsko« så farlig ud. Han havde fået den ene fod kørt over af et kanonhjul og bar den indhyllet i en kludesko, der var surret fast med tøjstrimler. Uniformen var forrevet og laset, hist og her bødet med stof af afvigende farve og kvalitet. Skjorten var beskidt og dybt nedringet og åbnede udsigt til en uldtrøje, der havde kendt bedre dage. Langskægget og snavset var »Jørgen Sutsko« også, og han havde afsluttet sin påklædning med en hue, der enten var tysk eller russisk, men uden kokarde eller korpsmærke. På brystet hang i skødesløs uorden jernkorset af I. og II. klasse, nærkampordenen og de såredes hæderstegn i sølv.

Da besøget var endt og den fremmede kørt, stod »Jørgen Sutsko« udenfor min bunker og spurgte frygtsomt, om han skulle forflyttes. Det var det eneste, han var bange for. Jeg beroligede ham, men bad ham for al fremtids skyld ikke stille sig lige i vejen for de inspektionshavende, og det lovede han. *Jørgensen* var en rask og dygtig delingsfører, der faldt godt til mellem sine egne og aldrig savnede autoritet, hvor han blev

sat, men den beroede ikke på det ydre. Han havde været meget længe med og betragtede fronten som et sted, hvor man kunne tage ferie fra uniformstvangen.

Jørgensen var en af de sørgelige rester af frikorpset og havde været med fra kampene ved Ilmensøen under Schalburg i forsommeren 1942. Efter at korpset var forblødt i kampene ved Welikij Lukij var Jørgensen blevet »nyopstillet« sammen med de andre overlevende og rykkede med regimentet mod Leningrad for tilsidst at havne i »Kurlandskesselen«, og der befandt han sig godt som altid på fronten. Tidligere havde han været chef for et batteri svære 12 cm's granatkastere (morterer) og her var han altid mand for sin hat, men en dag kom han og spurgte, om han ikke kunne komme til de 15 cm's haubitzer? Hvorfor det? Jo, det var ligesom lidt mere skrald i dem! Jørgensen satte pris på effektivitet. Han byttede så sin stilling med en tysk officer, der gerne ville til granatkasterne og dirigerede resten af krigen to haubitzer på det bedste.

Jørgensen var søn af en københavnsk slagtermester, en lille, tæt, forsoren københavner, der stammede genert i de tjenstlige meldinger, men mestrede det frie ord ved sine skyts, når den var »gruelig gal foruje«, som han udtrykte det. Hans eneste frygt var at blive sendt bort fra sine kammerater på grund af sin uopslidelige jævnhed og sin skødesløse omgang med de ydre former, og så skete det hverken værre eller bedre, end at Jørgensen måtte afsted. Han havde klaret sig så godt, var så glimrende dekoreret og så mange gange hædrende omtalt, at man et eller andet sted i de høje stabe fandt, at en sådan mand burde være officer. Han skulle med næste skib fra Libau til en officersskole i Tyskland.

Jeg fik flere skrivelser om sagen og forsinkede dem så godt, jeg kunne, da jeg vidste, at han ville blive ulykkelig, men tilsidst kom der en, der ikke kunne siddes overhørig. Jeg måtte sende bud efter ham.

Som jeg havde ventet det, blev han bundulykkelig. Om jeg ikke kunne trække det lidt i langdrag? Nej, desværre. Jeg havde forsinket det så godt, jeg kunne. Om han ikke kunne blive sygemeldt, sådan pro forma? Nej, der var ikke noget at gøre, og du får det jo også bedre på skolen, Jørgensen, her er snart ikke til at være. Det var nu ikke Jørgensens opfattelse. Han havde det godt, hvor han var. Han havde altid været ved de

danske afdelinger, og han klagede ikke. Da der så ikke var nogen udvej længere, spurgte han, om vi ville have ham tilbage igen, når han blev officer? Selvfølgelig, Jørgensen, der står altid en plads åben til dig.

Efter syv lange og syv brede kom Jørgensen afsted. Han tog afsked med kammeraterne og vinkede, så længe vi kunne se ham. Man skulle tro, Jørgensen rejste fra et ferieophold.

En halv snes dage efter var der et infernalsk spektakel foran døren til min kælder. En mand ville ind, og andre søgte at holde ham ude. Jeg åbnede døren, og ind tumlede Jørgensen i en mægtig kæfert. Han forsøgte at tale tysk og gøre honnør, men begge dele mislykkedes totalt, og jeg måtte berolige ham, så han vendte tilbage til sit modersmål.

— Hvorfor kommer du tilbage?

— Jo, skibet var sejlet.

— Så kunne du vel tage det næste!

— Det havde jeg ingen ordre til.

— Hvorfor kørte du så ikke tilbage?

— Nej, bilen var jo kørt ...

»Jørgen Sutsko« havde benyttet sig af den ubetingede lydighed over for de givne ordrer, der er enhver soldats første pligt, og som man kan komme langt med — også i den retning, man selv ønsker det. Han blev hos os.

Nogle dage efter kom der tjenstlig meddelelse om, at afgang til officersskoler var stillet i bero indtil videre. Jørgensen var lykkelig. Faren var drevet over for denne gang. Russerne gjorde ham den tjeneste at sætte deres store angreb ind i slutningen af januar, hvor batterierne næsten blev omringet og der blev andet at tænke på også i høje stabe og kontorer.

Da vi rømmede Kurland var han mellem de sidste rester af regiment »Danmark«, der blev ført til Pommern og kæmpede ved Arnswalde, Stargard og Stettin. Ved Stargard blev jeg såret, men Jørgensen overlevede også det og var mellem dem, der blev kastet ind til et sidste fortvivlet forsvar af Stettin. Her gik han ud sammen med en ung, dansk artilleriobservatør for at rekognoscere et afsnit, hvor den efter hans mening var »gruelig gal«. Da de ikke vendte tilbage, søgte kammeraterne efter dem og fandt dem i en roemark liggende døde ved siden af hinanden. De blev begravet på stedet, hvor de faldt, og her hviler »Jørgen Sutsko« nu ved Oderflodens bred. Han fik lov

til at blive ved regimentet til det sidste og faldt som en tapper soldat i dets rækker. Han var skødesløs i sin påklædning og med sin person, men gjorde sin nation ære ved sit mod.

XVII.

De sidste dage i Kurland

Det nye år begyndte uheldigt for os ved Trigoli. Stalden brændte og vore dyr blev hjemløse. Det var fire heste, to køer, nogle svin og høns. Da vi ikke havde andre steder at anbringe dem, blev de sat ind i stuerne over min kælder. I de stille nætter kunne jeg høre dyrene pruste ovenover mig i spise-stuen og dagligstuen. Det var nu den mindste ulejlighed. Værre var et uheld, som jeg selv var skyld i. Jeg havde fået jernkorset af I. klasse overrakt af regimentschefen sammen med en kurv med vin og konserves, og vi havde haft fest på varerne. Dagen efter var jeg på genvisit hos regimentschefen, og da vi skulle hjem, ville lygterne ikke lyse. Jeg stod op i svømmevognen og lyste for chaufføren med en stærk lommelygte. Det gik meget godt, indtil jeg kom til at lyse ham i ansigtet, så blændedes han og vognen røg i grøften, hvor jeg slog en dobbelt saltomortale. Jeg knækkede nogle ribben og havde smerter ved vejrtrækningen en månedstid.

Russerne begyndte at angribe i Polen og gik gennem den tyske front med deres panserkiler som en kniv gennem smør, og i Kurland blev stilheden afbrudt af hårde angreb for at holde os fast, hvor vi var. Den 22. januar kom turen til os. Trommeilden begyndte kl. 8, og kl. 11 stormede det russiske infanteri i store masser. Det var knagende koldt, nede på -33° celsius. Maskingeværerne i forreste linje bragede, og vi skød, så løbene dampede.

Allerede fra morgenstunden havde jeg haft på fornemmelsen, at det ville gå galt i vort afsnits nordflanke, og ved 9-tiden gav jeg ordre til at flytte alle vognene til de forberedte bunkere i skoven. Da den sidste vogn var kommet afsted, fik vi melding om, at der holdt fire russiske pansere foran kælderen. Jeg sprang hen til haubitzbatteriet, og vi fik drejet en af de svære basser 180° og åbnet ilden over 500 m samtidig med, at de 12 cm's granatkastere tog fat mod de russiske infanterister, der havde siddet på panserne under angrebet. Vi havde det ene-

stående held at ramme en russisk panservogn med haubitzen og et stykke stormskyts med granatkasterne, så de slog ud i lys lue, og dermed var angrebet afvist, men haubitzenes standplads var røbet.

I dagens løb faldt to fremskudte observatører og to ledsagere, deriblandt en fremragende dygtig ung jyde og en tysk officer, der var kommet ved nytårstid for at afløse mig, så jeg kunne komme til staben. Jeg kom aldrig dertil. To mænd, der skulle afløse mig, var nu faldet i stillingerne ved Trigoli.

Ved middagstid var de fjendtlige pansere påny på togt i fortærrænet, og vort eget fodfolk blev presset tilbage til batterierne. I et eneste træk var fjenden nået 2 km frem og havde kastet vort fodfolksforsvar overende for os. Vi havde i vinterens løb opbygget veritable fæstninger omkring batterierne, hvor alt ledigt mandskab kunne benyttes til forsvar af vort skyts, og disse anlæg kom nu til at danne front for de tiloversblevne infanterister.

Om natten rekognoscerede jeg med et par mand mod vor tidligere standplads i bondegården for at se, om fjenden var i færd med at træffe forberedelser til et fremstød nord for gården. Her var en lang lav strækning, som var rømmet af egne styrker, og hvor fjenden ganske uforstyrret kunne rykke frem, da der ikke var andet infanteri i nærheden end de håndfulde, som vi havde opfanget i batteristillingerne. Da jeg kom tilbage, stillede jeg to haubitzer med omvendt front for at skyde bagud, hvis vi fik fjenden i ryggen. I telefonen meddelte jeg regimentet, hvordan dagen var forløbet og tilføjede, at jeg betragtede det som usikkert, at vi kunne holde en dag til, da det begyndte at knibe med ammunition og der overhovedet ikke var andre i nærheden end russerne.

— Mach's gut! sagde de på regimentet, wir verlassen uns auf Dich!!

— Lev vel! svarede jeg, for jeg regnede ikke med at se dem mere.

Russerne begyndte den næste dag med at sende os nogle tyske raketbomber, som de havde taget et eller andet sted, men ikke hos os. Disse våben kaldte soldaterne »Stuka til fods«. Det var det enkleste og mest virksomme raketskyts, som anvendtes i krigen, men til alt held var russerne ikke fortrolige med brugen. Vi anvendte dem til forsvar og skød dem meget omhygge-

ligt ind, for at de ikke skulle anrette ulykker blandt vore egne, men russerne havde ikke haft tid til det. De svære bomber faldt rundt omkring på marken uden at gøre nogen fortræd, men vi fik snart nogle artillerioverfald på haubitzbatteriet, som kostede 12 mand døde og sårede. Tilsidst gik det så hårdt til i stillingen, at ingen kunne vove sig uden for dørene i længere tid ad gangen. Kanonerne blev i hast stillet ind og ladet, hvorefter mandskabet gik i dækning. Herfra trak de så af ved hjælp af lange snore.

Kampens tyngde lå stadig syd for vor stilling. Russerne havde ikke set den chance, de havde mod nord. Mod syd blev der kæmpet om en skov af stor taktisk betydning. Hvis det lykkedes russerne at sætte sig fast i den, var alle de nordlige styrker, mine batterier inklusive, afskåret, da den eneste tilbage-togsvej gik langs skovkanten og ind bag skoven, hvis vestlige udkant åbenbart var målet for deres angreb. På et tidspunkt var de trængt 6—7 km ind i vor stilling, men blev kastet ud med et modstød. Jeg underrettede regimentet, at det nu gik på pumperne både med mennesker og ammunition, men fik det svar i en kode, at der ville komme en panserdivision til hjælp.

Det kunne jeg ikke tro på. Vi havde så ofte fået løfte om panserhjælp, men det var aldrig blevet til noget. Jeg meddelte det dog videre til soldaterne, der lo åbenlyst. De var uden illusioner, i hvert fald, hvad panserne angik. Om natten kom panserne og gjorde vor tvivl til skamme. Det var »kongetigre«, de nyeste og stærkeste panservogne i den tyske hær. De gik brummende og tordnende til angreb med det samme, medens vi understøttede dem med vor sidste ammunition. Fjenden blev kastet tilbage til sit udgangspunkt. Da det var forbi, var det også ved at være forbi med os. Efter den stærke spænding sænkede der sig en mærkelig sløvhed over sindene og en dødelig træthed. Folk gik og stod, som om de sov. Om natten blev vi trukket ud og sendt nogle km mod nord til nogle jammerlige bunkere og andre opholdsrum. Her var ingen kamp, men nok at gøre for os alle. Vi havde fået sabotagebenzin i tankene ved Trigoli og brugte tre hviledage til at rense motorer og tanke for den vandfyldte benzin.

Da vi brød op herfra, var det for at forlade Kurlandsfronten for stedse. Ad elendige landeveje rullede vi ind i et landskab, der var ganske uberørt af krigen, en skøn og rolig egn, hvor

vi kun svagt kunne høre lyden af kanonskud i det fjerne. Vi fik gode kvarterer og gik for to døgn vedkommende til køjs uden den uro og utryghed, som hører hjemme ved fronten, hvor man hvert øjeblik kan blive revet ud af sin gode søvn.

Vi fik at vide, at vi skulle transporteres fra Kurland og sættes ind i Øst-Prøjsen, men i to dage nød vi hvilen i det dejlige kurlandske landskab. Vognene blev grundigt efterset og repareret, så godt vi kunne, og vore husdyr, som vi ikke kunne føre med i levende live, blev slagtet og nedsaltet. Vi havde kødet med til Tyskland, hvor det fulgte os i den pommerske kampagne, og foureren spiste de sidste rester af forrådet sammen med en flok franske frivillige under de sidste kampe i Berlin.

Den 1. februar fik vi ordre til at afgang fra kvarterer til Libau. Det var lettere sagt end gjort, for det faldt ind med en stærk snestorm, der gjorde vejene næsten ufarbare. Køretøjerne måtte bindes efter hinanden, så de stærkere hjalp de svagere, men det varede alligevel 12 timer, inden vi nåede frem. Vi sejlede i konvoj derfra den 2. februar 1945. Det var diset i vejret, skyerne hang lavt over hustagene i Libau, og da vi kom ud af havnen, begyndte det at sne, og snart afbrød skumringen vor sidste forbindelse med det baltiske land, hvor regimentet havde kæmpet mere end 1 år.

XVIII.

Fjender på begge sider

Under overfarten kom jeg til at dele lukaf med overfyrbøder Andersson, en djærv svensk sømand, der tog chancen på Kurlandsfarten. Den gav mange penge, men var livsfarlig. Andersson så ikke ud til at glæde sig over at skulle rejse sammen med en tysk officer, men da han hørte, jeg var dansker og endog kunne tale svensk til ham, tøede han hurtigt op og var yderst venlig og kammeratlig på den lange rejse.

Han sagde, at rejsen normalt kunne gøres på 16—18 timer, men den kom til at vare i 7 fulde døgn på grund af tåge og fjendtlig ubådsvirke. U-båds-jagerne gik på jagt, og vort rejsemål blev stadig ændret. Først var det Königsberg, men det blev ændret til Danzig, og da vi heller ikke kunne komme i land der, blev Stettin vort endelige mål. Undervejs og ved indsejlingen til Stettin så vi, hvorledes de allierede flyvere og de rus-

siske u-både havde hærget. Ødelagte skibe stod på grund i det lave vand og ved kysterne med skorstenene og masterne ragede op, handelsskibe, krigsskibe og lazaretskibe mellem hverandre. Ved indsejlingen til Stettin var det en hel skibskirkegård, vor konvoj passerede. Der var stor risiko for at løbe på vrage, men vi slap da alle forbi. Vi lossede ud den 9. februar, og efterhånden som enhederne blev samlet, kørte vi ind i gaderne og holdt her, medens der ventedes på nærmere ordrer.

Vi trak vejret lettere efter at være kommet ud af rottefælden i Kurland, men alligevel var det nedslående at gense Tyskland. Nederlaget grinede os i møde på hvert gadehjørne i form af smadrede huse, nedbrændte tagetager, tomme butikker og en halv- eller helforsulten befolkning. Jeg havde ikke troet, det var kommet så vidt med Tyskland, at befolkningen led savn af levnedsmidler som under den sidste krig, men her fik vi syn for sagen. De voksne var slunkne, men med børnene var det værre. Sulten stod malet med sine skarpe træk i deres indfaldne ansigter.

Ud på formiddagen begyndte kokken at koge oksekødssuppe på vore slagtede og nedsaltede forsyninger fra Kurland. Den liflige duft bredte sig i gaden, og snart var der et stort opløb af børn og nogle enkelte gamle og svagelige mennesker omkring køkkenvognen, der var monteret på en svær lastvogn. Da vi havde levet godt ombord på skibene og havde brød nok blev i enige om at lade ungerne få middagsmaden. Det så ud til at trænge mere til den end vi.

Da maden var færdig, gik jeg ind i køkkenvognen med en gammel kappe over mig for at overvåge uddelingen. Det så ud til at kunne blive en festdag for gaden. Solen skinnede, og det var ganske stille. Børnene trippede af utålmodighed og nervøsitet. Kok Larsen øste den første portion op, og forestillingen begyndte. Ind kom en lang, tynd dreng, der så ud til at blive jaget væk. Hænderne rystede, og øjnene skinnede:

— Går det nu også? spurgte han usikker og bange, da han fik den svingende tallerken. — Sludder, dreng — bare los!

Det gik slag i slag, og jeg ville ønske, jeg kunne have tegnet sceneriet. Børn og gamle mennesker, der havde tvivlet til det sidste om, at der blev noget, løb i strakt karriere hjem for at hente tallerkner og skåle, og deres hastværk rev andre med sig. Det var et mægtigt opløb. Larsen svedte over suppegryden og

havde tilkaldt forstærkning for at få serveringen fra hånden i en fart. Artilleristerne ordnede køen udenfor med megen skønsomhed, så de svageste, der lettest kunne blive overset, kom i første række.

Midt under uddelingen lød et højt, militært brøl uden for vognen: »Hvad foregår her? Se at komme væk, unger, hvem står for dette ødsleri?«

En rødmosset og velplejet officer med mappe og cigar, flunkende uniform med idrætsmærket på brystet, banede sig vej hen mod vognen. Jeg hoppede ud for at hindre ham i at gøre større skade. Han trak vejret dybt og begyndte:

— Hvad er meningen?

— Vi har blot givet børnene noget varm mad, svarede jeg roligt.

— Hvem har givet ordre til det?

— Det har vi skam selv ...

— Hvad bilder De Dem ind — er der ingen officer her?

— Jo, det er mig, svarede jeg.

Det var endelig gået op for mig, at han brugte den tone, fordi han tog mig for en menig. Det var kappen, der havde spillet ham et puds. Jeg slog den til side, så han kunne se mine distinktioner, der lå en hel del over hans, samt mine jernkors, og så fik piben en anden lyd. Han knaldede hælede sammen og undskyldte sig, hvorpå han tiltrådte tilbagetoget.

Artilleristerne grinede, og børnene begyndte at samle sig igen og fik supperationer til gryden var tom. En gammel kone med en krukke i hånden var een af de sidste. Hun bad om lidt mad til sin mand, der var syg og sengeliggende.

— Det er sandt! supplerede børnene, som åbenbart var vant til, at der skulle være vitterlighedsvidner ved sådanne lejligheder, — han har været syg længe!

Hen på eftermiddagen gik jeg langs med vognene for at se, om de var i orden til afmarchen. En pæn ældre herre med en lille dreng ved hånden spurgte, hvem jeg var. Det var et berettiget spørgsmål, da uniformerne var brogede og tilfældige. Han præsenterede sig som byens postmester og inviterede mig med hjem, så jeg kunne sidde ned så længe. Han boede lige om hjørnet, så jeg kom ikke langt fra vognene. Da jeg længtes efter at se en civiliseret lejlighed igen, tog jeg mod indbydelsen.

Jeg hentede noget brød, cigarer, en flaske vin og lidt smør, og så drog vi afsted. Mit bidrag faldt selvfølgelig i god jord, og vi havde det hyggeligt hos postmesteren. Den lille dreng var hans sønnesøn, hvis far var faldet i krigen. Moderen boede hos postmesteren, der selv havde været med på Østfronten i den forrige krig og kendte lidt til det hele.

Han fortalte mig, at folk havde mistet troen på de værnepligtige tropper. De var gået for hurtigt tilbage på øst. Han mente ud fra sine erfaringer fra den forrige krig, at der overhovedet ikke havde været grund til at trække sig tilbage, og han kunne fortælle talrige eksempler på forræderi, som alle bag fronten vidste besked med, men som vi aldrig havde hørt om i Baltikum.

SS-tropperne havde man ikke været så begejstret for tidligere, fortalte han. De hørte jo til partiet, og det gjorde ikke alle i Tyskland, men under kampene såvel i øst som ved Ardennerne i vest havde man fået respekt for dem. De løb ikke deres vej. Denne udtalelse hørte jeg mange steder i den følgende tid. Han fulgte mig til kolonnen, da jeg skulle afsted, og jeg sørgede for noget proviant til ham, da jeg havde set, hvor småt det stod til ...

Ved 20-tiden kom ordren til afmarch, og næsten samtidig blev der blæst luftalarm. Vor ordre lød på Stargard-Freienwalde, ret øst og derefter mod nord. Vi kom ud i rette tid, men det ulykkelige Stettin kunne jo ikke flytte sig. Bag os så vi nattehimmelen flamme op i bombeeksplosioner efterfulgt af drønende jordrustelser og nye detonationer. Stettin blev bombet af engelske flyvere. Vi havde fjender på begge sider.

XIX.

Stormen på Arnswalde

Forholdene i Pommern var forvirrede. Russerne følte sig for og var ikke dristige med at trænge frem i det tomme rum, så længe deres højre flanke ved Østersøen ikke var sikret, og i februar 1945 manglede der endnu meget deri. Kurlandbrohovedet var endnu ikke opgivet, og der stod stærke garnisoner i Østprøjsen og ved Weichselflodens nedre løb. Det var højre fløj af deres centrum, som følte sig for i det mellemste og nordlige Pommern. Enten de kom mange eller få, flygtede be-

folkningen dog rædselsslagen og sluttede sig til det tog af flygtninge, der kom dragende gennem deres område fra Øst- og Vestprøjsen.

Vi gjorde holdt i nærheden af godset Sassenhagen, hvor jeg blev indkvarteret på en middelstor bondegård. Beboerne var en enke og hendes unge, gifte datter, hvis mand var på Kreta. Moderen hed Olofs og var af svensk afstamning. Der var to dejlige, lyslokkede 5 års tvillinger i familien. De tog venligt imod os, og det første, de sagde, var: »Så kan vi sove roligt i nat«. De havde haft mange soldater indkvarteret fra forsprængte værnemagtsenheder og fordægtige individer, som ikke så ud til at have rent mel i posen, og ligesom postmesteren i Stettin havde de tabt tilliden til de værnepligtige soldater.

Jeg fik det indtryk af stillingen i Tyskland, at den værnepligtige hær var led og ked af krigen og ved at lave numret fra 1918 om igen, uden at forstå forskellen på betingelserne. I 1918 var Rusland slået til jorden og frembød ingen fare. I 1945 var det stærkere end nogensinde og stod med sine tropper langt inde i Tyskland. Det var tiden til at opgive mod vest og kaste russerne så langt tilbage mod øst, som vi formåede, men dertil krævedes genoprettelsen af disciplinen, og det kunne man ikke nå. Nu føjedes det vestlige nederlag til det østlige, bombetogterne hærgede de tyske byer, og i de samme dage lagde man i Yalta planerne for Tysklands sønderdeling.

Den lille familie, jeg boede hos, var rede til flugt. Ude i laden stod en vogn, der var rigget til, så den kunne bruges til ophold for 4 personer i alt slags vejr, men vor ankomst fik dem til at udsætte flugten et par dage. Jeg fik et dejligt lyst soveværelse, og de vidste ikke alt det gode, de ville gøre mig. Det var som i fredstid, men vi kunne høre kanonerne i det fjerne.

Vi skulle repareres og udfyldes. Divisionen var svundet ind til en brøkdel af sin oprindelige styrke, og regimentet var næsten ikke mere. Ikke engang artilleriet havde mandskab nok. Allerede næste dag kom nyt mandskab, der gled ind i vore rækker og blev sat ind i tingene af de gamle. Våbenmesteren og mekanikere gennemgik udrustningen og vognmateriellet og gav det en højst tiltrængt udbedring. Vi ventede ikke at få lang tid til disse nødvendige arbejder, men det var alligevel en fæl overraskelse for mig, da officererne den tredje dag fik ordre om at møde til instruktion om indsats.

Det drejede sig kun om et »rask lille foretagende på 2—3 dage«, så skulle vi tilbage og friskes op, blev der sagt. Det var sindssygt at melde divisionen kampklar med de pjalter og laser, vi rådede over og nyt mandskab, der væsentligt bestod af landsatte marinere, som lige var kommet, men i disse bevægede dage overgik cheferne hverandre i at melde kampklar. Krigen var nået til Oderens mellemste løb og foregik lige for øjnene af Hitler og hans inderkreds. Det var ikke tilrådeligt at gøre sig bemærket ved tilbageholdenhed, og desuden *kunne* spillet jo vende. Jagten efter avancementer og ordner var i disse måneder nærmest hysterisk — ligesom i Napoleons 100 dage.

Hos mig så det sort ud. Normalt skulle jeg have 50 vogne, men rådede kun over 18, og de var ikke engang i orden. Telefonkabler og radio var på det nærmeste slidt op i Baltikum, og mandskabets personlige udrustning var i en sørgelig forfatning. Alligevel meldtes vi kampklare, og det blev vor sag at indfri de forventninger, man nærrede til os. Da mine værtinder så forberedelserne til indsats, faldt deres humør til nulpunktet. De havde næret håb om nogle dages relativt ro under divisionens beskyttelse, og det trøstede dem ikke, at jeg lod min bagagevogn blive tilbage på gården. Begge damer mente, at vi lige så godt kunne tage afsked med det samme, for vi så sikkert ikke hinanden mere, og det havde de ret i.

Kolonnen satte sig i bevægelse ved mørkets frembrud. Det var det mest mærkværdige cirkus, man kunne se for sine øjne. Kanonerne var bundet efter hverandre og blev slæbt langsomt af sted. Belært af dyrekøbte erfaringer i Kurland havde vi taget køkkenvognen med, og af mangel på bedres havelse måtte den gøre tjeneste som traktor for en haubitz. Den var bygget som et hus med vinduer og skorsten og så kostelig ud med sin kanon på slæbetov. Kokken måtte af praktiske hensyn arbejde under kørselen for at få maden i orden til rette tid, så skorstenen dampede som et lokomotiv.

Således kørte vi mod Arnswalde. Navnet var på alles læber i denne tid og ofte nævnt i værnemagtsberetningerne. Her havde russerne indesluttet nogle forsprængte værnemagtsenheder, et stort antal flygtninge og sårede, ialt 8.000 nonkombattanter foruden byens indbyggere. Vi skulle først ligge som reserve for en værnemagtsdivision, der var meget bedre kørende end vi, men alligevel nægtede den at angribe på grund af manglende

udstyr. Da vor divisionsgeneral hørte dette, påtog han sig angrebet. De indesluttede kunne ikke vente til det manglende udstyr var kommet frem, og ville værnemagten ikke, så ville han. Vi fik ordre til at gå til angreb med det samme.

Ud på formiddagen var vi nået frem til udgangsstillingen nord for Inafloden. Det gik over stok og sten med kanonerne bundet efter hverandre og køkkenvognen duvende afsted med fuld damp oppe og en tung haubitz rumlende bag sig. Kokken stod inde i vognen og kæmpede med middagsmaden, og når vognen tog en overhaling, kunne man høre ham råbe med kvalfyldt røst: »Ærterne«! Jeg er temmelig sikker på, at ingen division nogensinde er rykket i marken under sådanne forhold.

Som følge af alle improvisationerne kunne angrebet først løbe af stablen kl. 13 i stedet for kl. 11 som oprindeligt bestemt. Det kom ikke til at betyde noget. Nogle få pansere rullede foran infanteriet, og samtidig satte artilleriet ind med et infernalsk spektakel. To timer efter angrebets begyndelse kunne vi forfølge fjenden. Vi stormede frem, eller rettere, vi kørte lige ind i hans stilling og nåede ca. 15 km nord for Arnswalde ind i den lille landsby Reichenbach, som russerne forlod i panikagtig flugt, efterladende vogne, heste, kanoner, ammunition, forråd og andet godt. Selv fik jeg fingre i fire 7.64 kanonhaubitzer med 400 skud. Russerne havde ganske vist nået at fjerne sigtemidlerne, men det gjorde ikke så meget med den slags skyts. Vi lavede en improviseret skydemåde med et par prøveskud og sendte derefter resten af de 400 granater efter de flygtende russere.

Reichenbach var første etape på vejen mod Arnswalde, og den næste dag skulle angrebet fortsætte. Vi bragte skytset i stilling i sydøstkanten af landsbyen og indskød det, inden mørket kom. Den første dag havde vi haft et forbavsende held med os, fordi vi angreb så hurtigt og overraskende. Russerne er ellers gode forsvarere, men sommetider kan de bringes ud af det, når man angriber hurtigt.

XX.

Vé de overvundne!

Natten tilbragte jeg i et rækkehus, der forlængst var forladt af beboerne og af russerne om formiddagen. De havde nået at svine til og øve hærværk rundt om, men i disse huse havde de kun været så kort tid, at de endnu ikke var helt ubeboelige. Vi gik til ro med det samme, og da jeg var dødtæt, forbød jeg folkene at vække mig, medmindre der var angreb. Der stod to efterladte senge i værelset, og jeg kastede mig på den ene og faldt i søvn med det samme. Da jeg vågnede, opdagede jeg, at der lå to kvinder i den anden seng. De sov trygt og jeg listede mig forsigtigt ud til barberen for at blive pyntet lidt op.

Mens jeg blev barberet, fortalte vagthavende, hvorledes kvinderne var kommet, og hvorfor de var blevet lagt ind til mig. De var kommet fra russernes område og havde bedt om husly, og det havde man ikke ville nægte dem, da de var forkomne og ødelagte, men der var ikke andre senge ledige end den på mit værelse, og så bad man dem gå forsigtigt derind og tage den i besiddelse. De var så udmattede, at de straks faldt i søvn, og mig havde de ikke forstyrret.

Kort tid efter vågnede mine natlige gæster, og da de havde gjort sig lidt i stand og fået noget varmt at drikke, talte jeg med dem om deres oplevelser. Den ene var en kvinde på ca. 35 år, og det var hende, der fortalte, medens den anden, et pigebarn på 16—17 år, sad ganske tavs med et forstenet og dødt udtryk i sit ellers kønne lille ansigt. De havde boet sammen, da russerne rykkede ind og tog dem med vold uden et øjebliks betænkning. Senere hen var de blevet benyttet af de russiske soldater op til 80 gange om dagen. Flygte kunne de ikke, da der var vagter alle vegne, og modstand var unyttig. De blev holdt fast af soldaterne, medens andre misbrugte dem efter tur.

Den unge pige havde skreget og var næsten straks besvimet, men det gjorde ikke noget indtryk på voldsmændene. Hun fik blot en spand vand i hovedet, så hun atter vendte tilbage til bevidstheden, men der var ingen nåde. De to kvinder flygtede fra voldsmændene, da vi stormede Reichenbach og de kom i forvirring. Jeg sørgede for lægebehandling for dem og at de blev sendt mod vest med en transportvogn.

Ved 11-tiden genoptog vi angrebet, og herunder foretog en dansk kompagnichef det bedst tænkelige udførte infanteriangreb

mod Schönwerders Vorwerk i Bonin. Jeg kunne følge hans vel-disciplinerede, overlegent ledede indsats fra min observationspost lige ved, og havde andre enheder blot tilnærmelsesvis gennemført deres sådan, havde meget set anderledes ud.

Dagen efter nåede vi Arnswalde, flygtningene strømmede os i møde, da vi trængte frem, og det kom til ubeskrivelige glædes-scener. Det var længe siden, division »Nordland«s hårdt prøvede infanteri havde fået en sådan modtagelse, hvor det kom frem.

Jeg tog en gammel bondekone op at køre fra Arnswalde til Reichenbach. Hun rokkede henad vejen med en kurv under armen. Da jeg spurgte, hvor hun skulle hen, viste det sig, at det også var min vej, og vi fik en god snak i vognen. I kurven havde hun nogle sølvskeer og et billede af sin forlængst afdøde mand foruden en smule mad og nogle få nødvendighedsartikler. Det var, hvad hun kunne bære. Hun var rasende på de soldater, der havde rømmet Østfronten, men SS roste hun i høje toner. Nu havde de siddet i Arnswalde i 14 dage og hverken kunnet komme frem eller tilbage, fordi de soldater, der var i byen, var noget skravl, som ikke ville slås. Nej, SS-erne, det var »Kerls«. Dem havde man bagtalt under hele krigen, men det var alligevel dem, der havde reddet Arnswalde. De fleste af dem skulle endda være udlændinge. Hvor jeg var fra? Det lød som en westphaler, når jeg talte? Nej, jeg var da fra Danmark.

— Tvunget?! spurgte hun rapt.

— Nej, frivillig — min afdeling hedder regiment »Danmark« ...

Længere kom jeg ikke. Den gamle kone faldt mig om halsen og kyssede mig på kinden. Vognen var ved at køre i grøften, og da jeg endelig havde fået den på ret køl, frygtede jeg et nyt kærligt overfald. Tårerne stod hende i øjnene, og hun stammede i det.

— Jeg troede ikke, der fandtes mennesker, der gik frivilligt ind i dette helvede for vor skyld, stammede hun mellem tårer. Det var en temperamentsfuld gammel dame, som havde let både til gråd og smil, og inden vi var kommet til Reichenbach, strålede hun af glæde. Hun blev også sendt mod vest efter at vi havde suppleret hendes sparsomme rejsekost med lidt gode sager.

Efter Arnswaldes befrielse standsede fremrykningen. Vi havde regnet med at få føling med andre styrker i vor flanke, men der var ikke en levende sjæl i uniform, der havde lyst til at tage et nap med. Vi tronede alene som på en ø i Stillehavet med front mod Netzeffoden i sydøst, og vort mandskab, som havde kæmpet så veloplagt ved Arnswalde, mistede humøret som altid, når der var tilbagetog i udsigt.

Vi var rykket ind i nogle arbejderboliger i Vorwerk Bonin, som vi havde jaget russerne ud af. De havde nået at øve hærværk og andet. Min siebenbürgske oppasser kom farende ud af et hus som skudt ud af en kanon med alle tegn på rædsel malet i sit fjæs.

Da jeg skulle se efter, hvad det var, fandt jeg en døende kvinde tildækket med nogle tæpper. Hun var mishandlet til døde og oversmurt med blod, blindet og med afskårne bryster og en bajonet i underlivet. Hun døde mellem hænderne på os uden at formå at sige et ord. På fingrene havde hun en vielsesring. Hvem hun var, fik vi aldrig at vide, men det var sandsynligvis en arbejderkone fra et af husene, som ikke var kommet hurtigt nok bort fra den russiske invasion, som netop i disse dage blev prist i høje toner af Churchill og Roosevelt i Yalta.

XXI.

Rejsen endt

Da flygtningene var bragt bort og de sårede sendt til hospitaler bag frontlinjen, fik vi ordre om at trække os tilbage til et sted nordøst for Stargard, hvor vi kom til ro i 48 timer. Hertil var alt det materiel, som vi havde efterladt i Sassenhagen, blevet ført, deriblandt min bagagevogn. Fjenden gik nu hårdere på i egnen foran Stettin, og Sassenhagen var, som min værtinde havde forudset, rømmet af civile og militære.

Da de 48 timers hviletid var endt, kørte vi atter gennem Stargard for at afløse en SS-division, der skulle til Berlin. Nu kunne vi snart regne ud, hvad klokken var slået. Her lå vi 3—4 dage uden større begivenheder, men måtte så atter rokere gennem Stargard mod nordøst. En værnemagtsafdeling var blevet oprevet, og hullet skulle stoppes. Vi var den nærmeste SS-afdeling, og måtte afsted på ilsom fjed.

Det gik lidt lettere, end da vi drog mod Arnswalde. Jeg havde forøget vognparken med to 6 tons slæbere på larvefodder og en 3 tons lastvogn, så vi var helt flot kørende. Desuden havde jeg fået fat i noget feltkabel.

Den 2. marts gik vi i stilling om natten og var nedgravet og kampklar ved daggry den 3. marts. Ved den tid, da solen stod op, gik jeg ud for at få haubitzer og granatkastere skudt ind.

I landsbyen Zarnikow foran batterierne var der indsat en værnemagtsbataillon, og på kortet var byens beliggenhed indtegnet som HKL, men da jeg kom dertil, var der ikke taget et spade-stik. Jeg opsøgte derfor bataillonschefen for at spørge ham, hvor jeg skulle forestille mig, at HKL gik. Han var et sølle pjok at se til og tale med. Han viste blot med en stor hånd på kortet, at han stod der og der. Jeg foreslog nogle tyngdepunkter for artilleriilden og sagde iøvrigt, at jeg nu ville indrette mig på selvforsvar uden hensyn til ham og hans folk.

Indskydningen foretog jeg fra et kirketårn, men inden jeg rigtig var begyndt, havde russerne frejdigt kørt en panserkanon op på den åbne mark og begyndt skydningen direkte på tårnet. Det første skud gik gennem taget lige over mit hoved. Observatørerne var raske unge mennesker, der i eet nu var nede af kirketårnet, medens jeg stod ene tilbage i en støvsky. En dansker kaldte gentagne gange på mig, da han troede, jeg var såret, og jeg tog nu også trappen i en fart. Jeg var dårlig nok kommet ned, før det næste skud ramte tårnet og eksploderede med et frygteligt brag.

Jeg foretog resten af indskydningen fra et par store halmstakke, der lå ca. 100 m fra kirken i udkanten af landsbyen og fik også gennet den frække panserkanon væk, men da jeg ville gå derfra til min kommandostation, var jeg uforsigtig nok til at komme ud for panserskyts igen. »Ratsch-Bum« kaldte vi det, fordi det havde så stor begyndelseshastighed, og nedslaget kom før lyden af kanonskudet. De var svære at dække sig for. Jeg smed mig ned, da to nedslag faldt lige i nærheden, men ikke hurtigt nok. Jeg mærkede den forræderiske, varme blodstrøm ved den ene armhule, og da jeg stak hånden ind, fik jeg den blodrød igen. Hvor meget, jeg havde fået, vidste jeg ikke, men jeg kunne dog gå, selv om det var med besvær. I det første hus på vejen var der tilfældigvis en læge, der forbandt mine

sår og beordrede mig til en hovedforbindingsplads hurtigst muligt, da der sad en granatsplint i armhulen.

Ikke så snart havde jeg forladt huset, før russerne sendte mig en maskingeværsalve. Den gjorde ingen fortræd, men var generende nærgående, idet et skud smuttede mellem mine fingre og rev hul i et par nye handsker, jeg lige havde fået hjemmefra. Jeg kunne ikke forstå, hvorfor russerne i den grad var efter mig, før jeg blev klar over, at jeg var gået hjemmefra i forkert påklædning, pæn feltuniform med epauletter og ordner og hue med sølvbånd, ingen camouflagedragt og ingen stålhjelm. Det var fordi jeg skulle have fat på bataillonschefen, jeg havde rigget mig sådan til.

I denne pæne påklædning måtte jeg nu kravle et par hundrede m på bunden af en grøft for at komme frem til kommandostationen i nogenlunde sikkerhed. Jeg meldte regimentet, at jeg var indskudt, jeg selv var let såret og skulle til hovedforbindingspladsen, men ikke havde tid endnu.

Jeg tog en dram og lagde mig til at hvile en smule, for det begyndte at gøre nederdrægtig ondt i armen, og bad om ikke at blive vækket medmindre russerne stod lige udenfor. En times tid efter kom imidlertid »Jørgen Sutsko« og meldte, at nu var den vist nok gruelig gal, for infanteriet var ved at gå i stilling 400 m bag ved os.

— Det er vel reserveerne, svarede jeg halvt i søvne.

— Nej, — det er HKL, svarede Jørgensen.

Forreste linje, HKL, var lige så stille gået tilbage mellem mine kanoner og havde efterladt det kostbare og uundværlige skyts i forreste linje. Jeg så rødt, fløj op og fik Jørgensen til at hjælpe mig uniformsfrakken over skulderen, og naturligvis tog han for hårdt, den brave sjæl, som ingen øvelse havde i at være påklæder, og jeg bandede og fo'r ud på vejen med pistolen i den uskadte hånd og »Jørgen Sutsko« i hælene, flintrende gale begge to. Værnemagtssoldaterne kom traskende sorgløst ude fra Zarnikow på vej mod mindre udsatte fronter. Vi standsede dem og beordrede dem tilbage med trusler om død og djævel. Det gik ikke blidt til. Jeg standsede en Feldwebel.

— Hvad i Helvede laver De og Deres folk her ...?

— Der Russe is' ja gekomme' — und da musse man ja laufe' ...

— Hvor er chefen?

— Han er kørt for længe siden.

— Det er godt. De har ansvaret for bataillonens og anbringer den på den bakkekam ... Jeg pegede ud over terrænet med pistolen til et højdedrag ca. 900 m fra kanonerne.

— Der bliver De med Deres folk, hvad der end sker!!

— Jawohl, hr. Hauptmann!! Den tyske disciplin er vidunderlig. Man kunne se på manden, at han var avanceret!

Jeg samlede nogle underofficerer og udnævnte dem til kompagnichefer, og de fik virkelig samling på folkene og traskede ud mod den fjerne bakkekam forfulgt af hånsord fra artilleristerne, som havde været ved at gribe ind med væbnet magt. Kort efter kom bataillonschefen, som jeg allerede havde haft et sammenstød med den pågældende dag. Det var et ejendommeligt menneske at se til, pilskallet, ingen øjenbryn, ingen øjenvipper. I stedet for øjenbryn havde han malet et par sorte streger med en sværtet prop ligesom et pigebarn.

Han spurgte mig brøstigt, med hvilken ret jeg hersede med hans folk, og jeg svarede kort og godt, at jeg ikke kunne indse, hvad det ragede ham, når han var løbet sin vej. I mine øjne var han faneflygtning og havde ikke noget at skulle have sagt, for stillingen her skulle under alle omstændigheder under kontrol og batterierne dækkes. Derfor var folkene anbragt, som han kunne se det, og jeg anbefalede ham hurtigst muligt at følge efter, da der var gået melding til divisionsgeneralen, der ville have ham skudt på stedet. Det ønskede jeg imidlertid ikke at gøre, men det ville næppe være rådeligt for ham at befinde sig for langt fra sine folk, når divisionsgeneralen kom, og han kunne være her hvert øjeblik.

Han forsøgte endnu engang at redde sit ansigt ved at forsikre mig, at jeg ikke skulle lære ham krigskunst, hvortil jeg svarede, at det næppe var muligt og under alle omstændigheder for sent. Så ville han have mig for en krigsret, hvad jeg anbefalede ham varmt, når han blot forinden ville begive sig tilbage til sine folk, der nu var, hvor han skulle være, men jeg bad ham handle hurtigt, da jeg ellers let kunne falde for fristelsen til at lade ham sætte fast, til divisionsgeneralen kom. Derefter forsvandt han ud til sine folk.

Deres svigten havde anrettet ulykker nok. Fjenden havde benyttet infanteriets tilbagegang til en rask fremrykning mod batterierne gennem en udækket del af fronten. Han var nået ind på

300 m's afstand, da vi begyndte at åbne ilden med haubitzerne. Det kunne han ikke stå for. Efter et par timers rabalder var han drevet bort og forsøgte i stedet en omgående bevægelse, mod syd. I mellemtiden var divisionsgeneralen kommet med en kasse gode sager i anledning af, at vi havde klaret sagen så godt alene og fordi jeg var såret. Vi fik ordre til at gå tilbage til nye stillinger om aftenen.

Det havde været en ualmindelig bevæget dag, og da den var ved at være overstået, var jeg så mat i sokkerne, at jeg var glad for at kunne lade hvilen falde på mig et par timers tid ud på aftenen. Mellem de gode sager fra divisionsgeneralen var også en fin cognac og dejlige cigarer. Mens jeg sad og trøstede mig med disse ting, kom adjutanten fra min kolkhovede ven og bad ydmygt om husly for bataillonschefen, da mit hus var det eneste brugbare i området.

Mit gode hjerte løb af med mig, selv om den dårlige officer havde skaffet mig mange bryderier i dagens løb, og da den frofrosne bataillonschef selv indfandt sig med mange undskyldninger for morgensammenstød og bad om godt vejr, tilgav jeg ham gerne. Øjnene skinnede i hovedet på det elendige menneske, der måske blot havde sit udseende imod sig og var sat på en plads, som han ikke helt havde evner til at udfylde i farlige situationer.

Om natten rømmede vi stillingen, og jeg kørte selv i forvejen for at rekognoscere for de nye. Da vi forlod landsbyen, hvor regimentet lå, slog en haglbyge af Stalinorgel ned omkring mig, og vi blev alle sorte i ansigtet som negre, men ingen kom til skade. Virkningen af dette manglepibede skyts er mest moralsk, fordi projektilerne kommer med et infernalsk spektakel, som kan skræmme livet af den dristigste, når han hører det for første gang, men resultatet står som regel ikke i forhold til larmen.

Da vi havde fået besat de nye stillinger og ordnet alt, så godt vi kunne, kørte jeg til lægen for at lade ham se på min arm. Den gjorde meget ondt og var ophovnet og stiv, og jeg frygtede blodforgiftning eller stivkrampe. Han beordrede mig på lazaret i Stargard for at blive nærmere undersøgt og røntgenfotograferet. Jeg kørte gennem vore egne fyrende artillerilinjer foran Stargard uden at vide, at det var sidste gang, jeg skulle se dette kendte og fortrolige syn.

I Stargard var lazarettet evakueret og kunne ikke tage sig af mig. Alt var pakket ned, og stabslægen sammen med nogle få andre læger gik og overvågede, at det sidste materiel blev sendt bort. Han sendte mig ned til en lastbil, der var fyldt med andre sårede, og derfra kørte vi gennem byen og blev beordret op i et tog, der straks satte sig i bevægelse. Stabslægen havde givet mig lazaretsedlen, der skulle bæres synlig, og fortalt mig, at jeg skulle til et hospital, der lå ca. 20 km fra Stargard.

Toget var fyldt med sårede og enkelte flygtninge. Jeg havde fået en indsprøjtning, og døde med min lazaretseddel dinglende foran på brystet. Omkring mig var den rene elendighed, som ikke var til at holde ud at se på.

Jeg vågnede op ved at toget standsede med et ryk, og at det luftskyts, der var monteret på togstammen, begyndte at skyde som rasende. Det var luftalarm, og et øjeblik efter hvinede de sovjetrussiske jagere ned over toget med maskingeværene knitrende mod det. Genferkorset på taget syntes de ikke at respektere, men skød på syge og sårede mennesker blot for at sprede skræk om sig. Vor vogn blev ikke ramt, men inden det var overstået, vidste vi, at nogle andre vogne var ramt af salverne, at nogle var blevet såret påny og andre dræbt på deres rejse bort fra krigen.

Efter en halv times forløb kunne vi køre videre, og jeg døde atter hen efter forskrækkelsen. Vi holdt stille i Stettin, og jeg rejste mig for at gå, men lægen forbød mig at forlade toget og vogtede mig i det hele taget med mistillid.

— Med den seddel står De under sanitetsvæsnetts kommando, sagde han.

Jeg forsøgte at forklare ham mit særlige tilfælde, at jeg blot skulle have været til Stargard for at blive røntgenfotograferet og overhovedet ikke havde tænkt på at rejse til Stettin, at jeg havde ventet at være tilbage ved min afdeling samme dag eller senest dagen efter, men det hjalp allsammen ikke noget. Jeg var blevet indfanget af sanitetsvæsnetts maskineri og havde bare at følge med, indtil min lazaretseddel blev taget af mig, og jeg var erklæret for helbredt. Der var almindelig mistillid overalt og alle blev regnet for fordægtige.

Jeg fik en morfinindsprøjtning for smerter som afslutning på samtalen, og derefter faldt jeg i søvn. Da jeg vågnede, var vi i Pasewalk, hvor jeg var på lazarettet til undersøgelse og straks

blev sendt videre mod vest med et lazarettog. Lægerne gik omkring med morfinsprøjter, for der var folk i toget, der havde fået skudt både arme og ben af. Lige overfor mig lå en ung mand, nærmest en dreng, som havde fået begge ben revet af til midt på låret af en jordmine. Andre havde maveskud og led frygteligt. Der blev skiftet forbindinger i toget, og stanken var frygtelig. Rædslen har til huse i lazarettog fra fronten, Gud nåde de arme stakler, der skal møde den uden at have morfinen til at stå imod med.

Selv havde jeg det ikke godt, men i sammenligning med det meste af det, jeg så omkring mig, havde jeg været heldig. Armen og skulderen smertede engang imellem slemt, og stabslægen trøstede mig med, at armen nok blev stiv. Gennem vinduet skimtede jeg navne på mecklenborgske stationer og forstod, at jeg var uden for det hele. Da vi standsede, stod der *Neu Rahlstedt* på banegården. Vi blev i busser kørt til en skole i byens udkant, som var indrettet til lazarett. Efter kortet at dømme lå den 12 km fra Hamburg.

XXII.

Hjem til Danmark

Det varede kun få dage, inden jeg kunne sendes til Wandsbek til røntgenundersøgelse. Her fandt man en granatsplint sidde så uheldigt, at man ikke ville fjerne den. I stedet for fik jeg massage for at få blodet i armen til at cirkulere normalt. Desuden gik jeg til tandlæge, en elskværdig mand, gift med en dansk dame, for at få tænderne ordnet lidt efter de halvandet års tilværelse under feltmæssige forhold. Livet i Hamburg var præget af luftkrigen. Byen havde lidt frygteligt, og der var luftalarm mindst een gang i døgnet, men det meste var dog overflyvninger.

Opholdet i lazarettet og mellem civile mennesker var deprimerende, og jeg bad stabslægen om at blive udskrevet og komme tilbage til mine folk. Det kunne imidlertid ikke lade sig gøre. Han ville beholde mig mindst 14 dage endnu, og efter udskrivningen skulle jeg melde mig til de stedlige militærmyndigheder for at blive tildelt den nærmeste værnemagtsenhed. Det huede mig ikke, og jeg skrev derfor til arméestaben med bøn om at forlange mig tilbage, da jeg var faldet i fremmede hæn-

der. En ugestid efter blev jeg kaldt til stabslægen, der meddelte mig, at jeg efter min behandling skulle sendes til arméekommandoen.

Den 30. marts blev jeg udskrevet, og den 31. meldte jeg mig i Neu-Streelitz, til 11. SS-panserarmée. Her fik jeg den besked, at jeg skulle hente mine papirer i Berlin og derefter sendes til Danmark 14 dage for at komme til kræfter før jeg skulle overtage et artilleriregiment. Da jeg kom tilbage var arméestaben rejst mod vest, og kun den tidligere arméechef og to af hans officerer var tilbage. I nærheden af Neu-Streelitz lå på det tidspunkt Hitlers hovedkvarter, og man sagde, at han havde givet sin livvagt ordre til at fjerne alle særlige kendetegn på uniformen, fordi den var blevet slået i Ungarn. Alle anså nederlaget for sikkert. Hitler havde ikke tiltro til nogen mere, men mistænkte både Himmler, Göring og mange andre for at have forrådt ham. Om aftenen, inden jeg skulle rejse til Danmark, havde jeg en lang samtale med en højtstående officer, der var forsat fra værnemagten til SS. Han lagde ikke skjul på, at han betragtede krigen som tabt, men han rakkede ikke ned på Hitler, hvad man søgte at gøre sig fortjent ved på den tid — og navnlig senere.

Han betragtede ham som et geni, hvis naturlige begrænsning viste sig, når han begyndte at tage sig af praktiske enkeltheder, som han ikke havde lært, f. eks. krigskunsten. Fejlen ved det tredie rige var, sagde han, at det skulle gå for hurtigt. Hitler havde allieret sig med kræfter, som drev for hårdt på, nemlig højfinansien og militæret. I stedet for den langsomme udvikling, der havde gjort Tyskland til et mønsterværdigt statssamfund og en uovervindelig stormagt, fik man den hovedkuls udvikling der førte mod krigen.

— Nu skal De rejse hjem, sagde han tilsidst, og De skal gøre det, medens jeg endnu har myndighed til at udstede pas til Dem. Det varer sikkert ikke længe, før man er holdt op med at respektere et pas fra SS. Hvis vi klarer pynten, hvad der efter min mening ikke er nogen udsigt til, bliver der jo brug for Dem alligevel, og klarer vi den ikke, vil De have brug for Deres kræfter til at klare Dem selv. *De og Deres kammerater har gjort, hvad der var menneskelig muligt for en nyeuropæisk fremtid, og den kommer, enten vi vinder eller taber.*

— Vi har gjort adskillige fejl, sluttede han, men eet havde vi ret i, og det kan man aldrig tage fra os: kampen mod den russiske verdenskommunisme. Det er en fattig trøst, at der kun bliver et negativ tilbage af alle vore ideer, men det bliver Deres og vort grundlag at leve videre på, *og det vil være stærkt nok til at samle de andre i en ikke alt for fjern fremtid.*

Vi tog afsked med et varmt håndtryk. Jeg kunne ikke være i bedre selskab den sidste aften i det Tyskland, som var viet til nederlaget, men trods alt så frem til sine idéers sejr. Siden har jeg ofte tænkt på hans kloge ord og tanker. Det er netop 10 år siden jeg forlod det slagne Tyskland, som var knuget af fjender fra alle sider, og i disse dage oplever vi, at Frankrig allierer sig med Tyskland i den Nordatlantiske Union, og at Danmark og Tyskland forsoner og allierer sig.

Den første rejsenat nåede jeg ikke længere end til Güstrow, hvor jeg overnattede på en kaserne efter at have meldt mig til kasernekommandanten, en gammel oberstløjtnant, der studerede mine papirer nøje.

— De er dansk frivillig? spurgte han. Jeg nikkede bekræftende.

— Hvorfor er De gået med i denne kamp?

— Jeg betragter kommunismen som tidens største fare for menneskeheden og dens ulykke, og jeg kan ikke se rettere, end at den også vil true mit eget land og alle andre vesteuropæiske lande, hvis den løber Tyskland overende.

— Måske har De ret, svarede han og trak opgivende på skuldrene.

Færgen fra Warnemünde til Gedser var netop blevet standset i de dage, og så gik rejsen over Flensborg—Padborg. Jeg overnattede i en barak lige udenfor Flensborg banegård, hvor jeg traf estiske officerer, der kendte ham, der havde kæmpet sammen med os ved Narva Landenge. De mente, at han nu var i Danmark.

Næste dag gik jeg ind til banegårdsofficeren og spurgte, hvornår jeg kunne regne med at være i København. Han svarede, at det ikke var så let at sige, da det afhang af, om linjen var klar. Da jeg i høj grad forundret spurgte ham, hvad der kunne hindre den i at være klar, svarede han:

— De sprænger jo hveranden dag.

Det havde jeg overhovedet ikke hørt noget om før, og medens jeg sad og spekulerede over, hvem der sprængte hveranden dag, hvorfor de gjorde det, og hvad gavn og glæde de kunne have af det, kom toget syd fra, og alle ventende passagerer steg ind. I Padborg var der et lille ophold, som jeg benyttede til at købe en pakke danske kager, hvorefter det gik mod nord. Da vi var kommet et stykke op i landet, standsede toget, og en officer kom langs stammen og beordrede os ud.

Vi skulle gå nogle hundrede meter til et andet tog. Der havde fundet en sprængning sted om natten, og linjen var ufarbar. Vi vandrede af sted til det nye tog og nåede Fredericia uden uheld, men her fik vi at vide, at et tysk lazarettog var blevet sprængt på Fyn, og at jernbanen ikke kunne anvendes foreløbig. Det blev åbenbart værre og værre, og der gik en eftermiddag i disse triste omgivelser på Fredericia station.

Vi overnattede i iskolde kupeer, der ikke gav nogen mulighed for søvn, men rig anledning til at spekulere over tingenes udvikling i Danmark. Den forekom mig at være fuldkommen tosset og sandsynligvis inspireret af kommunisterne. Det kunne da ligne disse undermennesker først at overgive sig på tro og love og bagefter kravle frem af mørket og lave stimandskrig. De kunne være glade for, at det ikke var amerikanere, der havde besat landet, så ville de få noget andet at føle. Russerne ville de naturligtvis have modtaget med glæde. Linjen var ikke klar den næste morgen, og jeg aftalte derfor med nogle andre at tage en bil til Odense. Her kom vi ombord i et godstog, der lige skulle til at gå, og på den måde kom vi til Nyborg, hvor der lå en færge, som netop havde udlosset flygtninge fra Østprøjsen. De skulle til Jylland. Færgen skulle gå tom tilbage, men vi kom med, og kl. 8 næste morgen var jeg på Københavns hovedbanegård. På det tyske tjenestested i Jernbanegade, hvor jeg skulle melde mig, anbefalede de mig at trække i civilt tøj, da det ikke var rådeligt for mig, som var kendt af mange i København, at færdes i byen i uniform. Det overraskede mig lige så meget som jernbanesprængningerne, men jeg fulgte deres råd og kom hjem uden at blive generet.

Den besværlige hjemrejse gennem Danmark begyndte om morgenen den 8. april i Flensborg og sluttede den 10'ende ved samme tid i København. Det var lige efter femårsdagen for Danmarks besættelse.

XXIII.

Lov nr. 259 af 1. juni 1945

Der var sket store forandringer i landet i de to år, jeg havde været borte. Hvad der pinte mig mest, var den skadefryd over Tysklands forestående nederlag, som man kunne læse i de fleste ansigter og mellem linjerne i aviserne. Der var ikke noget at sige til, at man gerne ville være færdig med besættelsen, men det var mig uforståeligt, at selv fornuftige mennesker ikke syntes at skænke det en tanke, hvad der kunne komme efter. Jeg fulgte det tyske sammenbrud på kortet. Det var uundgåeligt som fronterne var trykket ind, men der var for Danmark endnu et stort spørgsmål tilbage: Hvem kom først til Holstens område, russerne eller englænderne?

Englænderne kom først, fordi tyskerne efter Hitlers sidste ordre opgav modstanden på vestfronten, medens 11. SS-panserarmée stemmede skulderen mod døren i Mecklenburg og sankede russernes fremmarch mod Lübeck. Det var den glædeligste dag for mig i denne nådens måned, jeg havde i Danmark ved krigens slutning, da jeg blev klar over, at russerne kom for sent. Så kunne det gå som det ville, når vi blot blev skånet for en russisk besættelse.

At det ville gå mig selv og mine overlevende kammerater galt, var jeg forberedt på. Man var kommet med skjulte hentydninger i Tyskland, og i Danmark blev det sagt åbenlyst, at når Tyskland var færdig, skulle der renses ud i Danmark som i alle andre befriede lande. De engelske og kommunistiske partigængere, som kaldte sig modstandsfolk og frihedskæmpere, beherskede den offentlige mening og lagde ikke skjul på, at de ville tage en grusom hævn over alle, der havde kæmpet på tysk side. Om aftenen den 4. maj, da meddelelsen om den tyske kapitulation blev udsendt i radioen og folk jublede gennem gaderne og tændte lys i vinduerne, sagde jeg til min kone, at hun nu måtte regne med, at vi atter ville blive skilt for lang tid, men hun troede endnu ikke på det.

Om eftermiddagen den 5. maj blev jeg afhentet på min bopæl af fire bevæbnede fyre, der rystede sådan på hænderne, at jeg var bange for, at deres maskinpistoler skulle gå af ved en fejltagelse. Det var ganske åbenbart ikke folk, der var vant til at have våben i hænde, og jeg var sikkert i større livsfare

end nogensinde under krigen med disse amatørangstere pegende på mig med deres farlige våben fra alle sider. De gennemrodede lejligheden, stjal mine jernkors, min tyske galauniform og de dolke, jeg havde som officer, sammen med den tegning, mine soldater havde skænket mig til julen i 1944. Jeg spurgte dem, hvad i al verden de skulle med den tegning, hvortil een af heltene modigt svarede, at det skulle bruges som beviser mod mig. Ved et mærkeligt træf har jeg atter fået min tegning tilbage 7 år senere.

Herefter blev jeg kørt til en gammel skole, der brugtes som internat. Derfra gik det til fængsler og lejre af forskellig slags, til mishandling og tortur, medens politiet velfornøjet så til, og endelig havnede jeg et halvt års tid efter i Byretten, hvor mit anklageskrift blev læst op. Det begyndte således:

»Arrestanten Erik Kristian Schive Lærum sættes under tiltale ved Københavns Byret til at lide straf for overtrædelse af lov nr. 259 af 1. juni 1945, § 10, stk. 1, for i februar 1943 at have ladet sig hverve til tysk krigstjeneste.« Dermed var sagen stort set afgjort på forhånd, for når man tiltales efter love, der ikke eksisterede, da de blev overtrådt, har man faktisk ikke meget at sige til sin undskyldning. Jeg forsøgte dog en henvisning til forsvarsministerens skrivelse til afdelinger m. fl. af 8. juli 1941, men fik som svar, at det var noget, regeringen havde været tvunget til, og at den naturligvis ikke mente noget med det.

Det var håbløst at svare dengang. Den ærværdige Byret var blevet til et revolutionstribunal med kommunistiske meddommere, som på forhånd havde fældet deres kendelse.

I dag vil jeg gerne have lov til at spørge, om den danske regering mener noget med landets tilslutning til den nordatlantiske pagt, eller om det er noget, den er tvunget til og senere har tænkt sig at løbe fra, efterladende nogle naive størrelser i fedtefadet som straf for at de ikke havde forstand på at gennemskue fidusen? *For folk, der har prøvet at blive sat under tiltale efter love, der ikke eksisterede, da de blev overtrådt, som har prøvet at blive straffet for at have fulgt en vej, som regeringen havde åbnet og anvist, og som har prøvet at blive afskediget, skønt de havde regeringens løfte om genansættelse efter krigen, er det naturligt at stille dette spørgsmål, om et løfte fra en dansk regering er nogetsomhelst værd?* Jeg blev dømt til fire års fængsel ved Byretten. Landsretten forhøjede straffen til 8 års fæng-

sel, Højesteret nedsatte den igen til 4 år. Da jeg atter var en fri mand, gik jeg ud fra, at mit mellemværende med samfundet var afsluttet, men heri tog jeg sørgeligt fejl.

XXIV.

Affæren på Officersskolen

I efteråret 1953 blev jeg ringet op af en ung mand, der præsenterede sig som officersselev NN, der spurgte, om jeg kunne være ham behjælpelig med nogle oplysninger om frikorps »Danmark«s kampindsats på Østfronten. Jeg svarede, at jeg ikke havde tjent i frikorpset, men i regimentet, hvor der imidlertid var mange fra frikorpset »Danmark«, så jeg i store træk vidste, hvad de havde været med til. Han spurgte, om det ville være mig belejligt, at han kom den samme aften for at få lidt oplysninger herom, og det svarede jeg ja til, noget overrasket over, at han netop havde fundet vej til mig, og at han interesserede sig for disse fjerne begivenheder.

Forklaringen fik jeg om aftenen, da han indfandt sig på klokkeslettet. Han gik i Officersskolens ældste klasse, hvor man bl. a. havde foredragstimer over selvvalgte emner. Han havde valgt at tale om: »Frikorps Danmarks soldatermæssige indsats på Østfronten«, men havde til sin overraskelse opdaget, at det ikke var muligt at finde oplysninger om dette emne på bibliotekerne. Han havde ledt og søgt, og tiden var gået, og han skulle holde sit foredrag næste dag. Han havde så søgt en mand, hvis navn og adresse han havde set i en avis under en nationalsocialistisk præget artikel, men pågældende havde ikke været hjemme. Af en ung mand, der var tilstede, havde han fået at vide, at »kaptajn Lærum vistnok havde været med«, og på den måde havde han fundet frem til mig.

Jeg gav ham de oplysninger, jeg kunne give om emnet, og vi skiltes efter et par timers samtale. Nogen tid efter kom han imidlertid igen efter at have ringet i forvejen, og det viste sig, at han atter var i vanskeligheder. Han var en ualmindelig opvakt ung mand, der ville have noget ud af undervisningen på skolen, og det kneb det med for tiden, fortalte han. Undervisningen i krigskunst var så teoretisk og gammeldags tør, at den i virkeligheden var i en krise, da læreren ikke magtede opgaven. Det var hele klassen enig i, og læreren syntes selv at være klar

over det, siden han havde anmodet dem om at supplere stoffet ved selvstudium.

Den unge mand fandt, at det, jeg i sin tid havde fortalt ham om frikorpsets kampe, gav ham et ganske anderledes klart indtryk af, hvad krig og krigskunst var, og han spurgte mig rent ud, om jeg ville være tilbøjelig til at fortælle ham noget om mine egne erfaringer. Det gjorde jeg så i almindelig samtaleform, og det må han have været tilfreds med, for nogen tid senere ringede han og spurgte, om han måtte kikke ud til mig igen og tage nogle kammerater med. Det forbavsede mig højlgt at møde en sådan interesse og videlyst, men det glædede mig atter at kunne være til nytte for hæren, så jeg sagde ja, og de unge mennesker kom.

Efterhånden kom der flere og flere og vi etablerede en slags studiekreds, der fungerede på den måde, at jeg holdt et kort foredrag over dagens emne, taktik, artilleri, signaltjeneste, luftkrigslære, krigsbygningskunst, militærpsykologi eller andre militære emner, hvorefter de unge mennesker stillede spørgsmål, som jeg besvarede så godt, jeg kunne. Politik blev der efter forud truffet aftale ikke talt om, og det blev kun een gang uundgåeligt at veksle nogle politiske bemærkninger i anledning af en fremmed elev, som de unge mennesker havde taget med, og som åbenbart var ude på at provokere. Han blev bagefter irettesat af kammeraterne og viste sig ikke siden, men han havde meget at gøre på efterretningstjenestens kontor, da vor lille studiekreds var blevet til skandalen på Officerssskolen.

Hvorledes den udartede, har jeg fortalt i indledningen og vil her kun tilføje et par oplysninger. Oberst *Thyge Johansen* er kommet til at stå i et skævt lys, fordi han opfordrede eleverne til at fortsætte privattimerne, som om intet var hændt, for at få klarhed over, om jeg var politisk agent for en eller anden magt eller arbejdede på at skabe en neofascistisk fraktion i hæren. Det var efterretningstjenesten, der fik ham til det, og jeg kan under ingen omstændigheder billige, at en officer går ind på en sådan plan, men jeg skylder sandheden at sige, at han tog den fulde konsekvens af sin henvendelse til eleverne. Da han forstod, at det ville gå ud over deres fremtid, gik han op i krigsministeriet og bad om at blive forflyttet, eventuelt afskediget, da der var en sådan divergens mellem skolens og ministeriets opfattelse af elevernes handlemåde, at han ikke ville

være skolechef, når det viste sig, at ministeriet ikke var til sinds at tage det mindste hensyn til skolens mening.

Hvad eleverne angår, blev de behandlet med en hensynsløshed, som ikke bør skjules for offentligheden. Den 30. oktober højtideligholdt skolen ældste klasses afgang efter overstået eksamen. Om formiddagen fik eleverne overrakt deres eksamensbeviser og blev ønsket til lykke med udnævnelsen. Kl. 14 skulle der være afsluttende parade, den højtideligste stund i en ung officers liv. Kl. 13,30 meddelte skolechefen imidlertid, at ingen måtte rejse, og at udnævnelserne var trukket tilbage. Den 12. november fik de fem elever at vide, at de ikke ville blive udnævnt, medens resten drog afsted til de respektive afdelinger og regimenter. I endnu en måned ventede de fem unge mennesker på en afgørelse.

De henvendte sig til ministeriet uden at komme til at tale med andre end departementschefen. Ministeren og hærchefen tog ikke imod. De henvendte sig til deres skolechef, som gjorde, hvad han kunne, men uden resultat, og de henvendte sig til Fællesorganisationen af Officerer i Hæren (FOH), men ingen kunne hjælpe dem.

Den 21. november offentliggjorde »Politiken« sagens enkeltheder, og nu bestormede eleverne ministeren og hærchefen for dog at få lov til at fremføre en forklaring og et forsvar, men de blev mødt med en isnende tavshed. Den 7. december faldt afgørelsen og 8 dage efter blev klassens fem bedst egnede elever hjemsendt uden udnævnelse.

Hvis man havde behandlet en forbryder af den værste slags på den måde, uden at give ham lejlighed til at indføre et ord til sit forsvar, ville der rejse sig et ramaskrig over hele landet. Hvor det derimod drejer sig om fem ustraffede unge mennesker, der ikke har gjort andet end at dygtiggøre sig i deres vigtigste fag, finder den hel- og halvkommunistiske presse det ganske i sin orden, og de øvrige stemmer i med frygt for at få den samme omgang. Kun en lille håndfuld modige mænd, og blandt dem een eneste politiker, den nu så omtalte *Thorkil Kristensen*, protesterede offentligt mod denne politiske lynchjustits.

Jeg har nu fortalt min historie i hovedtrækkene. Den har forment sig ret bevæget, og jeg er naturligvis ikke lige tilfreds med det altsammen, men skal ikke nægte, at noget af det, der har skuffet mig mest, er »affæren« på Officersskolen. Det er ikke behageligt at føle sig beluret af politisk spionvæsen og at være brugt til at volde andre menneskers ulykke, hvor man troede at kunne være dem til gavn; men værst af det hele var det dog at se de officielle instanser hoppe på kommunisternes limpind og skade hæren ikke alene for landets øjne, men for hele verdens, thi nyheden er gået viden omkring, og jeg har fået avisudklip sendt fra de fjerneste egne.

Man kan til nød forstå, at de danske politikere for at redde deres eget skind 5. maj 1945 sprang fra de løfter som regeringen havde givet de frivillige på Østfronten i juli 1941 og juni 1943, for folkestemningen var jo ophidset og landet vrimlede med bevæbnede kommunistiske partisaner, der var ude af sig selv af skuffelse over, at russerne ikke nåede at besætte landet, men det er ikke til at forstå, at de endnu 10 år efter danser efter deres pibe. Vi er jo dog nu medlemmer af en forsvarsunion, der ser sin eneste opgave i at bjerge Vest-Europa fra den russiske aggression, og man skulle da ikke mene, at den rette fremgangsmåde i den henseende var at afskedige dygtige og idealistiske officerer uden lov og dom, blot fordi de har søgt oplysninger hos en mand, der for 10 år siden var med i den samme europæiske kamp mod det russiske barbari.

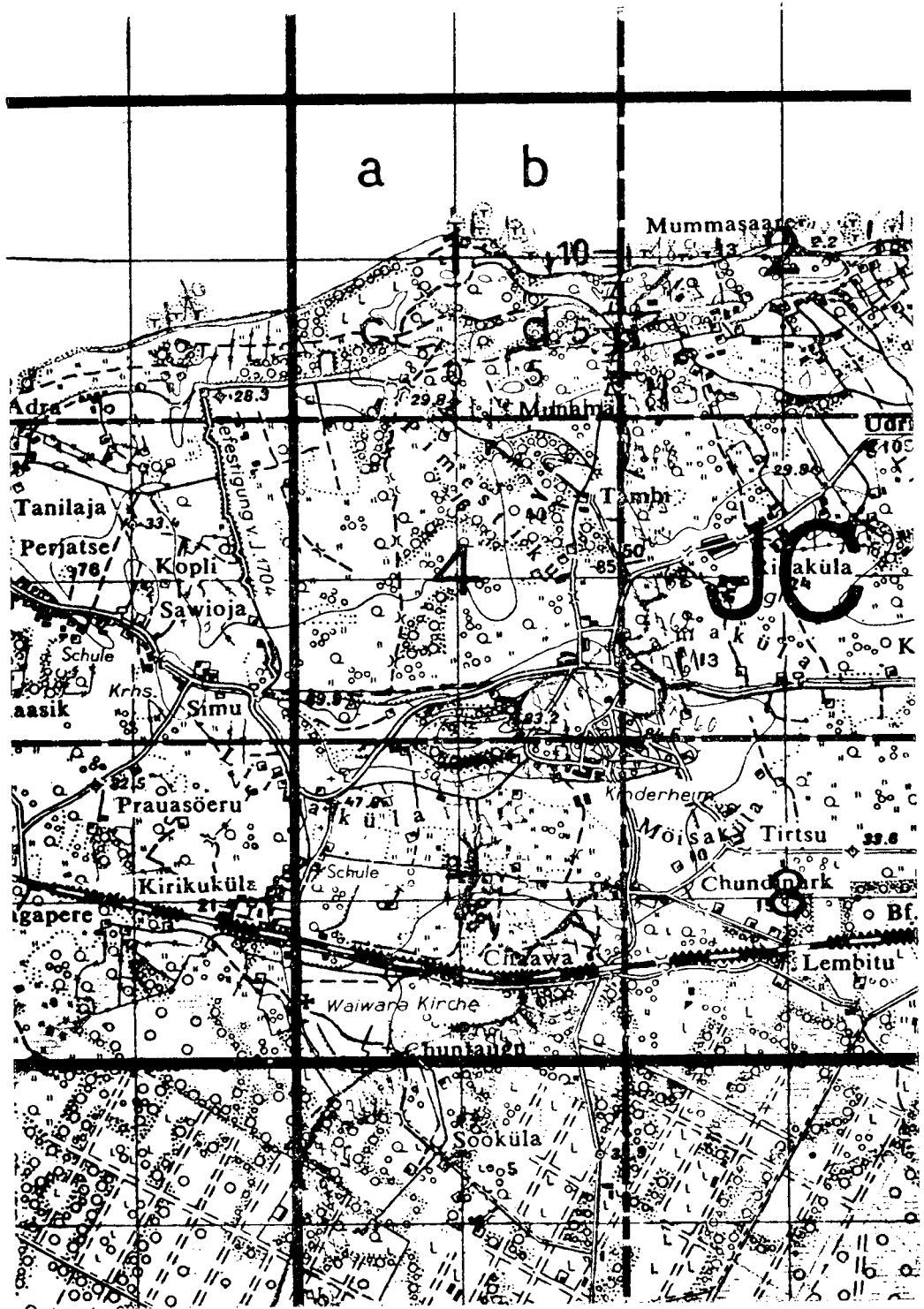
Ministeren og hærchefen og de, der ellers har været ham behjælpelig med denne ynkelige affære, må da nok kunne forstå, at de politiske kredse, der har træneret denne sag, og som til daglig jamrer mest af bekymring for demokratiet og den demokratiske hær, det er netop dem, som har tabt i disse forårs måneder 10 år efter krigen. Det er dem, som har rendt trapper op og trapper ned med adresser til rigsdagen mod den tyske oprustning og Tysklands optagelse i NATO, som har krævet stadig udsættelse af Danmarks ratifikation og folkeafstemning om spørgsmålet i den eneste hensigt at *twinge Danmark* — og ikke Tyskland — ud af NATO og lade det ligge som et forsvarsløst bytte for den, der kommer først, ligesom sidste gang. Det var dem, man hjalp, og det var deres synspunkter, man gik ind på, da man fulgte »Politiken«s anvisninger og linje i Officersskolesagen.

Når læserne nu er kommet gennem denne bog, beder jeg dem forstå, at det ganske vist er min egen historie, som jeg har fortalt, fordi jeg kender den bedst, men selv om den måske ikke er typisk, er den dog også tusinder af andre danske frivilliges historie. De kom til korpsene på andre tidspunkter, de fleste havde andre gradstegn og andre opgaver i kampen, og mange af dem kæmpede på andre fronter, *men de havde alle regeringens tilladelse til at gå i krig*. Langt de fleste af dem var unge idealister af »dansk oprigtighed« og med en vågen forståelse af, *at kampen på Østfronten ikke alene gjaldt Tyskland, men også hele Vesteuropa og først og fremmest deres eget land*. De fleste af dem genså det aldrig mere, men ligger begravet langs de gamle fronter fra Sortehavet og Kaukasus til Østersøen, og de, der nåede hjem, blev mod alle dyre løfter straffet.

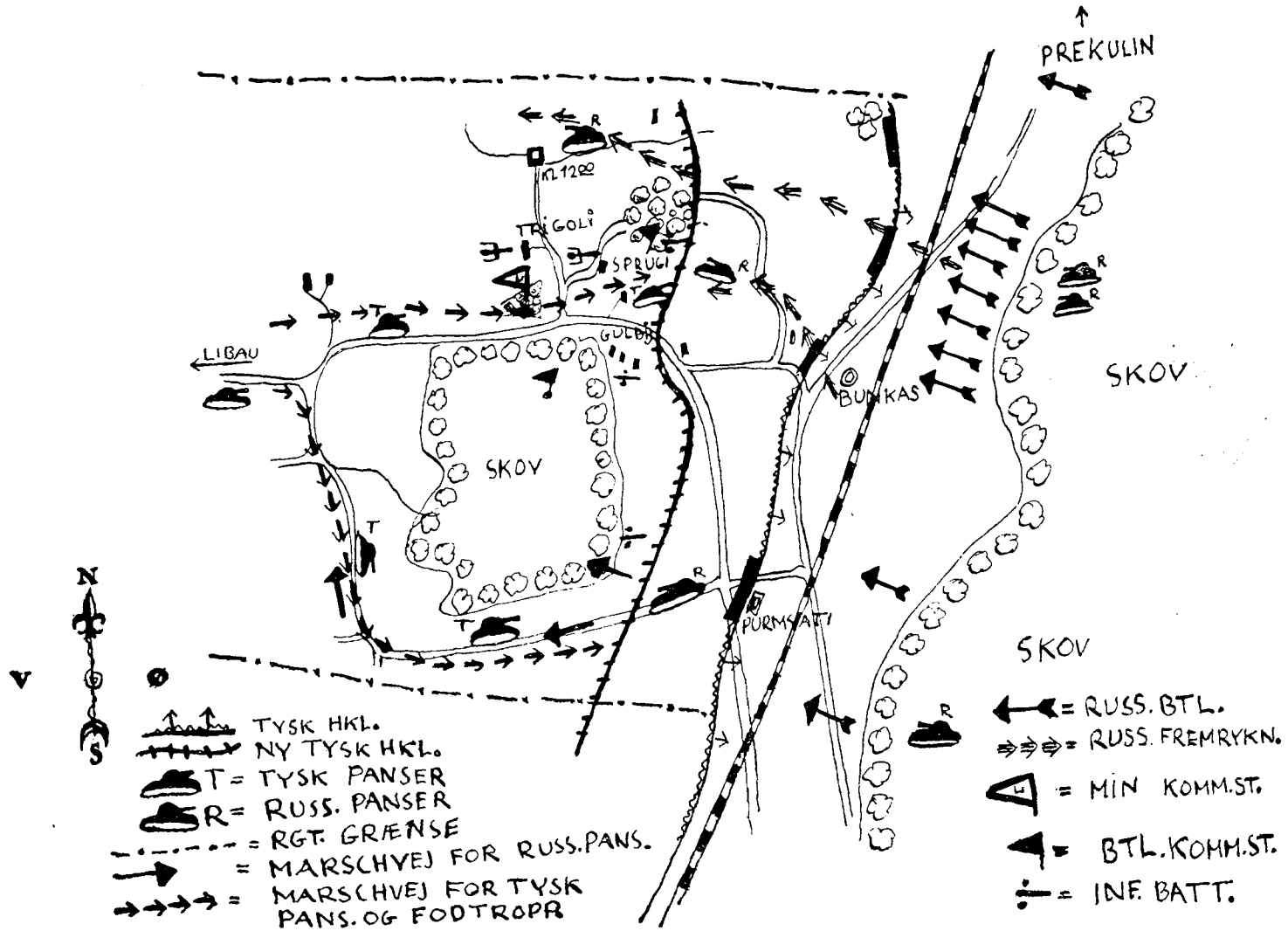
Det var et ondt tillidsbrud, som slog dybe sår, men alligevel vil jeg, der har kæmpet på Østfronten, være rede til at trække i uniformen igen, hvis den russiske kommunisme påny skulle true landet. Vi ved, hvad den betyder og har oplevet den håbløse rædsel, der bredte sig over folkene i Baltikum og Pommern, da de forstod, vi måtte give op.

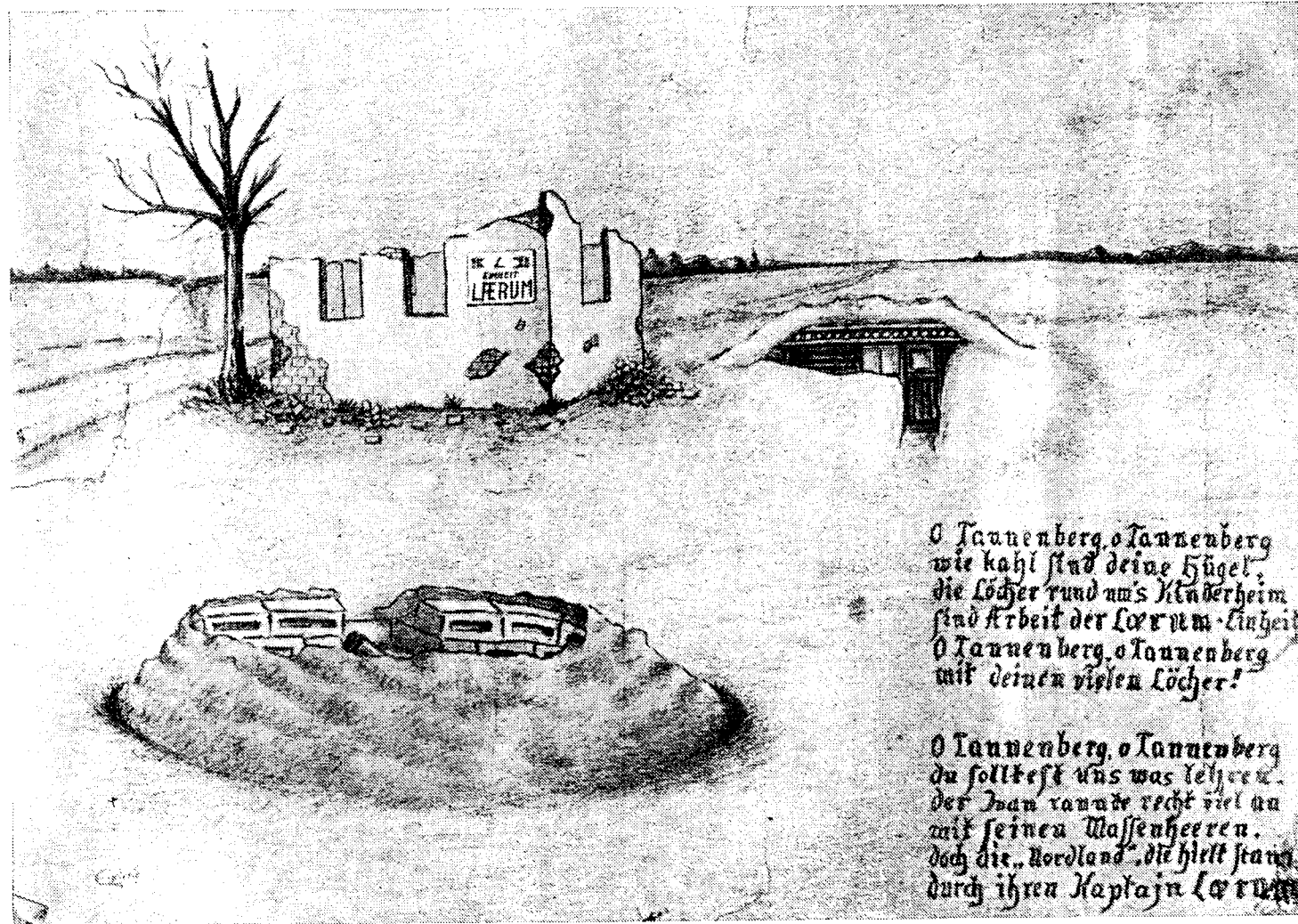
Nøglen til rådhuset i Narva

De karolinske stillinger fra 1704

Fra kampene i Kurland

Julegaven fra 1944